

URZĄD STATYSTYCZNY W JELENIEJ GÓRZE

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA W POLSCE

- efekty i możliwości współpracy strony polskiej
na przykładzie

Euroregionu NEISSE-NISA-NYSA

JELENIA GÓRA 1996

URZĄD STATYSTYCZNY W JELENIEJ GÓRZE

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA W POLSCE
– efekty i możliwości współpracy strony polskiej
na przykładzie
Euroregionu "Neisse – Nisa –Nysa"

opracowanie

Tadeusz Borys

Zbigniew Panasiewicz

WOJEWÓDZKI URZĄD STATYSTYCZNY

w Jeleniej Górze

BIBLIOTEKA

Nr ewidencyjny 2 880

JELENIA GÓRA 1996

Konsultacje i opinie:

Jacek Jakubiec

Andrzej Skrzydło

Bogdan Wrzochalski

Kazimierz Żurawski

Opracowanie techniczne:

Sławomir Banaszak

Alina Bieńkowska

Krystyna Dąbrowska

Anna Jaskulska

Publikacja powstała w wyniku realizacji programu Głównego Urzędu Statystycznego PL – 14 "Euroregiony" w ramach współpracy z Urzędem Statystycznym Unii Europejskiej EUROSTAT i Wydziałem Współpracy Transgranicznej Departamentu Instytucji Europejskich Ministerstwa Spraw Zagranicznych

Przy korzystaniu z niniejszej publikacji prosimy o podanie źródła

DRUK:

Tomasz Kuliński, Zakład Poligraficzny, 56-120 Brzeg Dolny, Rynek 11, tel. 19 66 03

SŁOWO WSTĘPNE

Jednym z najbardziej charakterystycznych zjawisk w życiu społecznym i gospodarczym współczesnej Europy są procesy integracji i współpracy międzyregionalnej, wśród których szczególne miejsce przypada współpracy regionów przygranicznych.

Postępująca w Polsce demokratyzacja wszystkich dziedzin życia objęła również sferę kontaktów zagranicznych, nawiązywanych przez terenową administrację rządową i władze samorządowe. Od początku lat 90-tych procesy współpracy transgranicznej toczą się z różną intensywnością na wszystkich granicach Polski, a zwłaszcza na granicy zachodniej i południowej kraju. W początkowej fazie nastąpił żywiołowy wręcz wzrost kontaktów z partnerami zagranicznymi, który stopniowo zaczął owocować powstawaniem struktur dla regularnego prowadzenia współpracy przez granicę w nadziei ożywienia gospodarczego regionów przygranicznych. Podstawowe znaczenie dla uporządkowania tych procesów miało ratyfikowanie przez Polskę i wejście w życie 19 czerwca 1993 r. Europejskiej Konwencji Ramowej o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi (tzw. Konferencji Madryckiej) z 21 maja 1980 roku – głównego europejskiego aktu prawnego, określającego ramy prawne i formy uczestnictwa społeczności lokalnych w kontaktach międzynarodowych.

Współpraca transgraniczna od kilku lat budzi gorące dyskusje, a także i nieporozumienia wynikające często z braku uporządkowanej informacji o formach, możliwościach i rzeczywistych efektach tej współpracy w różnych dziedzinach życia regionów przygranicznych. Brak także usystematyzowanej i aktualnej informacji dotyczącej obszarów przygranicznych Polski, na których w wyniku zawartych porozumień prowadzone są działania związane ze współpracą transgraniczną.

Niniejsza publikacja Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze jest próbą zaspokojenia zapotrzebowania na taką informację. W sensie merytorycznym jest ona kontynuacją opracowania "Euroregion Nisse–Nisa–Nysa – podstawowe informacje" wydanego w 1994 roku, w którym przedstawiono podstawowe informacje dotyczące początków powstania, ważniejszych wydarzeń, podstaw instytucjonalnych i zasad funkcjonowania, głównych celów i zadań oraz ogólnej charakterystyki poszczególnych części tego Euroregionu.

Prezentowana publikacja składa się z dwóch wyraźnie dających się wyodrębnić części. Pierwsza zawiera podstawowe informacje dotyczące aktualnego stanu procesów współpracy transgranicznej w Polsce w aspekcie form tej współpracy i obszarów, na których ma ona miejsce. Druga część – na przykładzie Euroregionu Nisse–Nisa–Nysa, który jest najstarszym i najbardziej zaawansowanym w sensie instytucjonalnym regionem transgranicznym w Europie Środkowej i Wschodniej – zawiera informacje o efektach i możliwościach współpracy strony polskiej, obejmujące:

- cele i zadania zapisane nie tylko w różnych porozumieniach i programach euroregionalnych, ale także wyrażone w opiniach i ocenach samorządów lokalnych,
- rzeczywiste efekty współpracy euroregionalnej po stronie polskiej poprzez rejestrację zakresu realizacji zadań programu rozwoju Euroregionu, wyników prac

grup roboczych i efektów współpracy organów statystyki,

- zakres oferty polskich gmin współpracujących w ramach Euroregionu na tle ich charakterystyki opisowo–statystycznej.

Przygotowanie tej części publikacji, w której jest mowa o przebiegu procesów współpracy transgranicznej w skali kraju, wymagało pokonania znacznych trudności związanych z inwentaryzacją aktualnego stanu w zakresie istniejących obszarów tej współpracy. Wiele z nich uzyskano dzięki życzliwości Wydziału Współpracy Transgranicznej Departamentu Instytucji Europejskich w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. W tych przypadkach, w których dopiero w ostatnim okresie powstały regiony współpracy transgranicznej, najbardziej aktualne informacje zgromadziły i przekazały Urzędy Statystyczne funkcjonujące w tych regionach. Dzięki temu zgromadzono, usystematyzowano i kompleksowo opracowano trudno dostępne niejednokrotnie informacje.

Podstawą przygotowania tej części publikacji, która zawiera ocenę możliwości i efektów dotychczasowej współpracy gmin polskich w Euroregionie Nysa, były informacje pochodzące z:

- bogatej już bibliografii tematycznie związanej z funkcjonowaniem Euroregionu,
- biuletynów informacyjnych wydawanych przez polski Sekretariat Euroregionu,
- protokołów z posiedzeń władz Euroregionu, Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa, grup roboczych itp.,
- specjalnej ankiety na temat efektów i możliwości współpracy rozprowadzonej wśród gmin polskiej części Euroregionu Nysa przez Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze.

Przedstawione w uporządkowanej formie doświadczenia funkcjonowania Euroregionu Nysa mogą być wykorzystane w innych euroregionach i obszarach współpracy transgranicznej, gdzie asymetria możliwości ekonomicznych stron uczestniczących w euroregionie stwarza w bieżącej współpracy trudności i bariery. Ich przewyciężanie jest możliwe poprzez wykorzystywanie zdobytych już doświadczeń, a także poprzez nowe formy i oferty współpracy, oparte na dotychczasowym dorobku cywilizacyjnym każdej ze stron regionu transgranicznego. Ze względu na ten aspekt publikacji i możliwości jej wykorzystania dla podobnych inicjatyw wydawniczych w innych regionach przygranicznych, jej odbiorcami będą również tworzące się struktury współpracy transgranicznej w innych województwach Polski.

Mam nadzieję, że niniejsza publikacja – tak jak i poprzednie – przyczyni się do szerszego włączenia się organów statystyki publicznej w obserwację rzeczywistych efektów współpracy euroregionalnej oraz dostarczy odbiorcom niezbędnego kompendium wiedzy o obszarach współpracy transgranicznej w Polsce.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
Kazimierz Żurawski

Jelenia Góra, marzec 1996

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne

1. Współpraca transgraniczna w Polsce	6
1.1. Przesłanki i zasady współpracy	6
1.2. Formy współpracy	14
1.3. Obszary współpracy	16
2. Gminy polskie Euroregionu "Nysa"	48
2.1. Charakterystyka opisowa	48
2.2. Podstawowe dane statystyczne	72
3. Cele i zadania współpracy w Euroregionie "Nysa"	80
3.1. Generalne cele, priorytety i zakres współpracy	80
3.2. Priorytetowe przedsięwzięcia w programie rozwoju Euroregionu	84
3.3. Cele i zadania w opiniach samorządów lokalnych	87
4. Efekty współpracy euroregionalnej	94
4.1. Efekty realizacji programu rozwoju	95
4.2. Efekty prac grup roboczych Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu "Nysa"	116
4.3. Efekty współpracy organów statystyki	117
4.4. Efekty współpracy w opinii samorządów lokalnych i mieszkańców	124
5. Możliwości współpracy gmin strony polskiej	126
Aneks:	
Część adresowa	129
Źródła cytowane i rejestr publikacji związanych z Euroregionem "Nysa"	135
Spis tablic i rysunków	144

1. WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA W POLSCE

1.1. Przesłanki i zasady współpracy

Zgodnie z "Europejską Konwencją Ramową o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi" (tzw. Konwencją Madrycką) z 1980 roku, za **współpracę transgraniczną**¹ uważa się *każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń*. Współpraca transgraniczna jest to więc proces, poprzez który regiony lub samorządy lokalne jednoczą swoje wysiłki w celu wspólnego rozwiązywania problemów, pomimo oddzielającej je granicy państwowej.

Przytoczone określenie eksponuje wyraźnie dwie podstawowe **cechy** tej współpracy:

- sąsiedzkość kontaktów, tzn. że dotyczy ona bezpośrednio do siebie przylegających obszarów przygranicznych,
- regionalny lub lokalny poziom współpracy.

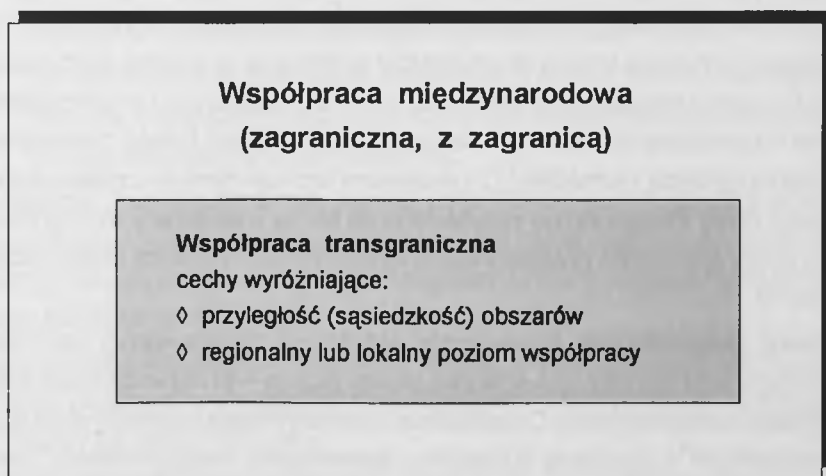
Cechy te podkreślane są również w innych źródłach; np. L. Koćwin uważa, że współpracę transgraniczną "należy rozumieć jako stosunki socjalno-gospodarcze społeczności lokalnych w pasie obszarów nadgranicznych" [Koćwin 1995, s. 9].

Ograniczeń tych tradycyjnie nie nakłada się na takie pojęcia-synonimy, jak: **współpraca międzynarodowa, współpraca z zagranicą lub współpraca zagraniczna**, które oznaczają wszelkie formy współpracy na poziomach:

- *centralnym* – **współpraca międzypaństwowa** realizowana przez instytucje centralne (urząd prezydenta, rząd i jego resorty, komisje międzyrządowe, parlamentarne itd.),
- *regionalnym* – **współpraca między regionami różnych państw**, np. sąsiadujących regionów przygranicznych (= współpraca transgraniczna), regionów przygranicznych z nie sąsiadującymi regionami przygranicznymi lub wewnętrznymi, regionów wewnętrznych;
- *lokalnym* – **współpraca między jednostkami szczebla podstawowego** (gmin, powiatów itp.) **różnych państw**, np. sąsiadujących gmin i powiatów (= współpraca transgraniczna), gmin i powiatów przygranicznych z jednostkami regionów wewnętrznych, gmin i powiatów z regionów wewnętrznych (np. partnerstwo miast).

1 Termin *transgraniczny* wywodzi się z francuskiego słowa "transir" – przenikać

W przyjętej konwencji "współpraca transgraniczna" jest szczególnym przypadkiem szerszego pojęcia "współpraca międzynarodowa (zagraniczna, z zagranicą)", tzn.

Rys. 1. Relacje między pojęciami: współpraca międzynarodowa (zagraniczna, z zagranicą) - współpraca transgraniczna

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń europejskich do podstawowych przesłanek rozwoju współpracy transgranicznej należy zaliczyć (por. np. [Europejska 1995; Przybyła 1995]):

1. **Przesłanki historyczne;** granice państw narodowych podzieliły wspólnoty historyczne, ich regiony i grupy narodościowe, ale nie spowodowały ich zaniku. Wspólnemu dziedzictwu historycznemu towarzyszy bowiem często podobieństwo warunków geograficznych, podobieństwo funkcjonalne i strukturalne obszarów podejmujących współpracę transgraniczną.
2. **Przesłanki polityczne;** współpraca transgraniczna stanowi dla państw Unii Europejskiej i krajów aspirujących do członkostwa w Unii istotną część składową procesu politycznej integracji europejskiej. Związane jest to z ewoluowaniem – w miarę postępu integracji – **pojęcia granicy**. Ewolucja ta w krajach Unii Europejskiej, nie uchylając prawnego pojęcia granicy², doprowadziła z jednej strony – do eliminacji różnorodnych (prawnych, ekonomicznych i administracyjnych) barier, a z drugiej strony – do *zmiany politycznych aspektów granicy*. Jej istota polega na stopniowym odchodzeniu od pierwotnego, tradycyjnego pojęcia granicy jako końca terytorium

2 Jako linii ograniczających zasięg suwerennego obszaru państw.

i granicy władzy ekonomicznej, kulturalnej i politycznej i początek obszaru "obcego", czasem wrogiego, a w każdym razie odmiennego, do przewyciężania granic i ich zanikania w sensie gospodarczym, kulturowym, językowym, komunikacyjnym oraz sprowadzenia roli granicy do znaczenia czysto administracyjnego. *Obszarom przygranicznym przypada więc rola pomostów w procesie integracji europejskiej.* Tak było w Europie Zachodniej na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych³ i tak jest od początku lat dziewięćdziesiątych na granicach Polski, zwłaszcza z Unią Europejską (granica zachodnia) i z państwami aspirującymi do członkostwa w Unii. W intencji Rady Europy różne instytucjonalne formy współpracy transgranicznej to bardzo dobry sposób na przekazywanie zachodnioeuropejskich doświadczeń integracyjnych.

3. **Przesłanki gospodarcze;** konieczność aktywizacji ekonomicznej regionów przygranicznych oraz oczekiwane korzyści ekonomiczne – to najważniejsze przesłanki współpracy transgranicznej. Oczekiwania na priorytetowe potraktowanie obszarów przygranicznych⁴ i uzyskanie w związku z tym swoistej "renty położenia", zwiększone w stosunku do regionów wewnętrznych możliwości korzystania ze środków pomocowych Unii Europejskiej, istnienie i poszukiwanie komplementarnych struktur gospodarczych – wszystko to stanowi podstawę kooperacji transgranicznej, zaś siła lub słabość każdej ze stron uczestniczących we współpracy jest w dużej mierze wypadkową siły lub słabości narodowej gospodarki i sprawności zarządzania, a także skali dostrzegania spraw pogranicza przez centralną politykę wewnętrzną i zagraniczną. Współpraca transgraniczna ujawnia też często zjawiska asymetrii rozwoju gospodarczego. Na pograniczu polsko–niemieckim przejawia się ona w istotnej różnicy potencjałów gospodarczych oraz w różnym zaawansowaniu procesów przekształceń własnościowych i restrukturyzacji gospodarki. Na pograniczu wschodnim występuje wyraźna asymetria zaawansowania reformy systemu gospodarczego, a także asymetria w rozwoju samorządności lokalnej (duża rola administracji rządowej w terenie u wschodnich sąsiadów). Brak wyraźnych asymetrii ekonomicznych na pograniczu południowym powinien w przyszłości dodatkowo sprzyjać rozwojowi różnych form współpracy transgranicznej. Podstawową przesłanką tej współpracy jest osłabienie, a w perspektywie likwidacja występujących różnic w rozwoju gospodarczym na obszarach przygranicznych. Z doświadczeń Europy Zachodniej wynika, że względnie bezkonfliktowy rozwój współpracy transgranicznej jest wynikiem uzyskanej porównywalności potencjałów gospodarczych.
4. **Przesłanki socjologiczne (społeczne);** podstawowym celem społecznym współ-

3 na który to okres przypada rozkwit ponadgranicznych związków.

4 np. poprzez ustanawianie stref wolnocłowych, specjalnych stref ekonomicznych, preferencji inwestycyjnych itd.

pracy jest nawiązanie autentycznych i pozytywnych stosunków międzyludzkich przy poszanowaniu i zachowaniu odrębności kulturowej współdziałających regionów przygranicznych. Wspólnymi cechami współpracy transgranicznej jest:

- dążenie do przełamywania wzajemnych barier i uprzedzeń,
- zainicjowanie i wzmocnienie formalnych i nieformalnych kontaktów międzyludzkich, zwłaszcza między społecznościami lokalnymi poszczególnych części obszaru współpracy transgranicznej.

5. **Przełanki formalnoprawne**; rozwój współdziałania transgranicznego zależy od formalnoprawnych możliwości podejmowania przez regiony i społeczności lokalne różnych inicjatyw o zasięgu przekraczającym granicę. Ogólne ramy prawne współpracy transgranicznej tworzą:

- Europejska Konwencja Ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi (tzw. Konwencja Madrycka) uchwalona przez Radę Europy 21 maja 1980 roku;
- Europejskie Ramowe Porozumienie o współpracy na terenach przygranicznych, przyjęte przez Radę Europy w końcu 1980 r.;
- Europejska Karta Regionów Przygranicznych uchwalona przez Radę Europy 19 listopada 1981 roku,⁵
- Europejska Karta Samorządu Terytorialnego uchwalona przez Radę Europy 15 października 1985 roku.

Szczególne znaczenie dla ustanowienia odpowiednich ram prawnych dla współpracy transgranicznej w polskich regionach przygranicznych, które dały jednoznaczne upoważnienie władz regionalnych i samorządów lokalnych do kontaktów zagranicznych oraz wprowadziły na grunt polski sprawdzone w Europie Zachodniej standardy tej współpracy, mają **Konwencja Madrycka** i **Europejska Karta Samorządu Terytorialnego**. Przystąpienie Polski⁶ do tej Konwencji 19 stycznia 1993 roku i jej ratyfikacja przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 10 marca 1993 roku unormowały generalnie kwestię legalności działalności zagranicznej polskich władz regionalnych i lokalnych, nie tylko regionów przygranicznych. Drugim obok Konwencji Madryckiej europejskim aktem prawnym, określającym ramy formalnoprawne oraz formy uczestnictwa społeczności lokalnych w kontaktach międzynarodowych w oparciu o standardy europejskie jest Europejska Karta Samorządu Terytorialnego, do której Polska przystąpiła w lutym 1993 roku. Zapisane jest w niej m.in. prawo społeczności lokalnych do współpracy ze społecznościami lokalnymi innych państw (por. [Wykaz 1996, s.2]).

5 Nowa wersja tej Karty została uchwalona na zgromadzeniu AGEG w końcu 1995 roku, a w jej opracowaniu brali udział przedstawiciele euroregionów funkcjonujących na granicach Polski.

6 jako członka Rady Europy od 26 listopada 1991 roku.

Bardziej szczegółowe ramy formalne współpracy transgranicznej na granicach Polski określają:

na granicy zachodniej:

- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy z 14 listopada 1990 roku;
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 r.;
- Porozumienie między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o współpracy regionalnej i przygranicznej z 17 czerwca 1991 r. (w formie wymiany not);
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych z 19 maja 1992 r.

na granicy południowej:

- Traktat między Rzeczpospolitą a CSFR o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjaznej współpracy z 6 października 1991 r.;
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy transgranicznej z 8 września 1994 r.;
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o współpracy transgranicznej z 18 sierpnia 1994 r.;
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską o małym ruchu granicznym, sporządzona w Pradze 17 stycznia 1995 r.⁷

na granicy wschodniej:

- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy międzyregionalnej z 24 maja 1993 r.;
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś o głównych zasadach współpracy transgranicznej z 24 kwietnia 1992 r.

na granicy północnej:

- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej z 22 maja 1992 r.;
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy transgranicznej z 2 października 1992 r.

7 ratyfikowana przez Polskę w lutym 1996 roku. W przygotowaniu Umowa o małym ruchu granicznym na pograniczu polsko-słowackim.

Wszystkie zawierane porozumienia regionalne i lokalne o współpracy transgranicznej nie mogą być sprzeczne z wewnętrznym prawem państwowym, a zwłaszcza z ustawą o stowarzyszeniach z 1989 roku oraz ustawą o samorządzie terytorialnym z 1990 roku, a także z obowiązującymi umowami międzynarodowymi i europejskimi standardami współpracy obszarów przygranicznych, a powoływane instytucje tej współpracy nie są organizacjami ponadpaństwowymi z wydzieloną autonomią spod narodowych jurysdykcji, administracji czy kontroli.

6. **Przesłanki instytucjonalne**; ważną przesłanką, a jednocześnie stymulatorem rozwoju współpracy transgranicznej na poziomie regionalnym i lokalnym jest wsparcie różnych form współdziałania ponadgranicznego przez instytucje i organizacje międzynarodowe, międzyrządowe i krajowe komisje (komitety) i biura zajmujące się problemami tej współpracy. Szczególną rolę w promowaniu współpracy transgranicznej w Europie odgrywają (por. [Przybyła 1995,s.45; Mudrich 1991, s.4–24]):

* **Rada Europy**, w ramach której działają:⁸

- Rada Gmin i Regionów Europy,
- Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych,
- Europejska Konferencja Ministrów Gospodarki Przestrzennej,
- Komitet Ekspertów do spraw Współpracy Transgranicznej,
- Biuro Studiów i Dokumentacji Współpracy Ponadgranicznej Organizacji Regionalnych,
- Zgromadzenie Regionów Europejskich i usytuowana przy nim grupa robocza ds. regionów granicznych,

* struktury **Unii Europejskiej**,

* wspierane przez Radę Europy i Unię Europejską **Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych** (AGEG),⁹

Istotną rolę we wspieraniu współpracy transgranicznej w Polsce odgrywają wyspecjalizowane **instytucje centralne**, w tym:

- Departament Współpracy Transgranicznej Urzędu Rady Ministrów (powołany w grudniu 1993 r.),¹⁰ w ramach którego działają: zespół transgraniczny, zespół zagospodarowania granicy państwowej i władza wdrażająca program PHARE –CBC,

8 Merytoryczne i organizacyjne podstawy współpracy przygranicznej instytucje Rady Europy określiły w ramach siedmiu konferencji "regionów pogranicznych", jakie odbyły się w latach 1972-1994.

9 powstała w czerwcu 1971 roku jako dobrowolna organizacja pozarządowa, skupia ponad 100 różnych form i związków transgranicznego współdziałania w Europie, w tym euoregiony.

10 Do grudnia 1993 roku Biuro do spraw Współpracy Transgranicznej.

- Wydział Współpracy Transgranicznej Departamentu Instytucji Europejskich w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (działający od stycznia 1995 r.),¹¹

a także pierwsze próby "oddolnej" koordynacji i umacniania idei współpracy transgranicznej. Przykładem takiej inicjatywy jest powołanie przez przedstawicieli 4 euroregionów na granicy zachodniej *Forum Polskich Regionów Granicznych*. Na spotkaniu powołującym Forum, które odbyło się 16 stycznia 1995 roku w Szczecinie, postanowiono, że ma ono charakter konsultacyjno-opiniotwórczy i ma służyć przede wszystkim wymianie informacji, doświadczeń i prowadzeniu konsultacji w sprawach stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania, a także ma stanowić wspólną reprezentację na zewnątrz polskiej strony tych euroregionów, które dobrowolnie zgłosiły chęć uczestniczenia w Forum, zarówno w kontaktach z instytucjami centralnymi, jak i w kontaktach zagranicznych. Przyjęto zasadę, że w spotkaniach uczestniczy po trzech przedstawicieli każdego euroregionu. Na drugim spotkaniu sygnatariuszy Forum, które odbyło się w Karpaczu (8–9 września 1995 r.), podkreślono otwartość Forum dla innych regionów granicznych. Ostatnie spotkanie odbyło się w Łagowie 25–26 stycznia 1996 roku, a kolejne planowane jest w pierwszej połowie 1996 roku w Euroregionie "Tatry".

Wymienione przesłanki występują w praktyce współpracy transgranicznej w postaci konkretnych problemów ekonomicznych, ekologicznych, prawno-instytucjonalnych, społecznych itp., wymagających wspólnych rozwiązań w obrębie regionów przygranicznych.

Wśród podstawowych **zasad**, na których powinna się opierać współpraca transgraniczna i co do których członkowie Stowarzyszenia Europejskich Regionów Granicznych osiągnęli pełną zgodność poglądów, należy wymienić [Informationsbroschure 1991, s.1–4]:

- 1. zasadę dobrego sąsiedztwa mieszkańców pogranicza,**
- 2. zasadę dobrowolności uczestniczenia w różnych formach współpracy,**
- 3. zasadę partnerstwa, równoprawności i równorzędności stron,**
- 4. zasadę dążenia do symetrii i parytetów,¹²**
- 5. zasadę zachowania tożsamości (narodowej, państwowej, regionalnej) przez współpracujące jednostki terytorialne i społeczności lokalne,**
- 6. zasadę pragmatyzmu oraz analizy rachunku kosztów i korzyści.**

Do równie ważnych kanonów wypracowanych w praktycznym współdziałaniu ponadgranicznym należy też zaliczyć (por. [Euroregion 1994a, s. 50–51]);

- 7. zasadę kierowania się przyjaźnią i zaufaniem w uzgadnianiu wspólnych**

11 w latach 1992-1995 Samodzielny Wydział Współpracy Transgranicznej

12 polegającą np. w przypadku współpracy euroregionalnej na tym, że we wszystkich organach każda ze stron dysponuje taką samą ilością miejsc (głosów) i takim samym prawem do reprezentowania interesów Euroregionu; zasada parytetu dotyczy również sposobu finansowania struktur euroregionalnych.

zamierzeń przekraczających granice.

8. zasadę consensusu, czyli ustawicznego szukania wspólnego stanowiska w drodze rozmów, negocjacji itp.; w praktyce realizacja tej zasady napotyka na wiele trudności, zwłaszcza tam, gdzie przedmiotem uzgodnień są istotne interesy poszczególnych stron, nie pokrywające się ze sobą lub wręcz rozbieżne;

9. zasadę rotacji, tzn. zmiany miejsc organizacji i przeprowadzania różnych inicjatyw, spotkań itd. Zasada ta wyraża się też w zmianach w przewodniczeniu różnym gremiom i instytucjom współpracy transgranicznej.

W Europejskiej Karcie Regionów Granicznych i Transgranicznych [Europejska 1995] jako ważny kanon współpracy transgranicznej – obok partnerstwa – wymienia się:

10. zasadę pomocniczości (subsydiarności), rozumianą bardzo szeroko jako pomoc instytucji i organizacji międzynarodowych oraz centralnych krajowych w realizacji przez regionalne i lokalne społeczności celów współpracy transgranicznej; zasada ta jest narzędziem służącym do określenia optymalnego poziomu działania, niekiedy w skali lokalnej i regionalnej, niekiedy w skali krajowej, a niekiedy w skali europejskiej lub też przy uwzględnieniu wszystkich tych poziomów działania;

11. zasadę solidarności obszarów przygranicznych, wprowadzoną do najnowszej wersji Karty na wniosek przedstawiciela Polski w AGEG.¹³

Sposoby finansowania współpracy transgranicznej zależą w dużej mierze od stopnia instytucjonalizacji tej współpracy. Na przykład w przypadku współpracy euroregionalnej, zgodnie z porozumieniem stron współpracujących, członkowie Euroregionu mają **obowiązek współdziałania w finansowaniu** jego działalności w uzgodnionej wysokości oraz formie. Środki te gromadzone są na oddzielnych kontach i pochodzą z takich źródeł, jak:

- * składki członkowskie płacone przez uczestników porozumienia euroregionalnego, składki członków wspierających, dary itp.,
- * inne źródła finansowania:
 - subwencje jednostek administracyjnych wyższego szczebla, w tym środki budżetu krajowego (np. w Saksonii),
 - środki programów pomocowych Unii Europejskiej, a zwłaszcza programu regionalnego PHARE (np. "Interreg I" – lata 1990–93, "Interreg II" – lata 1994–97, "CBC – Cross Border Cooperation" – lata 1995–99, a także "Czarny Trójkąt", "Struder", "Uwertura" i "Obserwatorium") oraz fundacji (np. Fundacji Konrada Adenauera, czy Fridricha Eberta) itp.

¹³ na konferencji AGEG w Szczecinie 1-2 grudnia 1995 r.

Dochody pochodzące ze składek umożliwiają utrzymanie organów współpracy transgranicznej (struktur stowarzyszeń i związków komunalnych, sekretariatów oraz pracy grup roboczych itp.). Wykorzystanie tych środków na wspólne cele ustalane jest w drodze uzgodnień pomiędzy stronami współpracy transgranicznej.

Finansowanie struktur i programów współpracy transgranicznej ocenia się jako jeden z najtrudniejszych problemów do rozwiązania. Dotyczy to zwłaszcza strony polskiej.

1.2. Formy współpracy

Formy i stopień instytucjonalizacji kontaktów transgranicznych zależą m.in. od (por. [Przybyła 1995, s.23–34; Winiarski 1979, s.8–9]):

- relacji kompetencji władzy regionalnej i samorządowej stron współpracujących, "otwartości" wewnętrznej i zewnętrznej obszarów kooperujących, tzn. zdolności do transformacji wewnątrzregionalnych struktur organizacji i zarządzania oraz zdolności do oddziaływania na otoczenie i wypracowywania modelowych rozwiązań,
- głębokości "przenikania" współpracy transgranicznej, która jest tym większa, im bardziej kontakty są wielopłaszczyznowe (instytucji, organizacji, mieszkańców itp.) oraz obejmują szerszy zakres współdziałania,
- aktywności strefy przygranicznej i "przepuszczalności" granicy, mierzonej np. liczbą funkcjonujących przejść granicznych.

Z prawnego punktu widzenia w Polsce istnieją dwa systemy formalizacji współpracy transgranicznej:

- pierwszy **samorządowy**, w którym tworzenie struktur współpracy transgranicznej jest efektem inicjatyw społeczności lokalnych i ich samorządów (gmin i ich związków oraz porozumień); ten typ formalizacji współpracy dominuje na pograniczu zachodnim (z wyjątkiem Euroregionu "Pomerania"), a także na dużej części pogranicza południowego;
- drugi **administracyjno-samorządowy**, charakteryzujący się aktywnym współuczestnictwem w procesie formalizacji współpracy transgranicznej władz regionalnych i/lub centralnych oraz samorządowych. Ten typ tworzenia podstaw współpracy dominuje na pograniczu południowo-wschodnim i wschodnim. Istotne włączanie się we współpracę czynnika rządowego (a zwłaszcza Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Urzędu Rady Ministrów i Centralnego Urzędu Planowania) oraz urzędów wojewódzkich na tych obszarach wynika przede wszystkim ze specyfiki politycznej partnerów współpracy, a także – w przypadku "Pomeranii" – z przekonania o dużych możliwościach wniesienia przez władze regionalne nowych jakości do współdziałania ponadgranicznego.

Należy zwrócić uwagę, że również w pierwszym "czysto samorządowym" systemie

budowy współpracy transgranicznej w praktyce występuje na ogół na określonym etapie włączanie się władz regionalnych lub centralnych w proces stymulowania współpracy, co stanowi – jak wynika z dotychczasowych doświadczeń polskich – bardzo ważny czynnik powodzenia kooperacji transgranicznej.¹⁴ Współpraca ta może mieć charakter (por. [Szumowski 1994]):

- formalny**, tj. oparty na jasno określonej formule prawnej,
- nieformalny**, np. gentlemen's agreements, działania uzgodnieniowe, koordynacyjne, porozumienia, wspólne komisje itp.

Zarówno w pierwszym, jak i drugim przypadku z zawieranych porozumień nie wynikają jednak konkretne prawa i obowiązki natury prawnej [Skrzydło 1996, s.1].

Formą współpracy transgranicznej, która budzi szczególne zainteresowanie w Polsce, a także liczne kontrowersje, jest **współpraca euroregionalna**. Wyróżnia się ona następującymi cechami:

- wyższym stopniem instytucjonalizacji struktur współpracy transgranicznej (np. powoływanie Rad Euroregionu, sekretariatów, grup roboczych itp.),
- licznymi powiązaniem z wyspecjalizowanymi krajowymi i międzynarodowymi organami koordynacji współpracy transgranicznej, zwłaszcza uczestniczeniem w pracach AGEG,
- specyficznym charakterem powoływania euroregionu przy możliwości pierwszeństwa zarówno inicjatyw oddolnych (lokalnych), regionalnych, jak i rządowych.

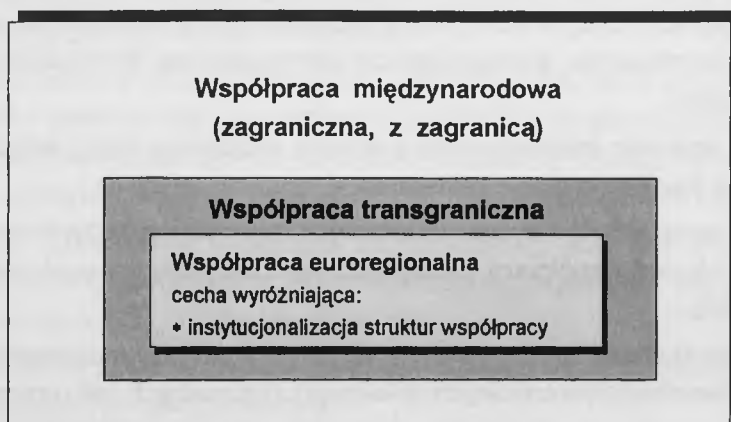
Pozwala to wzbogacić rys. 1 o kolejną relację pojęciową (rys. 2).

W dotychczasowej polskiej praktyce współpracy euroregionalnej w procesie instytucjonalizacji współdziałania stosowane są przez władze regionalne i samorządy lokalne dwa **modele** (por. m.in. [Grabowski 1996; Skrzydło 1996]):

- pierwszy**, częściej stosowany, zwłaszcza na granicy zachodniej, to tworzenie po stronie polskiej w pierwszym etapie **celowego związku gmin** (np. Stowarzyszenia Gmin Polskich "Euroregionu Nysa") i rejestrowanego przez właściwy sąd polski w oparciu o Prawo o Stowarzyszeniach i następnie zawieranie porozumienia i tworzenie struktury euroregionalnej z podobnym związkiem jednostek terytorialnych partnera lub partnerów zagranicznych; model ten wykorzystali w praktyce m.in. twórcy takich euroregionów jak: "Neisse–Nisa–Nysa", "Sprewa–Nysa–Bóbr" i "Pro Europa Viadrina",

14 Wiele takich przykładów włączania się urzędu wojewody do współpracy dostarczają procesy tworzenia się euroregionów: "Neisse-Nisa-Nysa", "Sprewa-Nysa-Bóbr" i "Pro Europa Viadrina".

□ **drugi** to tworzenie – na ogół przy udziale władz centralnych – ponadgranicznego **związku międzyregionalnego** posiadającego wspólny dla stron współpracujących statut. Przykładem takiego "odgórnego" sposobu instytucjonalizacji współpracy euroregionalnej był proces tworzenia się Euroregionu "Karpackiego". Wywołał on w kraju duże zainteresowanie, a także sporo kontrowersji, zwłaszcza w polskim parlamencie. Związek międzyregionalny został potraktowany przez część opinii publicznej jako instytucja ponadpaństwowa, nadająca poszczególnym częściom Euroregionu cechy autonomiczne. Kontrowersje te, których nasilenie przypada na rok 1993, wpłynęły niekorzystnie na dynamikę procesów euroregionalizacji w latach 1994–95 (por.[Wykaz 1996,s.3–4]).

Rys. 2. Relacje między terminami: współpraca międzynarodowa (zagraniczna, z zagranicą) - współpraca transgraniczna - współpraca euroregionalna

1.3. Obszary współpracy

Identyfikacja obszarów współpracy transgranicznej (w tym euroregionalnej) w Polsce nie obejmuje – zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami – współpracy zagranicznej **regionów wewnętrznych**, tzn. takich regionów, które nie sąsiadują z terytorium innego państwa. Przesłanką takiej identyfikacji musi być przyjęcie względnie jednoznacznej interpretacji takich terminów, jak (por. [Bukowska 1994; Fic 1995; Przybyła 1995]):

- pogranicze (obszary pograniczne),
- strefa, obszar i region przygraniczny,
- region transgraniczny,
- euroregion.

Pogranicze – to obszar (strefa) w pobliżu granicy; pogranicze dość powszechnie pojmowane jest jako obszar zróżnicowany etnicznie i kulturowo, położony na obrzeżach państwa. Tak rozumiane pogranicze uwidacznia się w życiu społecznym, ekonomicznym

i w kulturze jako styk (**obszar stykowy**) wskazujący z jednej strony na odrębność dwóch obszarów, a z drugiej strony – na wzajemne wpływy (przenikanie) w wyniku różnorodnych kontaktów przekraczających granicę. To przenikanie czyni z pogranicza **obszar przejściowy**, rodzaj **pomostu**.

Obszar pograniczny – to obszar położony w sąsiedztwie granicy po obu jej stronach. Jest to **obszar peryferyjny** (w sensie geograficznym) dla obu państw, w których jest położony. Obszar pograniczny, na którym zachodzą procesy współpracy ponadgranicznej, określa się **obszarem współpracy transgranicznej** lub – krócej – **obszarem transgranicznym**. Jak dalej będzie wykazane, obszar ten przy spełnieniu dodatkowych kryteriów uznaje się za region transgraniczny lub euroregion.

Strefa przygraniczna definiowana jest na ogół według kryteriów administracyjnych; według Centralnego Urzędu Planowania [Fic 1995], pojęcie to oznacza pas dwóch gmin po stronie polskiej i pas jednego powiatu po stronie niemieckiej, czeskiej i słowackiej oraz pas jednego obwodu po stronie ukraińskiej, białoruskiej, litewskiej i rosyjskiej; według innych źródeł, jest to pas wzdłuż granicy o szerokości 20–30 km. Inne delimitacje terenów przygranicznych wprowadzają regulacje prawne dotyczące :

- *pasa drogi koniecznej* (15–100 m),
- *strefy nadgranicznej* (2–6 km),
- *pasa małego ruchu granicznego, tzn. obszarów położonych po obu stronach wspólnej granicy państwowej, każdy o szerokości 15 km.*¹⁵

Obszar przygraniczny – pojęcie o znaczeniu bliskim kategorii obszaru pogranicznego – definiuje się ogólnie jako obszar stykowy zlokalizowany przy granicy państwa. Według CUP, jest to pas do 100 km po obu stronach granicy; obejmuje on więc w Polsce – w sensie administracyjnym – obszary całych województw przygranicznych [Fic 1995].

Region¹⁶ **przygraniczny** może być utożsamiany najczęściej z regionem zlokalizowanym po jednej stronie granicy, czyli regionem, którego jedną z granic tworzy granica państwa.

15 Jeżeli wyznaczony w ten sposób pas przedziela obszar gminy, włącza się do niego pozostałą część gminy. Rządy umawiających się stron mogą włączyć do pasa niektóre gminy położone w odległości większej niż 15 km od granicy, jeżeli podyktowane jest to rozwojem wzajemnej współpracy między obywatelami państw sąsiadujących.

16 **Region** to pojęcie o relatywnym znaczeniu. W tradycji polskiej jest ono w szerokim znaczeniu rozumiane jako wydzielony, stosunkowo jednorodny obszar, odróżniający się od terenów przyległych cechami naturalnymi lub nabytymi. W jeszcze szerszym znaczeniu – region to względnie jednorodny obszar, wyodrębniony na podstawie określonych kryteriów (cech). W zależności od wybranej cechy lub zespołu cech delimitujących, można mówić o regionie historycznym, klimatycznym, demograficznym, geograficznym, ekologicznym itp. [Borys 1993, s.74]. W europejskiej terminologii i w delimitacji regionów podkreśla się **cechy geograficzne, socjologiczne oraz demograficzne**.

Region transgraniczny to region zlokalizowany po obu stronach granicy, tzn. gdy cecha lub cechy delimitacji regionalnej obszaru mają charakter transgraniczny. W praktyce definiowania tego pojęcia eksponowane są kryteria:

- **geograficznej jednorodności,**
- **wspólnoty kulturowej,**
- **współpracy ponadgranicznej.**

Przy uwzględnieniu pierwszej cechy *region transgraniczny* to "terytorium po obu stronach granicy państw, które z geograficznego punktu widzenia stanowi wyraźną całość" [Fic 1995, s. 3]. Podobne określenie można znaleźć w pracy A. Miszczuka [Miszczuk 1993]: region transgraniczny jest obszarem przekraczającym co najmniej jedną granicę państwową i stanowiącym sumę co najmniej dwóch przestrzeni społeczno-gospodarczych o policentrycznym sposobie organizacji.

Przykładem określenia uwzględniającego wszystkie trzy kryteria jest definicja *regionu transgranicznego* jako terytorium po obu stronach granicy, stanowiącego "jednolity kompleks terenów, wykazujących cechy wspólne, których ludność ma wspólne tradycje kulturowe i chce ona współpracować, by pobudzać rozwój kulturalny, społeczny i gospodarczy" [Fic 1995, s.3]. Widać wyraźnie, że drugie określenie bezpośrednio nawiązuje do interpretacji regionu, zawartej w cytowanej już Karcie Regionalizacji Wspólnot Europejskich przy podkreśleniu jego transgraniczności .

Warto zwrócić uwagę, że w niektórych pozycjach literatury (por. np. [Przybyła 1995, s. 14–15]) sugeruje się występowanie jeszcze jednej cechy koniecznej, aby region uznać za *region transgraniczny*: **eliminację lub niską formalizację granicy państwowej**. Cecha ta jest charakterystyczna dla regionów transgranicznych na obszarze Unii Europejskiej, lecz w odniesieniu do krajów Europy Środkowej i Wschodniej jest to cecha możliwa do spełnienia w przyszłości, w miarę postępów procesów integracyjnych poszczególnych państw z Unią.

Euroregion to szczególna odmiana regionów transgranicznych, wyróżniająca się wyższym stopniem **instytucjonalizacji struktur** współpracy transgranicznej (np. powoływaniem specjalnych bilateralnych biur, sekretariatów, Rad Euroregionu, grup roboczych itp.). Niekiedy przy określaniu euroregionu wymienia się też dwie dodatkowe cechy wymienione już przy charakteryzowaniu istoty współpracy euroregionalnej.

Wyróżnione cechy euroregionu i współpracy euroregionalnej widoczne są – choć w różnym stopniu – w dwóch grupach określeń *euroregion* (por.m.in.[Euroregion 1994a; Fic 1995; Herman 1991;]). W pierwszej akcentowana jest "**transgraniczność związków** (powiązań, instytucjonalizacji)". I tak euroregion to:

- **zinstytucjonalizowany związek formalny, zawarty między organizacjami państwowymi lub samorządowymi, lub nieformalny, utworzony przez stowarzyszenia zawodowe bądź naukowe dla współpracy obszarów przygranicznych,**
- **porozumienie sąsiadujących regionów przygranicznych o współpracy transgranicznej,**

- lokalna instytucjonalizacja współpracy transgranicznej z pełnym uznaniem granic państwowych i praw obowiązujących w krajach uczestniczących w tworzeniu danego euroregionu,
- ponadgraniczna struktura zrzeszająca stowarzyszenia związków administracyjnych poszczególnych obszarów wchodzących w jego skład w celu wzajemnej współpracy,
- organizacja ponadgraniczna, której ramy są wyznaczone przez podobne problemy, spłaty stosunków, a także gotowość do kooperacji poszczególnych jednostek i instytucji lokalnych.

W drugiej grupie określeń akcentowana jest "**transgraniczność obszaru**". I tak euroregion to:

- obszar przekraczający co najmniej jedną granicę państwową, stanowiący sumę co najmniej dwóch przestrzeni społeczno-politycznych o policentrycznym sposobie integracji,
- terytoria należące do regionów przygranicznych dwóch lub więcej państw, które wchodzi w skład określonych struktur współpracy ponadgranicznej.

Z punktu widzenia porządkowania wiedzy o euroregionach przydatny jest ich podział na (por. [Przybyła 1995, s. 38]):

- **euromregiony funkcjonujące**, tzn. takie obszary i instytucje związku transgranicznego, które cechuje w pełni zakończona procedura organizacyjna i legislacyjna w stosunkach uczestników porozumienia, prawa krajowego i międzynarodowego,
- **euromregiony w fazie organizacji**, tzn. ze sformułowaną deklaracją stron nawiązujących współpracę odnośnie tworzenia struktur charakterystycznych dla współpracy euroregionalnej.

Trwająca od kilku lat w Polsce dyskusja o euroregionach¹⁷ pozwala sformułować kilka wniosków ogólnych:

- nazwa "euroregion" nie ma jeszcze w literaturze i w języku potocznym ustabilizowanego znaczenia. Nie jest też terminem o oficjalnie ustalonej interpretacji, choć coraz częściej podane wcześniej cechy są wymieniane jako niezbędne do nazwania współdziałania transgranicznego współpracą euroregionalną;
- złożoność aspektów prawnych, form organizacyjnych i instytucjonalnych, a także pewna dowolność w orzekaniu, czy współdziałanie ma charakter formalny czy nieformalny, czy jest już w sensie instytucjonalnym (a nie samej nazwy) euroregionem, czy też jeszcze nie – wszystko to stanowi główną trudność w dokładnym ustaleniu liczby obszarów współpracy euroregionalnej;
- występowanie cech współpracy euroregionalnej nie zawsze przesądza o umieszczeniu terminu "euroregion" w nazwie obszaru czy porozumienia; na 92 zarejestrowane w 1995 roku porozumienia (obszary) współpracy euroregionalnej w Europie, tylko w 15% obszarów częścią składową ich nazwy jest *euromregion* lub *euromregio*

17 por. [Borys 1994; Fic 1995; Stasiak 1995]

(por.[Ulmann 1995]). Zjawisko to jest szczególnie widoczne w utworzonych na granicach Polski transgranicznych rezerwach biosfery ("ekologicznych euroregionach"), gdzie postępującemu procesowi instytucjonalizacji struktur współpracy nie towarzyszy – mimo istnienia przesłanek merytorycznych – pojawianie się "terminologii euroregionalnej". W Polsce najmniejsze obawy związane z tą nazwą występują w procesach integracyjnych na granicy zachodniej, gdzie pojęcie *euromregionu* wiązane jest często z automatyzmem przyznania środków pomocowych Unii Europejskiej.¹⁸ Wyraźne obawy i niechęć widoczne są – choć w coraz mniejszym stopniu – na pozostałych granicach, gdzie potoczne określenie *euromregion* traktowane jest niekiedy i bez dostatecznego uzasadnienia jako sugestia istnienia jednej transgranicznej całości terytorialnej (obszaru i organizacji ponadpaństwowej), przy stopniowym wyłączeniu suwerenności państwa wobec tej części obszaru przygranicznego, która weszła w skład euromregionu [Fic 1955,s.4].¹⁹

- struktury euroregionalne, jako wyższe stadium organizacyjne współdziałania transgranicznego, sprawdziły się w Europie Zachodniej w kilkunastoletniej, a w niektórych przypadkach nawet kilkudziesięcioletniej praktyce funkcjonowania. Współpraca ta prowadzona na gruncie polskim, wykorzystująca sprawdzone metody i formy współpracy i ogólnoeuropejskie standardy, przyspiesza włączanie się Polski do struktur zachodnioeuropejskich [Wykaz 1996,s. 6].

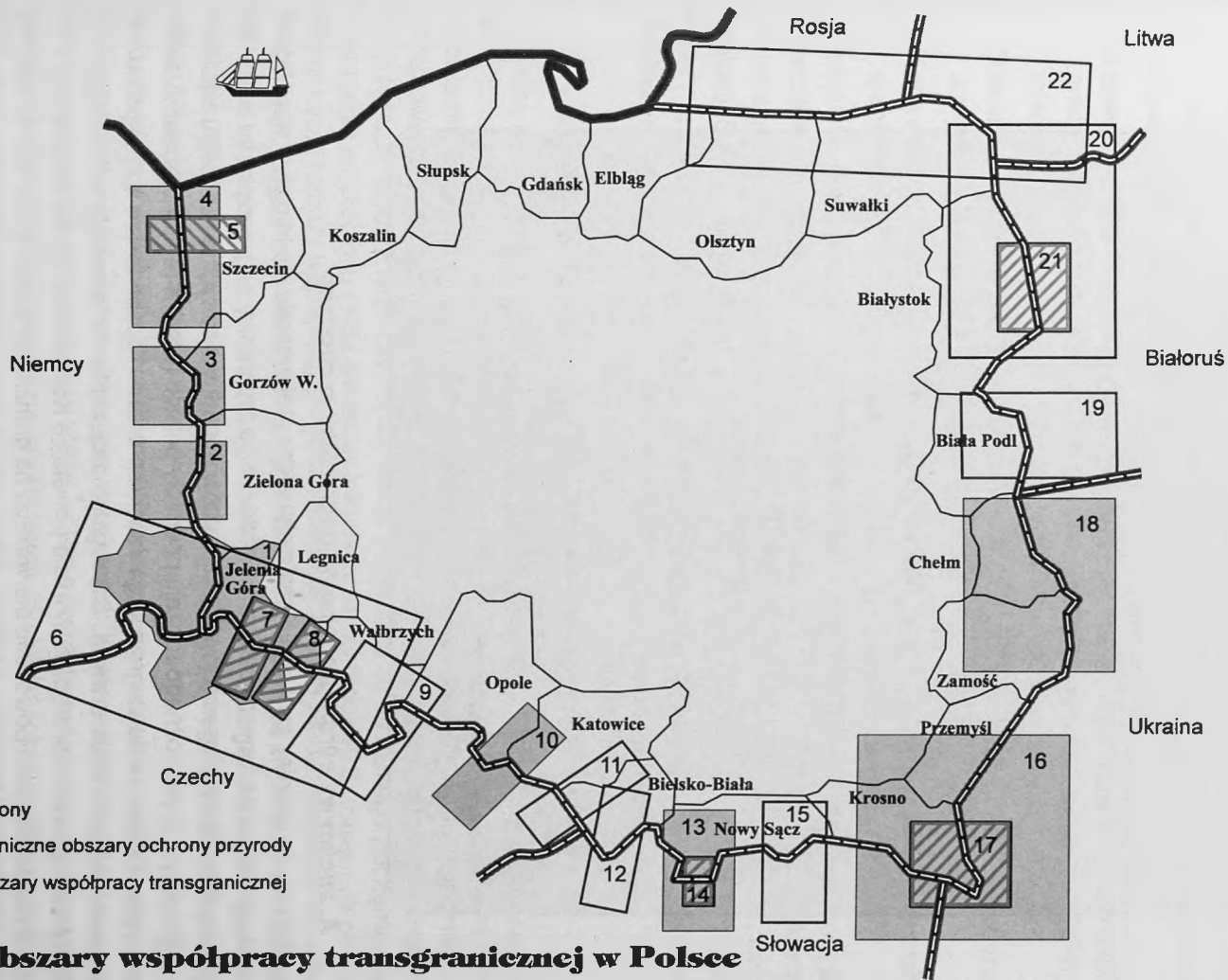
W Polsce wzrost zainteresowania współpracą transgraniczną obserwuje się od początku lat dziewięćdziesiątych. W tym czasie na granicach Polski:

- **powstało 8 euromregionów**, z tego 4 na granicy zachodniej – "Neisse–Nisa–Nysa" (grudzień 1991), "Spree–Nysa–Bóbr" (wrzesień 1993) "Pro Europa Viadrina" (grudzień 1993) i "Pomerania" (grudzień 1995), 3 na granicy południowej – Region Transgraniczny "Śląsk–Morawy" (wrzesień 1992), Euroregion "Tatry" (sierpień 1994) i "Karpacki" (luty 1993) i jeden na granicy wschodniej – "Bug" (wrzesień 1995); **2 euromregiony znajdują się w końcowej fazie organizacji**: jeden na granicy południowej (Euroregion "Glacensis") i jeden na styku granicy północnej i wschodniej (Euroregion "Niemen"),
- zostało zawartych **12 różnego rodzaju porozumień transgranicznych** (związków, stowarzyszeń itp.), w tym jeden na granicy zachodniej, 8 na granicy południowej i 3 na granicy wschodniej; w 8 przypadkach główną cechą jednorodności obszaru współpracy transgranicznej jest kryterium ekologiczne (1 na granicy zachodniej, 5 na granicy południowej i 2 na granicy wschodniej).

Wykaz i lokalizację 22 obszarów współpracy transgranicznej w Polsce przedstawia rys. 3.

18 Tymczasem, dopiero w 1995 roku w ramach Polsko-Niemieckiego Komitetu Programowania i Monitorowania uzgodniono w ramach programu PHARE – CBC pewne kwoty na projekty współpracy w euromregionach.

19 skąd blisko do wyrażanego w przeszłości poglądu, że powstające euromregiony to koncepcja "rozbioru Polski po kawałku" (por. [Pawłowski 1993]).

Rys. 3 Obszary współpracy transgranicznej w Polsce

Objaśnienia do rys. 3.

Granica zachodnia

1. Euroregion "Neisse–Nisa–Nysa"
2. Euroregion "Sprewa–Nysa–Bóbr"
3. Euroregion "Pro Europa Viadrina"
4. Euroregion "Pomerania"
5. Bilateralny Obszar Chroniony Doliny Dolnej Odry

Granica południowa

6. Transgraniczny Obszar "Czarna Trójkąt"
7. Bilateralny Rezerwat Torfowiskowy "Izera"
8. Bilateralny Rezerwat Biosfery Krkonos/Karkonosze
9. Euroregion "Glacensis"
10. Region Transgraniczny "Śląsk – Morawy"
11. Transgraniczny Region Śląska Cieszyńskiego
12. Transgraniczny Region Beskidu Żywieckiego
13. Euroregion "Tatry"
14. Bilateralny Rezerwat Biosfery "Tatry"
15. Transgraniczny Region Beskidu Sądeckiego
16. Euroregion "Karpacki"
17. Międzynarodowy Rezerwat Biosfery "Karpaty Wschodnie"

Granica wschodnia

18. Euroregion "Bug"
19. polsko–białoruski obszar transgraniczny
20. "Zielone Płuca Europy"
21. Transgraniczne Stanowisko Światowego Dziedzictwa Ludzkości

Granica północna

22. Euroregion "Niemen"

A. Inicjatywy euroregionalne na pograniczu zachodnim

Obszary na granicy zachodniej mają charakter prekursorski dla inicjatyw współpracy transgranicznej na innych granicach Polski. To na tej granicy na początku lat dziewięćdziesiątych praktyka nawiązywania kontaktów ponadgranicznych na szczeblu lokalnym i regionalnym przez różnego rodzaju podmioty polskie (władze regionalne, samorządowe, związki i porozumienia gmin, organizacje społeczne i gospodarcze itp.) wyprzedzała znacznie uregulowania prawne. Szczególne znaczenie dla powstających na granicy niemiecko–polskiej euroregionów miało powstanie Komitetu do spraw Współpracy Polsko–Niemieckiej oraz powołanie pierwszego na granicach Polski i w Europie Środkowej i Wschodniej **Euroregionu "Neisse–Nisa–Nysa"**, który w latach 1991–93 wypracowywał w układzie trójstronnym pierwsze doświadczenia w tworzeniu podstaw instytucjonalnych współpracy transgranicznej. Euroregion ten ma obecnie modelowe znaczenie dla tworzenia różnych form współpracy ponadgranicznej na pozostałych granicach Polski.

Wśród najważniejszych czynników sprzyjających powstawaniu regionów transgranicznych na granicy zachodniej należy przede wszystkim wymienić (por. [Przybyła 1995; Stasiak 1995]):

- nowy kształt polityczny granicy zachodniej, powstały w wyniku zjednoczenia Niemiec, co spowodowało, że granica polsko–niemiecka stała się jednocześnie granicą zewnętrzną Wspólnot Europejskich,
- zawarcie układu stowarzyszeniowego Polski z Unią Europejską; tym samym współpraca transgraniczna znalazła się na liście priorytetów w stosunkach polsko–niemieckich,
- zawarcie traktatów i porozumień oraz powołanie odpowiednich struktur międzyrządowych dla koordynacji współpracy regionalnej i transgranicznej,
- aktywność środowisk lokalnych i regionalnych w nawiązywaniu współpracy transgranicznej.

Inicjatywy lokalne, reprezentowane przez osoby prywatne, władze samorządowe, jak i władze wojewódzkie, doprowadziły w efekcie w latach 1991–1995 do pełnego ukształtowania się instytucjonalnego 4 euroregionów: Euroregionu "Neisse–Nisa–Nysa", Euroregionu "Sprewa–Nysa–Bóbr", Euroregionu "Pro Europa Viadrina" i Euroregionu "Pomerania", na obszarze którego znajduje się specyficzny "euroregion ekologiczny" pod nazwą Bilateralny Obszar Chroniony Doliny Dolnej Odry.

[1] ► *Euroregion "Neisse–Nisa–Nysa" (grudzień 1991)*

Inicjatywę utworzenia pierwszego w Europie Środkowej i Wschodniej regionu transgranicznej współpracy podjęły w 1990 r. środowiska lokalne graniczących z sobą gmin i powiatów: Bogatyni, Liberca i Zittau (Żytawy). Już w styczniu 1991 r. strona niemiecka przeprowadziła sondażowe rozmowy w Brukseli i Luksemburgu, zyskując dla projektu przychylność władz EWG i UNESCO. Warto podkreślić, że od samego początku idea utworzenia euroregionu miała charakter inicjatywy samorządowej. Z czasem do poszukiwań nowej formuły współpracy przygranicznej włączyły się władze wojewódzkie Jeleniej Góry, Okręgu Północnoczeskiego i Saksonii. Rozpoczęły też prace organizujące się doraźnie trójstronne grupy robocze, opracowujące wspólne zagadnienia [Borys 1994; Przybyła 1995]. Głównym celem prac grup roboczych było przygotowanie części merytorycznej wspólnej konferencji.

Poprzedziła ją wspólna **Deklaracja o współpracy**, podpisana 15 maja 1991 roku przez trzech przedstawicieli władz regionów przygranicznych. Konferencja inicjująca powstanie Euroregionu odbyła się 23–25 maja 1991 r. w Zittau pod patronatem prezydentów trzech państw: Lecha Wałęsy, Václava Havla i Richarda von Weizsäckera z udziałem ponad 300 przedstawicieli przygranicznej społeczności czeskiej, niemieckiej i polskiej. We wspólnym memorandum po raz pierwszy określono podstawowe problemy wymagające współpracy, ogólny zarys struktury organizacyjnej Euroregionu itd. [Borys 1994; Jakubiec 1994a; Memorandum 1991; Miros 1994].

Drugie półrocze 1991 roku to faza budowania podstaw instytucjonalnych Euroregionu. Pierwszym pozytywnym efektem organizacyjnym Konferencji było utworzenie trójstronnego **sekretariatu** koordynującego dalsze prace, do którego każda ze stron delegowała po jednej osobie w randze koordynatora. O lokalizacji sekretariatu w Zittau zdecydowały względy pragmatyczne. Niemcy jako członek Wspólnot Europejskich miały największe doświadczenia w prowadzeniu tego typu biura oraz lepsze niż pozostali uczestnicy porozumienia możliwości finansowe. W celu prowadzenia bieżącej działalności utworzono w Jeleniej Górze i Libercu krajowe biura koordynatorów.

Pod koniec sierpnia 1991 r. gotowy był już projekt **struktury organizacyjnej** Euroregionu i jego **statut**. Ustalono terminy końcowe podejmowania uchwał przez samorządy lokalne o przystąpieniu (lub nie) do Euroregionu. Równolegle trwały uzgodnienia co do sposobu finansowania instytucji i przedsięwzięć, precyzowania zakresu działalności itp.

Formalne powstanie Euroregionu na styku trzech granic wyznacza dzień 21 grudnia 1991 roku – data pierwszego posiedzenia Rady Euroregionu w Zittau, na którym delegaci trzech stron podjęli uchwałę o powołaniu do życia nowej, pierwszej w Europie Środkowej i Wschodniej struktury transgranicznej pod nazwą "Euroregion Nysa". W ramowym porozumieniu z 19 marca 1994 roku nadano euroregionowi nazwę "**Euroregion Neisse–Nisa–Nysa**".²⁰

Uformowana struktura organów Euroregionu Nysa przedstawia się obecnie następująco:

- Rada Euroregionu (30 członków, po 10 z każdego kraju),
- Prezydium Euroregionu (po 1 osobie z każdego kraju, ze strony polskiej – wojewoda),
- Sekretariat (biuro) Euroregionu (trzej koordynatorzy – przedstawiciele trzech regionów przygranicznych),
- grupy robocze Euroregionu (mają w każdym z państw członkowskich centrum koordynacyjne w Polsce; jest nim Jelenia Góra, w RFN – Zittau, w Czechach – Liberec) i wchodzące w ich skład komisje (sekcje).

W strukturze Euroregionu funkcjonuje obecnie 11 grup roboczych (w fazie początkowej 7), a mianowicie: 1) ekologia i energetyka, 2) planowanie regionalne, infrastruktura i komunikacja, 3) kultura, oświata młodzieży i ochrona dóbr kultury, 4) gospodarka i rolnictwo, 5) ochrona przed katastrofami i problemy bezpieczeństwa, 6) zdrowie i problemy socjalne, 7) administracja państwowa i samorządowa, 8) sport, 9) turystyka, 10) nauka, 11) historyczna oraz w organizacji – 12) statystyka.

Jednym z najpoważniejszych problemów do określenia stał się status prawny Euroregionu. Ustalono, że Euroregion Nysa stanowiący dobrowolną wspólnotę interesów gmin i powiatów na terenie "Trójziemia" **jako całość nie ma osobowości prawnej**. Podsta-

20 W spisie treści oraz dalszych fragmentach pracy używana jest skrócona nazwa Euroregion "Nysa". Praktykę stosowania narodowych nazw dopuszcza ramowe porozumienie.

wowym dokumentem określającym jego cele, formy i zasady współdziałania jest "Ramowe porozumienie Euroregionu Nysa", podpisane w Jabloncu n/Nysą w dniu 19 marca 1994 r. Ma ono charakter wewnętrznego uzgodnienia reguł współpracy stron – uczestników Euroregionu, opartego głównie na zasadach wynikających z Karty Madryckiej oraz Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego. Nie koliduje zatem z kompetencjami państwa w zakresie kontaktów międzynarodowych. Nadto jako wewnętrzne instrumentarium wspólnoty przyjęte zostały regulaminy Rady, Sekretariatu oraz grup roboczych Euroregionu. Odpowiednio istnieją takie statuty oraz regulaminy wewnętrzne dla każdej ze stron uczestniczących w Euroregionie Nysa (por. [Statut 1992]).

Formułę zgodności prawnej z wymaganiami prawa krajowego zapewniło przyjęcie przez strony uczestniczące w porozumieniu euroregionalnym postaci *stowarzyszeń i związków komunalnych*. Są to :

- po stronie polskiej: **Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu "Nysa"**,
- po stronie czeskiej: **Euroregion "Nisa" Regionální komunální sdružení měst a obcí severních Čech**,
- po stronie niemieckiej: **Kommunalgemeinschaft Euroregion "Neisse", Sektion BR Deutschland e.V.**

Istotnym elementem struktury Euroregionu są tzw. konferencje krajowe (po stronie czeskiej nazywane kongresem regionalnym), skupiające jednostki terytorialne będące członkami Euroregionu. Ich istotnym zadaniem jest delegowanie po 10 mandatariuszy do Rady Euroregionu.

Swoistym finałem procesu kształtowania się podstaw organizacyjnych Euroregionu Nysa stało się uzyskanie przez niego w połowie 1992 r. członkostwa Wspólnoty Europejskich Regionów Granicznych.²¹ Po 4 latach istnienia Euroregion "Nysa", mimo występowania jeszcze wielu trudnych problemów, jest już regionem transgranicznym o wyraźnie określonej tożsamości, sposobie funkcjonowania i finansowania oraz strukturach wewnętrznych.

[2] ► *Euroregion "Sprewa-Nysa-Bóbr" (wrzesień 1993)*

W grudniu 1992 r. powołany został w Brandenburgii "**Związek Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr**" (Verein Euregion Spree-Neisse-Bober e. V.), w którego skład weszło – jako założyciele – 6 jednostek administracyjnych wschodniej części landu. W dniu 19 marca 1993 r. nastąpiło w Guben otwarcie biura Stowarzyszenia, które zleciło opracowanie studium na temat możliwości rozwoju współpracy transgranicznej na tym

²¹ W listopadzie 1994 r., po raz pierwszy z krajów byłego bloku wschodniego, w składzie Prezydium AGEG znalazł się przedstawiciel Euroregionu "Nysa" – członek Rady ze strony polskiej, Z. Kulik.

obszarze. Jednym z niemieckich priorytetów przyszłej współpracy była kwestia ochrony środowiska, w szczególności budowa wspólnej oczyszczalni ścieków w Guben i Gubinie. Strona niemiecka zgłosiła propozycję otwarcia w Guben Centrum Spotkań Międzynarodowych. Proces przygotowawczy powołania euroregionu z udziałem strony polskiej trwał do września 1993 roku. Inicjatorem powołania euroregionu był ze strony polskiej wójt gminy Brody (woj. zielonogórskie).

W okresie przygotowawczym pracowały dwie polsko–niemieckie grupy robocze:

- grupa I, do której zaproszono przedstawicieli wszystkich 6 jednostek administracyjnych ze strony niemieckiej i 16 gmin zielonogórskich ze strony polskiej,
- grupa II, pracująca z udziałem pracowników Biura Planowania Przestrzennego z Cottbus i architekta wojewódzkiego z Zielonej Góry w celu przygotowania materiałów koncepcyjnych dotyczących Euroregionu.

21 września 1993 r. w Gubinie odbyła się uroczystość podpisania umowy o utworzeniu Euroregionu "Sprewa–Nysa–Bóbr", zawartej między Stowarzyszeniem Gmin RP "Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr" a niemieckim Stowarzyszeniem "Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr". Umowa wieńczyła prawie dwuletni okres intensywnej przygotowań do instytucjonalizacji współpracy transgranicznej w tym rejonie.

Umowę o współpracy podpisali przewodniczący Konwentu stowarzyszenia polskiego C.Fiedorowicz (burmistrz Gubina) i prezes niemieckiego Stowarzyszenia W. Kleinschmidt (burmistrz Cottbus).

Siedzibą Euroregionu są miasta Gubin i Guben. Organami Euroregionu są:

- Rada (złożona z Konferencji Stowarzyszenia Polskiego i Zebrania Członków Stowarzyszenia Niemieckiego),
- Prezydium (złożone z Konwentu Stowarzyszenia Polskiego i Zarządu Stowarzyszenia Niemieckiego).

Rada wytycza główne kierunki działania Euroregionu i określa priorytety w realizowaniu wspólnych projektów. Prezydium wykonuje uchwały Rady. Prezes Konwentu i Przewodniczący Zarządu reprezentują Euroregion na zewnątrz. Sekretariat zapewnia bieżącą obsługę Euroregionu oraz koordynuje prace grup roboczych.

W skład powołanego Euroregionu ze strony polskiej weszło 17 gmin leżących w trójkącie Gubin – Zielona Góra – Żary, w tym:

- * 11 gmin wiejskich i miejsko–wiejskich: Zielona Góra, Bobrowice, Brody, Gubin, Lipniki Łużyckie, Maszewo, Świdnica, Trzebiel, Torzyn, Tuplice i Żary,
- * 6 gmin miejskich: Zielona Góra, Gubin, Jasień, Żary, Żagań i Nowogród Bobrzański.

Ze strony niemieckiej 6 jednostek:

- * 3 powiaty: Forst, Guben i Spremberg,
- * 2 gminy: Eisenhüttenstadt i Cottbus,
- * miasto Cottbus.

W marcu 1995 roku do struktur Euroregionu przyjęto 5 kolejnych gmin: Brzeźnica, Czerwieńsk, Dąbie, Iłowa i Łagów.

[3] ► *Euroregion "Pro Europa Viadrina" (grudzień 1993)*

We wrześniu 1992 r. otwarto w Słubicach biuro międzynarodowej Wspólnoty Roboczej "Pro Europa Viadrina", której celem było powołanie w przyszłości Euroregionu "Środkowa Odra". Biuro miało się przekształcić w przyszłości w sekretariat Euroregionu. Dotychczasowymi partnerami współpracy transgranicznej w tym regionie były w oparciu o porozumienie zawarte w kwietniu 1992 roku:

- grupa inicjatywna powołanej 29 stycznia 1993 r. Komunalnej Wspólnoty Roboczej "Środkowa Odra" (Arbeitsgemeinschaft Mittlere Oder), skupiająca 5 powiatów niemieckich (Bad Freienwalde, Seelow, Strausberg, Beeskow i Fürstenwalde) i miasto Frankfurt nad Odrą, działająca pod przewodnictwem nadburmistrza tego miasta (mieści się tam również siedziba Wspólnoty); w swoim statucie Wspólnota stawia sobie za cel działanie na rzecz porozumienia między Polakami i Niemcami poprzez wspieranie współpracy transgranicznej;
- powołane dla realizacji podobnych celów porozumienie komunalne p.n. Stowarzyszenie Lubuszan "Pogranicze", grupujące przedstawicieli takich przygranicznych gmin, jak: Słubice, Kostrzyń, Rzepin, Górzycyca, Słońsk, Cybinka i Sulęcín.

Z inicjatywy strony niemieckiej powołano 6 grup roboczych przygotowujących program powoływania i działania struktur euroregionalnych [Wykaz 1994, s. 2]. Jednak bezpośredni sygnał dla utworzenia euroregionu na pograniczu Środkowej Odry dany został przez porozumienie pomiędzy przewodniczącym Komunalnej Wspólnoty "Środkowa Odra" Wolfgangiem Pohlem i przewodniczącym Stowarzyszenia Lubuszan "Pogranicze" Pawłem Kisielewskim. W porozumieniu tym stwierdza się m.in., że "wszystkimi siłami dążyć trzeba do stopniowego tworzenia euroregionu, który służyć będzie wspólnemu interesowi" i należy "(...) opracować wspólną koncepcję rozwoju i działań dla regionu Środkowej Odry, aby uzyskać pomoc i wsparcie dla urzeczywistnienia tych celów" [Koncepcja 1993 c, s.13]. Nazwę Euroregionu "Pro Europa Viadrina" zaproponowała strona polska.

Euroregion powstał w **grudniu 1993 r.** po rocznych konsultacjach i spotkaniach inicjujących. W dniu 21 grudnia w Rogach odbyła się uroczystość powołania Euroregionu "Pro Europa Viadrina" z udziałem m.in. premiera rządu krajowego Brandenburgii, M. Stolpe.

Siedzibą Euroregionu jest polska miejscowość Dąbroszyn, oddalona 7 km od przejścia granicznego w Kostrzynie. Sekretariat Euroregionu tworzą dwa biura krajowe: we Frankfurcie nad Odrą i w Słubicach.

Organami Euroregionu są: Rada Euroregionu, Prezydium, Sekretariat, grupy robocze i Komisja Rewizyjna. Na konstytucyjnym posiedzeniu Rady Euroregionu w dniu 22 kwietnia 1994 roku zatwierdzono skład Rady oraz przyjęto Regulamin Organizacyjny Euroregionu.

Euroregion z założenia opiera się na dobrowolnym porozumieniu o współpracy:

□ *ze strony polskiej*: gmin, zrzeszonych w Związku Gmin Gorzowskich, tj. Bierzwnik, Bogdaniec, Gorzów Wielkopolski, Krzęcin, Krzeszyce, Ośno Lubuskie, Witnica, Zwierzyn, Santok, Strzelce Krajeńskie i Choszczno oraz 8 gmin zrzeszonych w Stowarzyszeniu Gmin Lubuskich: Cybinka, Górzycyca, Kostrzyń nad Odrą, Lubniewice, Rzepin, Słońsk, Słubice i Sulęcín [Szumowski 1994, s. 23]. Według niektórych źródeł, uczestnikami porozumienia euroregionalnego są także 2 gminy woj. szczecińskiego – Moryń i Mieszkowice (por. np. [Skrzydło 1994, s.2]);

□ *ze strony niemieckiej*: jednostek zrzeszonych w komunalnej Wspólnocie Roboczej "Środkowa Odra", tj. miasta Frankfurt nad Odrą oraz 5 powiatów: Bad Freienwalde, Strausberg, Seelow, Fürstenwalde i Beeskow.

W dniu 21 stycznia 1995 roku na posiedzeniu w Słubicach Rada przyjęła uchwałę wyrażającą wolę przystąpienia Euroregionu do Stowarzyszenia Europejskich Regionów Granicznych (AGEG).

[4] ► *Euroregion "Pomerania" (grudzień 1995)*

Idea powołania tego euroregionu pojawiła się na początku 1992 roku jako odpowiedź strony polskiej na wysuniętą w 1991 roku przez stronę niemiecką koncepcję tzw. **Regionu Odry**, określaną później jako **Plan Stolpego**. Propozycja strony polskiej sformułowana została wiosną 1992 roku przez Urząd Wojewódzki w Szczecinie i uściślona w uchwale Sejmiku Samorządowego Gmin Województwa Szczecińskiego z września tego samego roku. W latach 1992–95 prowadzone były rozmowy dwustronne z udziałem gmin polskich i niemieckich oraz czterostronne z udziałem przedstawicieli gmin szwedzkich i duńskich w charakterze obserwatorów. Strony szwedzka i duńska nie przedstawiały jednak bliżej sprecyzowanych interesów i celów poza związanymi z rybołówstwem i turystyką oraz składały jedynie ogólne deklaracje chęci przystąpienia do euroregionu po kilkuletniej obserwacji praktyki funkcjonowania tego obszaru współpracy transgranicznej. Trwające rozmowy przedłużały się z powodu braku uzgodnień proceduralnych, statutowych i merytorycznych. Różnice zdań dotyczyły zwłaszcza **struktury** przyszłego euroregionu (por. [Szumowski 1994, s. 24; Persz 1995]).

Strona niemiecka proponowała układ bilateralny z udziałem:

- gmin województwa szczecińskiego, reprezentowanych przez sejmik samorządowy,
- miast i powiatów części Brandenburgii i Meklenburgii, zrzeszonych w Związku Miast i Powiatów.

Strona polska proponowała układ czterostronny, czyli wejście do Euroregionu:

- *ze strony polskiej*: polskich samorządów i społeczności lokalnych Pomorza Zachodniego, utożsamianego z województwem szczecińskim, obejmującym 54 gminy,
- *ze strony niemieckiej*: północno-wschodniej części Meklenburgii-Przedpomorza i północno-wschodniej części Brandenburgii,

ze strony duńskiej: wyspy Bornholm i wschodniej Zelandii,

ze strony szwedzkiej: południowej Skanii.

Proponowany przez stronę polską kształt euroregionu miał charakter kompleksowy, zgodny z logiką układów gospodarczych, przestrzennych, komunikacyjnych oraz ekologicznych. Łączna powierzchnia wyniosłaby około 22 tys. km² z ponad 2 milionami ludności [Persz 1995].

Toczącym się rozmowom towarzyszył proces powstawania pierwszych struktur euroregionalnych. W czerwcu 1992 roku powstał w Niemczech **Związek Komunalny "Euroregion Pomerania"** z siedzibą w Pasewalk, grupujący 10 powiatów i 3 miasta Meklenburgii–Przedpomorza i Brandenburgii. Posiada on w swej strukturze 10 grup roboczych do spraw współpracy transgranicznej w poszczególnych dziedzinach. W ten sposób powstała po stronie niemieckiej infrastruktura instytucjonalna o charakterze komunalnym, zdolna do zawarcia ze stroną polską stosownego porozumienia transgranicznego.

Na przełomie roku 1992 i 1993 podobna inicjatywa miała miejsce po stronie polskiej. Sejmik województwa szczecińskiego opracował koncepcję współpracy w ramach przyszłego Euroregionu "Pomerania" oraz przygotował projekt statutu związku celowego gmin, który miałby stanowić polski podmiot tej współpracy. Projekt statutu **Komunalnego Związku Celowego Gmin Pomorza Zachodniego "Euroregion Pomerania"** został zaopiniowany pozytywnie wiosną 1993 roku przez Urząd Rady Ministrów. Członkami–założycielami jest część gmin województwa. Według szacunków Sejmiku, w skład związku wejdzie od kilkunastu do trzydziestu gmin.

Mimo deklaracji strony polskiej i niemieckiej o konieczności powołania czterostronnego Euroregionu "Pomerania", w dniu 11 lutego 1994 roku w Szczecinie podpisane zostało dwustronne **Porozumienie o ponadgranicznej współpracy** między:

Komunalnym Związkiem Celowym Gmin Pomorza Zachodniego "Pomerania",

Kommunalgemeinschaft "Euroregion Pomerania" c.V.

Art. 15 Porozumienia stwierdza, że "(...) dążeniem Stron jest włączanie do współpracy innych partnerów, w szczególności z Danii i Szwecji, celem utworzenia dobrowolnej inicjatywy współpracy ponadgranicznej p.n. "Euroregion Pomerania" [Wykaz 1994, s.1].

Podpisanie **Umowy o utworzeniu Euroregionu "Pomerania" pomiędzy Komunalnym Związkiem Celowym Gmin Pomorza Zachodniego "Pomerania", niemieckim Związkiem Komunalnym "Euroregion Pomerania" oraz Miastem Szczecin** nastąpiło 15 grudnia 1995 roku. Zgodnie z umową, miasto Szczecin będzie miało połowę polskich głosów w Radzie Euroregionu i 25% wszystkich głosów w strukturach euroregionalnych. W preambule umowy zawarto klauzulę "otwartości" dla przystąpienia w przyszłości do Euroregionu gmin szwedzkich i duńskich, bądź związków tych gmin.

W skład polskiego związku komunalnego wchodzi, poza miastem Szczecin, 27 gmin województwa szczecińskiego i 1 gmina województwa gorzowskiego (Dębno), a w skład

związku niemieckiego – 2 miasta (na prawach powiatów) i 4 powiaty Meklenburgii–Przedmorza oraz 1 miasto i 2 powiaty Brandenburgii. Powierzchnia Euroregionu wynosi 16 tys. km² i zamieszkuje ją ok. 1,4 mln ludności. Euroregion "Pomerania" tworzą więc krainy pobraża Bałtyku i ujścia Odry.

Organami Euroregionu są: Rada (po 12 przedstawicieli obu stron), Prezydium (4-osobowe), Sekretariat (z siedzibą w Szczecinie) i grupy robocze.

[5] ► **Bilateralny Obszar Chroniony Doliny Dolnej Odry (maj 1992)**

Obszar Dolnej Odry, zwłaszcza na pograniczu ujścia rzeki, ma szczególne znaczenie w transgranicznej współpracy polsko–niemieckiej. Dotyczy to zarówno polskiego pogranicza z Meklenburgią–Przedmorzem, jak i z Brandenburgią.

Projekt utworzenia polsko–niemieckiego obszaru chronionej przyrody w Dolinie Dolnej Odry powstał w 1990 roku. W tym samym roku współtwórcy tego transgranicznego projektu, prof. Mieczysław Jasnowski ze Szczecina i prof. Michael Succow z Berlina, otrzymali nagrodę kulturalną Niemiec. W 1991 roku rozpoczęła się współpraca polskiej i niemieckiej administracji w celu utworzenia tego obszaru. W dniu 7 maja 1992 roku w Bonn podpisana została wspólna **deklaracja w sprawie utworzenia obszaru chronionego w Dolinie Dolnej Odry**. Podpisali ją: Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej, Minister Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Reaktorów Republiki Federalnej Niemiec, Wojewoda Szczeciński i Minister Środowiska, Ochrony Przyrody i Gospodarki Przestrzennej Landu Brandenburgii. W 1992 roku po stronie niemieckiej powołano administrację jeszcze nie istniejącego Parku Narodowego, której głównym celem miało być doprowadzenie do powstania tego Parku. W kwietniu 1993 roku po stronie polskiej powołane zostały dwa parki krajobrazowe:

- **Cedyński** o powierzchni 30 850 ha w granicach gmin: Cedynia, Chojna, Mieszkowice i Moryń z otuliną o powierzchni 53 120 ha;
- **Dolina Dolnej Odry** o powierzchni 5 632 w granicach gmin: Gryfino, Kołbaskowo i Widuchowa z otuliną o powierzchni 18 400 ha.

W 1994 roku utworzona została Dyrekcja tych Parków z siedzibą w Gryfinie. W maju 1995 roku po stronie niemieckiej powołany został Park Narodowy "**Unteres Odertal**" o powierzchni 9500 ha pomiędzy miejscowościami Hohensaaten i Mescherin. W celu ochrony Parku przed szkodliwym oddziaływaniem zewnętrznym utworzony został także Obszar Chronionego Krajobrazu, spełniający funkcję strefy buforowej.

Obszary te tworzą zgodnie z porozumieniem bilateralny obszar ochrony przyrody, na którym podejmowanych jest szereg wspólnych działań, w tym m.in. przygotowania do stworzenia bilateralnego planu ochrony, wspólne konferencje, obozy ornitologiczne, wymiana młodzieży w ramach wspólnego programu edukacji ekologicznej oraz skoordynowana obsługa ruchu turystycznego.

Polsko–niemiecki obszar pogranicza z Brandenburgią nazywany jest w niektórych dokumentach *Transgranicznym Regionem Ujścia Odry* [Region 1994]. Współpraca w tym regionie związana ze wspólną ochroną środowiska obszaru ujścia Odry zaczęła się w 1991 roku w wyniku wspólnej inicjatywy Rządu Krajowego Meklenburgii–Przedmorza i władz regionu szczecińskiego. W wyniku podpisanej w listopadzie 1991 roku umowy między Ministrem Ochrony Środowiska Meklenburgii–Przedmorza i Wojewodą Szczecińskim działa od 1992 roku *Wspólna Komisja Ochrony Środowiska*, mająca w strukturze 8 grup ekspertów, które pokrywają tematycznie wszystkie zakresy współpracy w ochronie środowiska.

B. Inicjatywy współpracy transgranicznej na pograniczu południowym

Od kilku lat na granicy południowej obserwuje się rosnące zainteresowanie różnymi formami współpracy ponadgranicznej. Istotne znaczenie dla dynamizacji procesów tej współpracy miało, podobnie jak na pograniczu zachodnim, nadanie granicy południowej nowego kształtu politycznego. Granica z Czechami i Słowacją stała się równocześnie granicą między państwami stowarzyszonymi z Unią Europejską. Jest to także granica wewnętrzna państw Grupy Wyszehradzkiej i granica wewnętrzna w ramach utworzonej przez to ugrupowanie Strefy Wolnego Handlu (CEFTA). Korzystne zmiany polityczne ostatnich lat stwarzają nowe możliwości dla zbliżenia i wzajemnej koordynacji rozwoju oraz odnowy powiązań międzyregionalnych i lokalnych na pograniczu. Sprzyja temu podobieństwo historii, wielowiekowe tradycje współpracy, podobieństwo aktualnych przeobrażeń systemowych oraz pokrewieństwo językowe.

Ważnymi cechami obszarów współpracy transgranicznej na granicy południowej są także:

- większe niż na granicy zachodniej zróżnicowanie stopnia instytucjonalizacji form współpracy,
- nadal widoczna niechęć do stosowania terminologii euroregionalnej,
- liczna reprezentacja regionów współpracy, wyodrębnionych w oparciu o kryterium ekologiczne (4 transgraniczne rezerваты biosfery i 1 transgraniczny obszar ekologicznego zagrożenia).

Istotne znaczenie dla rozwoju współpracy transgranicznej na pograniczu południowym mają też:

- opracowanie przez Centralny Urząd Planowania Rzeczypospolitej Polskiej (CUP) i Ministerstwo Gospodarki Republiki Czeskiej **Studium koordynacyjnego rozwoju pogranicza polsko–czeskiego** oraz przez CUP i Centrum Studiów Strategicznych Republiki Słowackiej **Studium koordynacyjnego rozwoju polsko–czeskich obszarów przygranicznych**,
- utworzenie polsko–czeskiej i polsko–słowackiej Komisji Międzyrządowej do spraw Współpracy Transgranicznej,

□ wydawanie przez CUP we współpracy z Ministerstwem Gospodarki Republiki Czeskiej **"Biuletynu pogranicza polsko–czeskiego"**.

Tak więc i na granicy południowej coraz większe znaczenie mają dokonujące się europejskie procesy integracyjne. Wśród wielu inicjatyw współpracy transgranicznej, jakie pojawiły się w ostatnich latach na pograniczu południowym Polski, należy wymienić próby pewnej formalizacji i instytucjonalizacji współpracy transgranicznej w postaci 13 ponadgranicznych porozumień w rejonach:

– **Sudetów:**

* Zachodnich (Transgraniczny Obszar "Czarny Trójkąt", Bilateralny Rezerwat Torfowiskowy "Izera", Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze/Krkonoše),

* Środkowych i Wschodnich (**Euroregion "Glacensis"**),

– **Śląska:**

* Górnego Śląska i Moraw (**Transgraniczny Region "Śląsk–Morawy"**),

* Śląska Cieszyńskiego (Transgraniczny Region Śląska Cieszyńskiego),

– **Karpat:**

* Beskidów (Transgraniczny Region Beskidu Żywieckiego, Transgraniczny Region Beskidu Sądeckiego),

* Tatr (**Euroregion "Tatry"**, Bilateralny Rezerwat Biosfery "Tatry"),

* Karpat wschodnich (**Euroregion "Karpacki"**, "Międzynarodowy Rezerwat Biosfery "Karpaty Wschodnie").

Porozumienia transgraniczne w regionie Sudetów:

[6] ► **Transgraniczny obszar "Czarny Trójkąt" (czerwiec 1991)**

Na obszarach przygranicznych Czech, Polski i Niemiec od kilku lat funkcjonuje także – niezależnie od współpracy w ramach Euroregionu "Neisse–Nisa–Nysa" – specyficzny region współpracy transgranicznej, nazywany obszarem "Czarnego Trójkąta". Obszar ten, określany też Trójkątem Siarkowym, zajmuje powierzchnię 32,4 tys. km² z 6,4 mln ludności. Obejmuje on [Borys 1993; Black 1995]:

□ *po stronie polskiej:* 2 województwa – jeleniogórskie i wałbrzyskie,

□ *po stronie niemieckiej:* 2 okręgi – Drezno i Chemnitz,

□ *po stronie czeskiej:* 12 nadgranicznych powiatów od Sokolova do Trutnowa.

Wyjątkowo trudna sytuacja ekologiczna tego obszaru, którego częścią jest Euroregion "Neisse–Nisa–Nysa" i którego centrum stanowi Worek Żytawski (Turoszowski), wynika z nałożenia się co najmniej dwóch niekorzystnych czynników:

□ największej w Europie koncentracji źródeł emisji związków siarki i pyłów,

□ koncentracji trajektorii mas powietrza i zanieczyszczeń napływających na ten obszar.

Przez środek obszaru "Czarnego Trójkąta" przechodzi pas pokładów węgla brunatnego, rozciągający się od Dolnego Śląska w Polsce poprzez Południową Saksonię w Niemczech i Północne Czechy. Pierwotnie lokalne problemy, związane z eksploatacją odkrywek pokładów węgla, lokalizacją wielkich elektrowni, rozwojem przemysłu metalurgicznego i chemicznego, nabrały szybko szerszego transgranicznego charakteru, tworząc **środkowoeuropejski region degradacji ekologicznej**. Ze względu na ponadgraniczny charakter zagrożeń na obszarze tym szczególnie intensywnie rozwijają się różne formy współpracy transgranicznej. Szczególne znaczenie ma tu **Deklaracja z Dobrzysz** z czerwca 1991 roku, którą podpisali ministrowie ochrony środowiska Czechosłowacji, Polski i Niemiec.

Początkiem tworzenia podstaw instytucjonalnych współpracy transgranicznej było utworzenie *Grupy Roboczej*, której podstawowym zadaniem było przygotowanie ponadgranicznego planu działania dla ochrony środowiska oraz wypracowanie propozycji działań priorytetowych. Jako czwarty partner do *Grupy Roboczej* dołączyła *Komisja Europejska*, zapewniając wsparcie finansowe planowanych wspólnych działań poprzez *Program Regionalny PHARE*. Tak powstał **Program "Czarny Trójkąt"**. Umożliwiło to dalsze wzmocnienie instytucjonalne współpracy poprzez utworzenie *Komitetu Zarządzającego*, któremu przewodniczy koordynator z ramienia Unii Europejskiej. Komitet ten wraz z Grupą Roboczą:

- podejmuje inicjatywy i wypracowuje propozycje wspólnych działań, rozwija je i przekształca w konkretne projekty do finansowania przez program,
- koordynuje współpracę regionalną z programem PHARE oraz międzynarodowymi instytucjami.

Komitet kieruje pracą *Jednostki Koordynującej Program (Project Coordination Unit – PCU)*, której sekretariat mieści się w Usti nad Łabą. Skład osobowy Sekretariatu tworzy kierownik i 3 ekspertów krajowych z Czech, Polski i Niemiec.

[7] ► **Bilateralny Rezerwat Torfowiskowy "Izera" (w organizacji)**

Region Izerski obejmuje po stronie czeskiej powiaty Liberec i Jablonec nad Nisou oraz południowo–zachodnią część województwa jeleniogórskiego. W jego gospodarce dominuje turystyka, przemysł włókienniczy i maszynowy oraz produkcja biżuterii (rejon Liberca), a po stronie polskiej – eksploatacja węgla brunatnego i energetyka (rejon Bogatyni) oraz turystyka i rekreacja. Krajobrazowo i przyrodniczo najbardziej atrakcyjna jest południowo–wschodnia część regionu, tj. **Góry Izerskie (Jizerské Hory)**.

Koncepcja utworzenia w tym regionie czesko–polskiego **Bilateralnego Rezerwatu Torfowiskowego "Izera"** w Górach Izerskich przedstawiona została po raz pierwszy w połowie 1995 roku na wspólnym spotkaniu dwóch fundacji ekologicznych; czeskiej Fundacji dla Odnowy i Ochrony Gór Izerskich (Nadace pro zachranu a obnovu Jizerských Hor) z Liberca i polskiej Fundacji Karkonoskiej z Jeleniej Góry. 27 października 1995 roku

podpisane zostało w Świeradowie Zdroju porozumienie między tymi fundacjami, którego celem jest m.in. wspieranie działań mających na celu szybkie powołanie bilateralnego rezerwatu, obejmującego w fazie początkowej około 800 ha terenów rejonu źródłiskowego Izery i zespołu torfowisk "Izera". Tereny te objęte są ochroną rezerwatową jedynie po stronie czeskiej.

[8] ► **Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze/ Krkonoše (listopad 1992)**

Region Karkonoski obejmuje po stronie czeskiej powiaty: Semily i Trutnov, a po stronie polskiej przygraniczne gminy karkonoskie od Lubawki po Szklarską Porębę. Unikalną formą czesko–polskiego regionu transgranicznego na tym obszarze – poza współdziałaniem trójstronnym w ramach Euroregionu Neisse–Nisa–Nysa – jest **Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze/Krkonoše**. Projekt uznania obszarów polskiego i czeskiego Parku Narodowego w Karkonoszach za rezerwat biosfery pojawił się w czerwcu 1990 roku na międzynarodowej konferencji Światowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN). W wyniku prawie dwuletnich starań dyrekcji obu parków narodowych decyzją Biura Międzynarodowego UNESCO – MaB (Człowiek i Środowisko) z dnia 10 listopada 1992 roku powołany został transgraniczny, czesko–polski obszar kooperacji w zakresie ochrony przyrody Karkonoszy. Oznacza to, że region ten po obu stronach granicy objęty jest szczególną troską i zainteresowaniem organizacji międzynarodowych, co powinno być dyskutowane w formie wykorzystania szans rozwojowych tego regionu. Ponieważ Karkonosze są jedną geograficzną całością, UNESCO w programie MaB bardzo mocno podkreśla potrzebę efektywnej transgranicznej współpracy oraz tworzenia wspólnej polityki i managementu w tym regionie w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju regionu przy zachowaniu jego walorów i wartości przyrodniczych. Od marca 1995 roku na obszarze Rezerwatu realizowany jest przez Regionalny Ośrodek Ekorozwoju w Jeleniej Górze projekt PHARE mający na celu powołanie struktury (organu bilateralnego) wspierającej transgraniczną współpracę na obszarze Karkonoszy. Na przełomie 1995/1996 roku po obu stronach Karkonoszy uformowały się nieformalne struktury współpracy – Rady Liderów Lokalnych, tworzące czesko–polskie Forum Liderów Lokalnych Bilateralnego Rezerwatu Biosfery Krkonoše/Karkonosze. W dniu 17 lutego 1996 roku na spotkaniu w Svobodzie nad Upą forum to w obecności przedstawicieli władz regionalnych i lokalnych regionu Karkonoszy postanowiło powołać Organ Bilateralny, składający się z:

- Biura (polskiego i czeskiego sekretariatu),
- Rady Rezerwatu, składającej się z przedstawicieli Parków Narodowych, władz regionalnych, samorządów lokalnych, leśnictwa i organizacji pozarządowych (po 5 przedstawicieli każdej ze stron),
- Forum Liderów Lokalnych (czeskiej i polskiej Rady Liderów Lokalnych), reprezentujących poszczególne dziedziny życia w regionie karkonoskim.

Należy zwrócić uwagę, że czeska część Rezerwatu nie należy – w odróżnieniu od części polskiej – do Euroregionu Nysa.

Powierzchnia Rezerwatu – położonego w najwyższym pasmie górskim Sudetów wynosi obecnie 60 500 ha, w tym [Rezerwaty 1994]:

- *polska część* (Karkonoski Park Narodowy): 5 500 ha (bez strefy tranzytowej, która w przyszłości istotnie powiększy obszar polskiej części Rezerwatu),
- *czeska część* (teren Krkonoškeho Narodního Parku wraz ze strefą buforową i tranzytową): 55 000 ha.

Rezerwat powołano w celu ochrony unikatowego krajobrazu, ciekawych form geomorfologicznych oraz bogatej flory i fauny, a celem ogólnym jest modelowa realizacja zasad ekorozwoju w skali tego regionu.

[9] ► *Euroregion "Glacensis"* (w organizacji)

Obszar przyszłego Euroregionu obejmuje **region wałbrzyski i region kłodzko-orlicki**. Region pierwszy obejmuje zachodnią część województwa wałbrzyskiego z Wałbrzychem, powiązaną z rejonem Trutnova i Broumova. Podstawą gospodarki w aglomeracji wałbrzyskiej było do niedawna wydobycie węgla kamiennego przy rosnącym znaczeniu rekreacji, turystyki i działalności uzdrowskiej, bazującej na walorach przyrodniczo-krajobrazowych wschodniej i południowej części regionu (*Góry Sowie i Góry Kamienne*). Region kłodzko-orlicki tworzą po stronie czeskiej powiaty Náchod, Rychnov nad Kněžnou i Usti nad Orlici, a po stronie polskiej – wschodnia część województwa wałbrzyskiego. Znaczną część tego obszaru zajmują atrakcyjne górskie i podgórskie tereny o dogodnych dla uprawiania turystyki warunkach (*Góry Stołowe i Broumovske steny* oraz *Góry Orlickie (Orlické Hory), Bystrzyckie, Złote, Bardzkie i Masyw Śnieżnika (Kralicky Snežnik)*). Podstawą gospodarki po stronie czeskiej jest przemysł maszynowy, włókienniczy, spożywczy i drzewny, w rejonach górskich turystyka, a po stronie polskiej – obsługa ruchu turystycznego i usługi uzdrowskie przy mniejszym niż po stronie czeskiej znaczeniu przemysłu.

Początki stopniowej instytucjonalizacji współpracy transgranicznej w tym regionie Sudetów Środkowych i Wschodnich sięgają pierwszych miesięcy 1992 roku. Po wstępnych rozmowach przedstawicieli społeczności lokalnych, 18 września 1992 roku w Wałbrzychu podpisana została przez przedstawicieli 21 gmin województw wałbrzyskiego i opolskiego oraz przedstawiciela miast północno-wschodnich Czech umowa o współpracy p.n. **"Porozumienie o ponadgranicznej współpracy wzajemnej oraz o utworzeniu Ponadgranicznego Związku Miast i Gmin Czechy-Polska"** [Wykaz 1994, s. 4].

W *Porozumieniu* za główny cel współpracy uznaje się koordynację działań na rzecz rozwoju gospodarczego, kulturalnego i społecznego obszarów przygranicznych rejonu Sudetów Środkowych i Wschodnich oraz wspólne rozwiązywanie występujących na tym obszarze problemów ekologicznych.

Nieco inne podejście niż w typowych procesach "euroregionalizacji" współpracy trans-

granicznej obserwuje się w latach 1993–94 w części "rdzennej" regionu Sudeckiego. Współpraca gmin pogranicza polsko–czeskiego Ziemi Kłodzkiej przybrała formę współdziałania w ramach powołanego formalnie na konferencji roboczej w Nowej Rudzie 29 marca 1994 roku, **Stałego Regionu Współpracy Polsko–Czeskiej** [Wykaz 1994, s.4]. Do roku 1994 przedstawiciele samorządów regionu akcentowali swoje odmienne podejście do kwestii współpracy transgranicznej w porównaniu ze współdziałaniem w ramach euroregionów. Współpraca miała polegać na specyfikacji dziedzin i form współpracy przygranicznej z jednoczesnym określeniem ich realizatorów i terminów wykonania, z pominięciem zbędnej instytucjonalizacji.

Od 1994 roku w kręgach samorządowych strony czeskiej i polskiej rozważana jest koncepcja utworzenia **Euroregionu "Glacensis"** [Wykaz 1996]. Proponowana nazwa ma historyczny rodowód i wywodzi się ze średniowiecznego łacińskiego określenia Ziemi Kłodzkiej. Została ona uznana za właściwą dla przyszłego związku ponadgranicznego jednostek samorządowych Północnych Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej. W dniu 30 maja 1994 roku Sejmik Samorządowy Gmin Województwa Wałbrzyskiego podjął uchwałę w sprawie wystąpienia do rządu o zgodę na utworzenie Euroregionu. Prace organizacyjne związane z powołaniem Euroregionu są bardziej zaawansowane po stronie czeskiej. W dniu 16 stycznia 1996 roku w czeskim Rychnowie nad Kněžnou na I Kongresie Regionalnym starostowie czeskich samorządów lokalnych z Náchodu, Rychnova, Šumperka, Usti nad Orlici, Trutnova, Orlickich Zahori, Polic nad Metuji oraz primator Hradec Králové złożyli deklarację o przystąpieniu do tworzącego się Euroregionu "Glacensis",²² podpisując umowę o utworzeniu **Regionalnego Stowarzyszenia dla Współpracy Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej**, z siedzibą w Rychnowie. *Stowarzyszenie* otwarte jest na szeroką współpracę transgraniczną z partnerami polskimi, a także jest otwarte na udział innych miast i gmin czeskich. Głównym celem *Stowarzyszenia* jest koordynacja programów w takich dziedzinach jak: planowanie przestrzenne, infrastruktura graniczna, gospodarka, handel, turystyka, ochrona środowiska, kultura i oświata, pomoc humanitarna i socjalna. Organami *Stowarzyszenia* są: Kongres Regionalny (najwyższy organ), Rada Stowarzyszenia (organ wykonawczy), sekretariat (funkcje koordynacyjne i administracyjne) i grupy robocze. Sekretariat w Rychnowie spełnia obecnie rolę ośrodka informacyjno–koordynacyjnego. Ustalono także zasady jego finansowania. Środki finansowe na działalność *Stowarzyszenia* pochodzą ze składek członkowskich, darowizn, dotacji i dochodów z własnej działalności.

Po stronie polskiej powołano przy Sejmiku pełnomocnika do spraw współpracy przygranicznej, zaś przygotowaniem umowy ramowej o powołaniu Euroregionu "Glacensis" zajmuje się **Stowarzyszenie Gmin Ziemi Kłodzkiej**, zrzeszające 16 gmin przygranicz-

22 Euroregion ten nazywany jest też Euroregio "Glacensis" (por. np. [Euroregio 1996,s.2])

nych. W dniu 29 stycznia 1996 roku na walnym zebraniu *Stowarzyszenia* podjęto uchwałę o współpracy ze stowarzyszeniem czeskim. Głównym animatorem powstania euroregionu jest 16 gmin kłodzkich. Kłodzko ze względu na swoje centralne położenie będzie siedzibą polskich struktur Euroregionu. Priorytetowe dziedziny współdziałania to współpraca gospodarcza i kulturalna, ochrona środowiska, ponowne otwarcie istniejących w przeszłości przejść granicznych, poprawa stanu łączności telefonicznej, zapewnienie przepływu informacji itp. Od kilku lat wydawana jest w trzech językach gazeta "Ziemia Kłodzka (Od Kladského Pomezí; Glatzer Bergland)".

Euroregion obejmować ma:

- po stronie polskiej*: 26 gmin województwa wałbrzyskiego oraz kilka (4–5) gmin województwa opolskiego,
- po stronie czeskiej*: 7 powiatów (Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Usti nad Orlicí, Šumperk, Trutnov, Jeseník i Hradec Králové).

Porozumienia transgraniczne w regionie Śląska i Karpat.

Pierwsze trzy obszary współpracy transgranicznej usytuowane są na zachodnim krańcu Karpat. Na styku trzech państw – Polski, Czech i Słowacji znajduje się wartościowy przyrodniczo obszar, który obejmuje Beskidy Morawsko–Śląskie na zachodzie, Beskid Żywiecki, Mały i Makowski na północy, Pasma Babiogórskie i Police na wschodzie oraz Beskidy Kysuckie, Małą Fatrę i Orawę na południu. Tradycje kulturowe na tym obszarze wywodzą się z trzech regionów etnicznych: Śląska – na zachodzie, Małopolski – na północy i Góralczyzny (osadnictwo wołoskie) – w centrum obszaru i na jego południowo–wschodnich obrzeżach [Witkowski 1996]. W perspektywicznych zamierzeniach samorządów i władz regionalnych na obszarze tym planuje się utworzenie *Euroregionu "Karpaty Zachodnie"* [Współpraca 1996].

[10] ► *Transgraniczny Region "Śląsk – Morawy" (wrzesień 1992)*

Region katowicko–ostrawski obejmuje po stronie czeskiej powiaty Ostrava i Karvina (bez rejonu czeskiego Cieszyna), a po stronie polskiej południową i środkową część województwa katowickiego. Jest to najważniejszy w Polsce i bardzo ważny w Czechach region wielkoprzemysłowy, który jest największą w Europie Środkowej aglomeracją miejsko–przemysłową, obejmującą aglomerację katowicką, ostrawską i rybnicką, liczącą ponad 5 mln mieszkańców. Podstawą gospodarki po obu stronach jest przemysł węglowy i powiązane z nim gałęzie przemysłu ciężkiego. Na obszarze tym występuje wysoka degradacja środowiska naturalnego.

Istniejący od czerwca 1991 r. Związek Gmin Górnego Śląska przekształcił się we wrześniu 1992 roku, decyzją swojego Zgromadzenia Ogólnego, w ***Związek Gmin Górnego Śląska i Północnych Moraw***. Przyjęty został jego statut, w którym określa się Związek jako *"dobrowolne stowarzyszenie o charakterze międzynarodowym"* z siedzibą

w Katowicach i Ostrawie. Związek ma charakter stowarzyszenia społeczności lokalnych i przy określaniu podstaw formalnych nie stosuje się nazwy "euroregion"; w pracach nad jego utworzeniem nie brali udziału przedstawiciele administracji rządowej. W wykazie MSZ region ten zaliczany jest do grupy funkcjonujących euroregionów [Wykaz 1996], spełnia bowiem wszystkie cechy charakterystyczne dla współpracy euroregionalnej.

Do Związku należy 71 gmin polskich i 73 gminy czeskie (od momentu powołania Związku liczba jego członków stale wzrasta). Od marca 1992 r. działa w Katowicach jego biuro. Zarząd Związku utworzył 11 komisji problemowych stosownie do różnych dziedzin współpracy transgranicznej. W przyjętej we wrześniu 1992 r. Uchwale Programowej przewidziane jest powołanie w ramach przyszłej współpracy "**Regionu Transgranicznego Śląsk – Morawy**", wyposażonego we wspólne organy, takie jak: rada, zgromadzenie ogólne, zarząd i komisja mediacyjna. Podjęto również rozmowy z gminami słowackimi z regionu Kysuca w sprawie ich ewentualnego przystąpienia do Związku. W dniu 18 października 1993 roku w Hradec nad Moravici na drugim Zgromadzeniu Ogólnym Związku uchwalono deklarację o współpracy ze słowackim Związkiem Miast i Gmin nad rzeką Kysuca. Utworzona została w ten sposób trójstronna płaszczyzna współpracy transgranicznej w tym regionie.

[11] ► **Region Transgraniczny Śląska Cieszyńskiego (marzec 1993)**

Region ten stanowiący część **Regionu Beskidzkiego**, obejmuje po stronie czeskiej powiat Frydek–Mistek oraz rejon Czeskiego Cieszyna, a po stronie polskiej zachodnią część województwa bielskiego. Cechują go wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, obniżane napływem zanieczyszczeń z rejonu Trzyńca, Ostrawy i Rybnika. W gospodarce po stronie czeskiej dominuje hutnictwo żelaza i górnictwo węgla kamiennego, po stronie polskiej przemysł elektromaszynowy, włókienniczy i spożywczy. Po obu stronach jest dobrze rozwinięta obsługa ruchu turystycznego. Region ten, usytuowany na styku granic Polski, Czech i Słowacji, ma duże znaczenie komunikacyjne.

W dniu 24 marca 1993 roku w Czeskim Cieszynie zawarta została **umowa o transgranicznej współpracy regionalnej** między Związkiem Komunalnym Ziemi Cieszyńskiej (powstałym we wrześniu 1991 roku z udziałem 12 gmin Śląska Cieszyńskiego) a Związkiem Komunalnym Regionu Karvina i Radą Regionalną Rozwoju i Współpracy z siedzibą w Trzyńcu. Celem umowy jest zobowiązanie się stron do współpracy przygranicznych regionów Śląska Cieszyńskiego Polski i Czech we wszystkich sferach działań regionalnych.

Docelowo koordynatorem współpracy ma być "Międzynarodowe Stowarzyszenie Regionalne". I w tym przypadku euroregionalny aspekt formalizacji współpracy transgranicznej nie jest akcentowany [Wykaz 1994, s. 4].

[12] ► **Region Transgraniczny Beskidu Żywieckiego (czerwiec 1992)**

Region ten obejmuje polską i słowacką część Beskidu Żywieckiego oraz zachodnią Orawę po stronie słowackiej, a początki budowy podstaw instytucjonalnych współpracy transgranicznej sięgają połowy 1992 roku. W tym okresie w Rajczy (województwo bielskie) powstało **Międzynarodowe Stowarzyszenie Gmin Słowacko-Polskich Rejonu Beskidzkiego** do wspierania kontaktów w zakresie ochrony środowiska, gospodarki i kultury. Stowarzyszenie to skupia 17 gmin beskidzkich oraz 12 graniczących z Polską słowackich gmin powiatu Czadca i Dolny Kubin. Zarejestrowane w Polsce, działa więc ono w oparciu o prawo krajowe [Wykaz 1994].

Stowarzyszenie m.in. organizuje polsko-słowackie biura współpracy gospodarczej oraz inspirowanie współpracy między Żywieckim Parkiem Krajobrazowym i Babiogórskim Parkiem Narodowym a słowackimi Parkami Ochrony Przyrody – Kysuckim i Oravskim.

[13] ► **Euroregion "Tatry" (sierpień 1994)**

Współpraca transgraniczna rozwija się także na obszarach Podhala, Tatr, Południowych Gorców, Pienin oraz Liptovskiego Mikulaša, Popradu i Starej Lubovnej po stronie słowackiej. Obszar ten posiada szczególne znaczenie dla rozwoju turystyki i stworzenia wzajemnych powiązań gospodarczych i kulturalnych, zwłaszcza że zarówno Orava, jak i Spisz to rejony zamieszkałe przez ludność bardzo ze sobą związaną, niezależnie od indywidualnych opcji narodowościowych.

W ostatnich latach po stronie słowackiej w rejonie Tatr, Małych Tatr, Levočskich Vrchów i Spišskej Magury tworzy się region, który władze miejscowości Poprad, Kežmarok, Liptovský Mikuláš, Spišska Nová Ves i Stara Lubovna chcą traktować jako obszar integralny pod względem ekologicznym, turystycznym, gospodarczym i kulturalnym.

Próby formalizacji kontaktów wymienionych gmin słowackich z gminami Podhala, Nowego Targu, Czorsztyna i Krościenka zostały podjęte podczas konferencji samorządowej w Zakopanem w listopadzie 1991 roku. W pół roku później w maju 1992 roku w Popradzie odbyła się bardzo ważna z punktu widzenia rozwoju kontaktów transgranicznych konferencja wójtów i burmistrzów gmin polskich i słowackich. W zawartym na tym spotkaniu **Porozumieniu** podkreśla się, że rozwój współpracy ma w założeniu doprowadzić do tego, aby cały region górski mógł w przyszłości stanowić ekologiczną, gospodarczą i kulturową całość oraz uzyskać w przyszłości miano euroregionu, a także kredyty na jego rozwój.

W drugiej połowie roku 1993 prowadzone były rozmowy przedstawicieli władz samorządowych Nowego Targu i Zakopanego z partnerami słowackimi, poświęcone przygotowaniu projektu statutu przyszłego Euroregionu "Tatry". W dniu 31 października 1993 roku podpisano w Zakopanem **"Deklarację Organów Samorządów Terytorialnych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Słowackiej w/s projektu utworzenia transgrani-**

cznego związku Region Tatry", będącą dokumentem wyjściowym, określającym rozwój współpracy w regionie i zapowiadającym powołanie euroregionalnej struktury w postaci **Euroregionu "Tatry"**. Deklaracja przewiduje udział w nim:

- ze strony polskiej:* gmin – tatrzańskiej, Nowy Targ, Biały Dunajec, Szaflary, Bukowina Tatrzańska, Łapsze Niżne, Czorsztyn, Rabka, Szczawnica, Krościenko, Raba Wyżna, Jabłonka, Lipnica Wielka, Ochotnica Dolna, Czarny Dunajec,
- ze strony słowackiej:* wsi i powiatów – Stara Lubovna, Poprad, Liptowski Mikulaš i Dolný Kubin .

Samorządy wszystkich wymienionych gmin podjęły już uchwały o przystąpieniu do krajowych struktur euroregionalnych, a kongres założycielski powołujący Euroregion "Tatry" odbył się 26 sierpnia 1994 roku. Duże znaczenie dla sfinalizowania przedłużających się negocjacji miało cytowane już polsko-słowackie porozumienie międzyrządowe o współpracy transgranicznej, zawarte 18 sierpnia 1994 roku.

Statut Euroregionu przewiduje działalność takich organów, jak: Kongres, Rada, Sekretarz Generalny i komisje robocze. Obszar Euroregionu zamieszkuje 750 tys. ludności, w tym po stronie słowackiej – 500 tys.

[14] ► **Międzynarodowy Rezerwat Biosfery "Tatry" (listopad 1992)**

Idea powołania rezerwatu biosfery w Tatrach zrodziła się jeszcze w latach osiemdziesiątych na forum wspólnych posiedzeń Rad Naukowych polskiego Tatrzańskiego Parku Narodowego (TPN) i słowackiego Tatranskeho Narodneho Parku (TANAP). Powołane przez rady grupy specjalistów przystąpiły do opracowywania koncepcji przyszłego rezerwatu biosfery oraz do waloryzacji przyrodniczej obu parków narodowych. Najcenniejsze przyrodniczo i najmniej przekształcone przez człowieka rejony parków włączono do strefy ścisłej ochrony (strefy rdzennej przyszłego Rezerwatu), otaczając ją strefą buforową. Strefowanie było przedmiotem wielokrotnych konsultacji i uzgodnień w celu uzyskania jednego, zwartego jądra reprezentującego wszystkie najbardziej cenne i charakterystyczne dla Tatr ekosystemy. Uzgodniono, że w projektowanym rezerwacie biosfery znajdzie się miejsce na strefę kulturową, reprezentującą tradycyjnie zagospodarowane fragmenty obu Parków Narodowych i niezwykle barwny folklor otaczających Tatry regionów : Podhala, Spisza, Liptova i Oravy.

W listopadzie 1992 roku zatwierdzony został przez UNESCO transgraniczny region o wybitnych cechach przyrodniczych pod nazwą **Międzynarodowy Rezerwat Biosfery "Tatry"**, w którym połączone zostały wartości obu Tatrzańskich Parków Narodowych. Powierzchnia tego transgranicznego Rezerwatu wynosi 145 600 ha, w tym strefa rdzenna 52 201 ha, buforowa 25 694 ha, tranzytowa 22 069 ha i kulturowa 45 636 ha.

[15] ► **Transgraniczny Region Beskidu Sądeckiego** (w organizacji)

Współpraca transgraniczna w tym regionie znajduje się w fazie wstępnych koncepcji. Dotyczy ona zwłaszcza rejonu Krynicy i Gorlic oraz Bardejova i Svidnika. W opinii władz samorządowych Krynicy, polskie uzdrowisko i Bardejovskie Kupele wzajemnie uzupełniają się. Współpracę transgraniczną ożywiłoby otwarcie nowego przejścia na Przełęcz Tylickiej [Skrzydło 1994, s.6]. Podczas polsko-słowackiej konferencji w Bardejovie, zorganizowanej w dniach 21–22 czerwca 1994 roku, zgłoszono postulat utworzenia **Trójkąta Uzdrowisk** Krynica–Wysowa–Bardejov, co uwarunkowane jest utworzeniem przejścia granicznego Muszynka–Kurov. Pomyślnie rozwija się również współpraca gminy Muszyna ze starostwami powiatu Stara Lubovna [Skrzydło 1996].

[16] ► **Euroregion "Karpacki" (luty 1993)**

W dniu 14 lutego 1993 roku w Debreczynie przedstawiciele władz terytorialnych Polski, Słowacji, Węgier i Ukrainy powołali – po dwuletnich pracach przygotowawczych – **Związek Międzyregionalny "Euroregion Karpacki"**. Przyjęty został statut precyzujący zadania oraz strukturę tego stowarzyszenia. Politycznego poparcia inicjatywie udzielili ministrowie spraw zagranicznych Polski, Węgier i Ukrainy, podpisując **Deklarację o Współpracy Społeczności Zamieszkujących Obszar "Euroregionu Karpackiego"**.

Organami Związku są Rada Euroregionu, dyrektor wykonawczy (kierujący Sekretariatem) oraz komisje robocze. W kwietniu 1993 roku na stanowisko pierwszego dyrektora wybrano wojewodę przemyskiego, a pierwszą (w ramach przewidzianej rotacji) siedzibą Związku został Sanok. Uchwały Rady, najwyższego organu Euroregionu, mają charakter zaleceń wobec jego członków.

W trakcie kolejnych czterech posiedzeń Rady przyjęto m.in.:

- regulaminy wewnętrzne organów Związku (sekretariatu i komisji roboczych),
- określono status członka obserwatora i członka stowarzyszonego (dotyczy to strony słowackiej).

Rada powołała komisje robocze do spraw: współpracy gospodarczej (koordynator: strona węgierska), ochrony środowiska i turystyki (koordynator: strona polska), infrastruktury społecznej (koordynator: strona słowacka) i komisja rewizyjna (koordynator: strona ukraińska).

Rok 1993 był więc okresem budowania podstaw jego funkcjonowania. Jak twierdzi J. Węgrzyn, teraz "przychodzi czas, by te "cztery głuche kąty" stały się żywym, otwartym na świat regionem" [Węgrzyn 1994, s.87–88]. Tempo rozszerzania współpracy transgranicznej nie zadowala jednak wszystkich stron w jednakowym stopniu. Strony polska i węgierska są bardzo otwarte na współpracę i mają wiele prawnych możliwości współdziałania. Inaczej sprawa wygląda w Słowacji, a zupełnie inaczej na Ukrainie, gdzie często trudno określić, gdzie i w czyich rękach spoczywają podstawowe kompetencje.

Na V posiedzeniu w listopadzie 1993 roku Rada przyjęła wnioski o przyjęcie do Euroregionu Karpackiego ukraińskich obwodów: lwowskiego, iwano-frankowskiego i czerniowieckiego oraz węgierskiego komitatu Jasz–Nagykun–Szolnok. Na posiedzeniu 29 grudnia 1993 r. w Nozdrzcu (w Polsce), dokonano wyboru nowego Sekretarza Generalnego. Został nim Węgier Paul Viragh. Ustalono także nową siedzibę Euroregionu w Debreczynie.

Euroregion obejmował pierwotnie województwa krośnieńskie i przemyskie, Obwód Zakarpacki Ukrainy, 6 (stowarzyszonych) okręgów słowackich i 3 węgierskie. Statut zawiera klauzulę otwartości na uczestnictwo w nim dalszych członków Euroregionu.

Na wniosek strony słowackiej Rada rozszerzyła zasięg Euroregionu o okręg Košice, miasto Košice i okręg Preszów. Chęć udziału w pracach Euroregionu w charakterze członków–obserwatorów wyrazili przedstawiciele miast Satu Mare i Baia Mare z Rumunii. Od 1995 roku Euroregion tworzy własny budżet w wysokości około 200 tys. USD. Większość wkładów to składki regionów – członków Euroregionu. Na XIV posiedzeniu Rady Euroregionu, które odbyło się w Eger 25–26 stycznia 1996 roku, podjęto uchwałę o przystąpieniu Euroregionu do AGEG, występując jednocześnie do władz Stowarzyszenia o zwolnienie z płatności składek na okres jednego roku. Rada przyjęła również sprawozdanie z działalności **Fundacji Rozwoju Euroregionu "Karpackiego"**.

W skład Euroregionu "Karpackiego" ostatecznie wchodzi:

- *ze strony polskiej:* województwa krośnieńskie, przemyskie i rzeszowskie,
- *ze strony węgierskiej:* okręgi Hajdú–Bihar (Debreczyn), Heves (Eger), Borsod–Abaúj–Zemplén (Miskolc), Szabolcs–Szatmar–Bereg (Nyiregyháza) i Szolnok Me-gyer,
- *ze strony słowackiej:* powiaty Bardejov, Michalovce, Humenne, Svidník, Vranov i Trebisov, rejon Košice i miasto Košice oraz okręg Prešov,
- *ze strony ukraińskiej:* obwód zakarpacki (Użgorod), obwód lwowski i iwano–franko-wski oraz Czerniowce.

[17] ► **Międzynarodowy Rezerwat Biosfery "Karpaty Wschodnie" (listopad 1992)**

Starania o objęcie obszaru wschodnich Karpat wspólną ochroną i uznanie go za międzynarodowy rezerwat biosfery trwały od 1990 roku, kiedy to na konferencji MaB w Kijowie Polski Komitet Narodowy MaB (Człowiek i Środowisko) wysunął oficjalnie propozycję 3–stronnego rezerwatu i uzyskał wstępną akceptację uczestników spotkania [Demisiuk, 1994]. Równocześnie przedstawiciele rządów oraz instytucje ochrony przyrody trzech państw, Polski, Słowacji i Ukrainy, rozpoczęli szczegółowe uzgodnienia, mające na celu powołanie unikalnego, pierwszego na świecie trójpaństwowego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie".

Utworzenie tego transgranicznego regionu współpracy w zakresie ochrony przyrody

nastąpiło w wyniku decyzji Biura Międzynarodowej Rady Koordynacyjnej UNESCO–MaB z dnia 10 listopada 1992 roku. Powstał polsko–słowacki rezerwat z powodu opóźnienia w przygotowaniu odpowiednich dokumentów przez stronę ukraińską.

W skład Rezerwatu włączone są następujące obszary:

- ☐ *po stronie polskiej*: Bieszczadzki Park Narodowy (27 064 ha) oraz przylegające do niego dwa parki krajobrazowe; od zachodu Cieśniańsko–Wetliński Park Krajobrazowy (46 025 ha) i od północy Park Krajobrazowy Dolina Sanu (35 835 ha),
- ☐ *po stronie słowackiej*: projektowany Park Narodowy "Karpaty Wschodnie" (40 601 ha),
- ☐ *po stronie ukraińskiej* (w przyszłości): istniejący rezerwat "Stużica" (2 542 ha) wraz ze strefą ochronną (około 1708 ha).

Łączny obszar Rezerwatu wynosi 153 775 ha. Wyróżnia się on swoistymi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i kulturowymi (największe w Europie skupisko naturalnych lasów bukowych, wyjątkowo małe zaludnienie, znikome antropogeniczne wpływy na środowisko, jedna z najważniejszych ostoi dużych zwierząt puszczańskich itp).

C. Inicjatywy euroregionalne na wschodnim pograniczu

Na pograniczu wschodnim współpraca transgraniczna najbardziej zaawansowana jest z Ukrainą, czego efektem było powołanie w 1995 roku pierwszego w Europie Wschodniej Euroregionu "**Bug**". Znacznie niższą dynamikę rozwoju bilateralnych kontaktów o charakterze regionalnym i lokalnym obserwuje się na pograniczu polsko–białoruskim i polsko–litewskim. Szczególnie widoczne jest spowolnienie procesów tworzenia Bilateralnego Rezerwatu Biosfery "Puszcza Białowieska" oraz realizacji idei powołania największego w Europie transgranicznego regionu ekologicznego "**Zielone Płuca Europy**".

[18] ► **Euroregion "Bug" (wrzesień 1995)**

Współpracę transgraniczną między wschodnimi województwami a regionami przygranicznymi Białorusi i Ukrainy zapoczątkowało podpisanie 18 grudnia 1991 roku w Tomaszowie **Porozumienia o współpracy przygranicznych województw/obwodów Polski i Ukrainy**. Podpisy złożyli wojewodowie chełmski, krośnieński, przemyski i zamojski oraz przedstawiciele obwodów wołyńskiego i lwowskiego (angażującego się również w strukturę Euroregionu Karpackiego). Realizację porozumienia jego sygnatariusze powierzyli utworzonej specjalnie komisji mieszanej, której sekretariat mieści się w Zamościu.

Istotnym wzmocnieniem strony polskiej było podpisanie w Lublinie 30 kwietnia 1992 roku przez Ministra Przekształceń Własnościowych, Ministra–Kierownika CUP oraz wojewodów białkopodlaskiego, chełmskiego i lubelskiego i Prezydenta Lublina **Porozumienia Regionalnego**, mającego służyć opracowaniu i realizacji programu restrukturyzacji

i prywatyzacji gospodarki regionu, obejmującego swym obszarem wymienione województwa. Powołany został **Komitet Koordynacyjny Porozumienia Regionalnego**. Następnie do *Porozumienia* przystąpiło województwo tarnobrzeskie.

Pomysł utworzenia Euroregionu "Bug" pojawił się po raz pierwszy na konferencji polsko-ukraińskiej zorganizowanej w Kazimierzu Dolnym w maju 1992 roku, poświęconej współpracy gospodarczej, funkcjonowaniu samorządów oraz współpracy miast i gmin. W wyniku dyskusji nad projektem dotyczącym zagospodarowania przestrzennego makroregionu obejmującego województwa: białkopodlaskie, chełmskie, lubelskie i tarnobrzeskie oraz obwód wołyński, proponowana pierwotnie nazwa **Euroregion "Ściana Wschodnia"** zmieniona została na **Euroregion "Bug"**.

W umocnieniu podstaw instytucjonalnych "euroregionalizacji" trilateralnej współpracy transgranicznej istotne znaczenie miały także:

- polsko-białoruskie porozumienia, a zwłaszcza podpisanie w Chełmie 8 maja 1992 roku przez wicewojewodę chełmskiego oraz przedstawicieli rządu Białorusi protokołu intencyjnego dotyczącego wymiany barterowej,
- polsko-ukraińskie porozumienia, a w szczególności podpisanie w Kowlu na Ukrainie 30 czerwca 1992 roku porozumienia między obwodem wołyńskim a Komitetem Koordynacyjnym Porozumienia Regionalnego, dotyczącego współpracy transgranicznej w różnych dziedzinach oraz utworzenie w styczniu 1993 roku w Lublinie banku ofert barterowych oraz barterowej izby rozrachunkowej w postaci spółki polsko-ukraińskiej,
- utworzenie 11 września 1992 roku w Zamościu Regionalnego Centrum Współpracy Transgranicznej na mocy porozumienia podpisanego przez wojewodów zamojskiego, chełmskiego, przemyskiego i krośnieńskiego, przedstawicieli prezydenta Ukrainy na obwód wołyński i lwowski, dyrektorów 2 instytutów PAN: Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej oraz Instytutu Geografii i Zagospodarowania Przestrzennego oraz dyrektora Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych.

W pracach przygotowujących powstanie Euroregionu "Bug" przyjęto, że będzie to jeden z największych obszarów współpracy transgranicznej w Europie. Miał on obejmować swym zasięgiem przygraniczne regiony Polski, Ukrainy i Białorusi położone w zlewni rzeki Bug i na obszarach przyległych o łącznej powierzchni 82 tys. km² i z 5,3 mln mieszkańców. Polska część miała stanowić 35,6% jego obszaru, białoruska 39,9% i ukraińska 24,5%. [Euroregion 1995; Wiśniewski 1994, s.89–90; Wykaz 1994, s.10]. Ten transgraniczny region współpracy miał obejmować: ze strony polskiej – województwa białkopodlaskie, chełmskie, tarnobrzeskie i lubelskie, ze strony ukraińskiej – obwód wołyński i ze strony białoruskiej – obwód brzeski.

Trójstronny charakter Euroregionu "Bug" potwierdzany był przez Polskę, Ukrainę i Białoruś do połowy 1995 roku, m.in. na [Wykaz 1996]:

- zorganizowanej w Kazimierzu Dolnym (15–17 czerwca 1994) konferencji nt. "Euro-

region "Bug" jako problem badawczy i przedsięwzięcie gospodarcze" z udziałem reprezentantów władz i ośrodków naukowych obszarów przygranicznych trzech państw; we wnioskach konferencji podkreślono potrzebę szybkiego powołania trilateralnego Euroregionu i zarejestrowania go w Stowarzyszeniu Europejskich Regionów Granicznych,

- spotkaniu roboczym wojewodów przygranicznych obszarów Polski, Białorusi i Ukrainy w Chełmie (25 stycznia 1995), na którym trzy strony potwierdziły wolę utworzenia euroregionu oraz gotowość jak najszybszego sfinalizowania prac nad statutem i organizacją struktur euroregionalnych; w lutym 1995 roku projekt **Porozumienia o utworzeniu Euroregionu "Bug"** został zaakceptowany przez stronę polską, białoruską i ukraińską.

W połowie 1995 roku okazało się, że mimo wcześniejszych deklaracji władze centralne Białorusi nie wyraziły zgody na przystąpienie obwodu brzeskiego do struktur Euroregionu. Wobec jednoznacznego poparcia projektu utworzenia Euroregionu "Bug" przez władze centralne Polski i Ukrainy, strona polska i ukraińska zdecydowały się utworzyć Euroregion w formule dwustronnej przy pozostawieniu stronie białoruskiej możliwości włączenia się w struktury euroregionalne w przyszłości.

Oficjalne utworzenie Euroregionu nastąpiło w dniu 29 września 1995 roku w Łucku na Ukrainie. Wojewodowie: chełmski, lubelski, tarnobrzeski i zamojski oraz ze strony ukraińskiej wojewoda obwodu wołyńskiego podpisali **Porozumienie o utworzeniu Związku Transgranicznego Euroregion "Bug"**. Na spotkaniu tym przyjęto Statut Euroregionu oraz ustalono, że jego organami są: Rada, Prezydium, Sekretariat i Komisja Rewizyjna. Siedzibami sekretariatów Euroregionu są po stronie polskiej Chełm, a po stronie ukraińskiej Łuck. Struktura polska Euroregionu została zarejestrowana 26 stycznia 1996 roku w formie **Stowarzyszenia Gmin Euroregionu "Bug"**.

[19] ► **Polsko-białoruski obszar transgraniczny (kwiecień 1995)**

W związku z nieprzystąpieniem strony białoruskiej do Euroregionu "Bug", pewnym substytutem formalizacji współpracy transgranicznej na pograniczu polsko-białoruskim stało się podpisanie w dniu 29 kwietnia 1995 roku między wojewodą białkopodlaskim a przewodniczącym Komitetu Wykonawczego Obwodowej Rady Delegatów Ludowych w Brześciu **Porozumienia o współpracy między Obwodem Brzeskim a województwem białkopodlaskim**. Zgodnie z art. 1 *Porozumienia*, współpraca obejmować będzie w szczególności: rozwój kontaktów handlowych i gospodarczych, promocję obu regionów poprzez wymianę informacji (publikacji, opracowań itp), badanie systemów komunikacyjnych i transportowych, poprawę obsługi ruchu granicznego, prowadzenie uzgodnionej polityki w zakresie ochrony leżących na pograniczu cennych ekosystemów i gospodarki wodno-ściekowej itp. [*Porozumienie 1995*]. Zawarcie *Porozumienia* nie pociągnęło za sobą utworzenia jakichkolwiek form instytucjonalizacji współpracy.

[20] ► **Region transgraniczny "Zielone Płuca Europy"** (w organizacji)

Idea utworzenia transgranicznego regionu "Zielone Płuca Europy" (ZPE) ma swoje źródła w polskim programie "Zielone Płuca Polski" (ZPP), obejmującym swym zasięgiem północno-wschodnią część Polski, tj. obszar województw: białostockiego, łomżyńskiego, olsztyńskiego, ostrłęckiego i suwalskiego oraz częściowo: ciechanowskiego, siedleckiego i toruńskiego. Realizacja programu jest wynikiem porozumienia regionalnej administracji państwowej (województw), sejmików oraz Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska. ZPP ma być w założeniu pierwszą w Polsce próbą pełnego wprowadzenia zasad polityki ekorozwoju do makroregionalnej strategii ekorozwoju. ZPP mają liczne ponadregionalne powiązania funkcjonalne, krajowe i zagraniczne, wysoki zaś potencjał naturalny obszaru stanowi podstawę do pełnienia funkcji ekologicznych na rzecz innych regionów kraju i Europy (por. [Borys 1993]).

Próba nadania idei ZPP rzeczywistego wymiaru międzynarodowego jest koncepcją powołania swoistego, **transgranicznego euroregionu ekologicznego** pod nazwą "**Zielone Płuca Europy**". Koncepcja ta została wstępnie uzgodniona przez przedstawicieli Polski, Białorusi, Estonii i Litwy na spotkaniu w Warszawie w lutym 1993 roku i w formie rozwiniętej (delimitacja obszaru, podstawowe cele i instrumenty realizacji) przedstawiona na konferencji ministrów ochrony środowiska w Lucernie w kwietniu 1993 roku. Traktowanie programu ZPP jako części większego transgranicznego regionu może stworzyć – w intencji pomysłodawców – szersze możliwości finansowania celów regionalnej polityki ekologicznej na tym obszarze z funduszy europejskich.

[21] ► **Transgraniczne Stanowisko Światowego Dziedzictwa Ludzkości (1992) – perspektywy utworzenia Bilateralnego Rezerwatu Biosfery "Puszcza Białowieska"**

Początek ochrony rezerwatowej dało utworzenie w grudniu 1921 roku leśnictwo "Rezerwat", przekształcone w 1924 roku w nadleśnictwo o tej samej nazwie. W 1932 roku nadleśnictwo to zostało przekształcone w "Park Narodowy w Białowieży". Całość obszaru objęto ochroną ścisłą. W 1947 roku jednostkę tę restytuowano jako Białowieski Park Narodowy. Walory przyrodnicze i przyjęte metody ochrony spełniały od początku wymogi międzynarodowej definicji parku narodowego, przyjętej przez IUCN w 1969 roku. W 1977 roku UNESCO uznała Park za Rezerwat Biosfery MaB. W dwa lata później, jako jedyny obiekt przyrodniczy z Polski, Białowieski Park Narodowy został wpisany na **Światową Listę Dziedzictwa Ludzkości**. W 1992 roku stanowisko to zostało powiększone o 4500 ha białoruskiej Puszczy Białowieskiej. Powstało w ten sposób *jedyny w Europie transgraniczne stanowisko Światowego Dziedzictwa Ludzkości*.

Utworzenie w 1991 roku w białoruskiej części Puszczy Państwowego Parku Narodowego "Białowieżska Puszcza" w miejsce istniejącego gospodarstwa rezerwatowo-łowieckiego stwarza realną perspektywę rozszerzenia statusu Rezerwatu Biosfery także

na część białoruską i utworzenie rezerwatu o charakterze transgranicznym [Rezerwaty 1994].

D. Inicjatywy euroregionalne na pograniczu północnym

Współpraca transgraniczna na granicy północnej ma miejsce na pograniczu polsko-rosyjskim (Obwód Kaliningradzki) i polsko-litewskim. Do połowy 1995 roku współdziałanie ponadgraniczne nie miało charakteru działań zmierzających do wyodrębnienia specjalnych regionów transgranicznych i instytucjonalizacji struktur współpracy. Koniec 1995 roku przyniósł istotny postęp w tworzeniu pierwszego na pograniczu północnym obszaru współpracy euroregionalnej.

[22] ► **Euroregion "Niemen"** (w organizacji)

Inicjatywa utworzenia Euroregionu – jako obszaru współpracy transgranicznej Polski, Rosji, Litwy i Białorusi – pojawiła się na początku roku 1995 w Deklaracji III Bałtyckiego Forum Gospodarczego, które odbyło się w lutym w Wigrach koło Suwałk. Inicjatywę tę poprzedziło zawarcie dwóch porozumień transgranicznych przez wojewodę suwalskiego z:

- Przewodniczącym Administracji Obwodu Kaliningradzkiego (Rosja) w 1992 roku,
- województwem grodzieńskim (Białoruś) w 1994 roku.

W kwietniu 1995 roku Urząd Rady Ministrów zaakceptował podjęte przez Wojewodę Suwalskiego działania zmierzające do utworzenia Euroregionu "Niemen", a 5 listopada Wojewoda Suwalski i Przewodniczący Sejmiku Samorządowego Gmin Województwa Suwalskiego oraz Prezydent Rusko-Litewskiej Izby Gospodarczej podpisali porozumienie w sprawie utworzenia Biura Euroregionu "Niemen". W grudniu 1995 roku i w styczniu 1996 roku podpisane zostały kolejne dwustronne porozumienia o współpracy z dwoma województwami litewskimi.

W grudniu 1995 roku utworzona została Grupa Inicjatywna **Stowarzyszenia Gmin Związku Transgranicznego Euroregion "Niemen"**. Rozpoczął się proces podejmowania uchwał przez samorządy lokalne o przystąpieniu do Stowarzyszenia. Finalizowane są prace przygotowujące czterostronne porozumienie o współpracy transgranicznej na obszarze Euroregionu "Niemen". W pracach tych uczestniczą władze regionalne i lokalne województwa suwalskiego, okręgu kaliningradzkiego (rejony Niestierow, Gusiew, Oziorsk i Czerniachowski), 2 powiatów litewskich (Marijampolė i Alytus) i województwa grodzieńskiego (Białoruś). Otwarty charakter porozumienia umożliwi przystąpienie do Euroregionu innym zainteresowanym. Powołane Biuro koordynuje kolejne etapy organizacji Euroregionu. Na rok 1996 wśród najważniejszych zadań wymienia się [Projekt 1996]:

- spotkania dwustronne, mające na celu powołanie czterostronnych grup roboczych,

- opracowanie pierwszych wspólnych projektów współpracy transgranicznej i zabezpieczenie finansowe ich realizacji,
- promocję Euroregionu, w tym wydanie katalogu promocyjnego,
- identyfikację priorytetów działania oraz opracowanie wspólnej koncepcji rozwoju,
- nawiązanie współpracy z innymi euroregionami i instytucjami Unii Europejskiej,
- założenie Fundacji Euroregionu "Niemen" itp.

Na pierwszym spotkaniu przedstawiciele administracji przygranicza województwa suwalskiego, Obwodu Kaliningradzkiego, powiatów Marijampolė i Alytus oraz obwodu grodzieńskiego, które odbyło się 9 lutego 1996 roku w Wigrach, strony wyraziły zgodę na przystąpienie do prac przygotowawczych mających na celu utworzenie Euroregionu "Niemen". Prowadzenie prac organizacyjnych i koordynację działań powierzono biurowi Euroregionu (w organizacji) w Suwałkach. W czerwcu 1996 roku odbędzie się w Mikołajkach Konferencja Szefów Administracji Pogranicza, której głównym celem jest oficjalne powołanie Euroregionu.

2. GMINY POLSKIE EUROREGIONU NYSA

2.1. Charakterystyka opisowa

⇒ Ogólna charakterystyka polskiej części Euroregionu

Obszar tworzący polską część Euroregionu obejmuje 34 gminy województwa jeleniogórskiego, 3 gminy województwa zielonogórskiego i 1 gminę województwa legnickiego. Największe miasta to Jelenia Góra (ponad 93,5 tys. mieszkańców), Bolesławiec (ponad 44,5 tys. mieszkańców) i Zgorzelec (ponad 36,7 tys. mieszkańców). Do najmniejszych miast należy Lubomierz (2062 mieszkańców) i Wleń (2098 mieszkańców). W miastach zamieszkuje 366,5 tys. osób, co stanowi 71,5% ogółu mieszkańców i świadczy o wysokim poziomie zurbanizowania.

W pejzażu tej części Euroregionu dominują góry. Wzdłuż granicy z Czechami leży zachodnia część Sudetów, obejmująca Góry Izerskie i okalające Kotlinę Jeleniogórską pasmo Karkonoszy, Gór Kaczawskich i Rudaw Janowickich. W Karkonoszach znajduje się najwyższy szczyt Euroregionu – Śnieżka (1602 m n.p.m.). Tak ukształtowany teren stanowi interesującą ofertę turystyczną. Obszar ten jest bogaty w wody lecznicze i mineralne. Występują tu wody radonowe, a także wody termalne o temperaturze do 73°C, wykorzystywane w leczeniu wielu schorzeń. W kraju i za granicą znane są górskie miejscowości turystyczne i uzdrowiskowe: Szklarska Poręba, Karpacz, Jelenia Góra (Uzdrowisko Cieplice) i Świeradów Zdrój.

Dodatkową atrakcją turystyczną stanowi dziedzictwo kulturowe. Najstynniejsze zabytki to XIII-wieczne opactwo cystersów w Krzeszowie, XIII-wieczny Kościółek Wang w Karpaczu oraz ruiny średniowiecznych zamków obronnych: Chojnik, Bolców i Bolków.

W polskiej części Euroregionu występują liczne bogactwa naturalne: węgiel brunatny, dolomit, kwarc, kaolin, bazalt i minerały szlachetne.

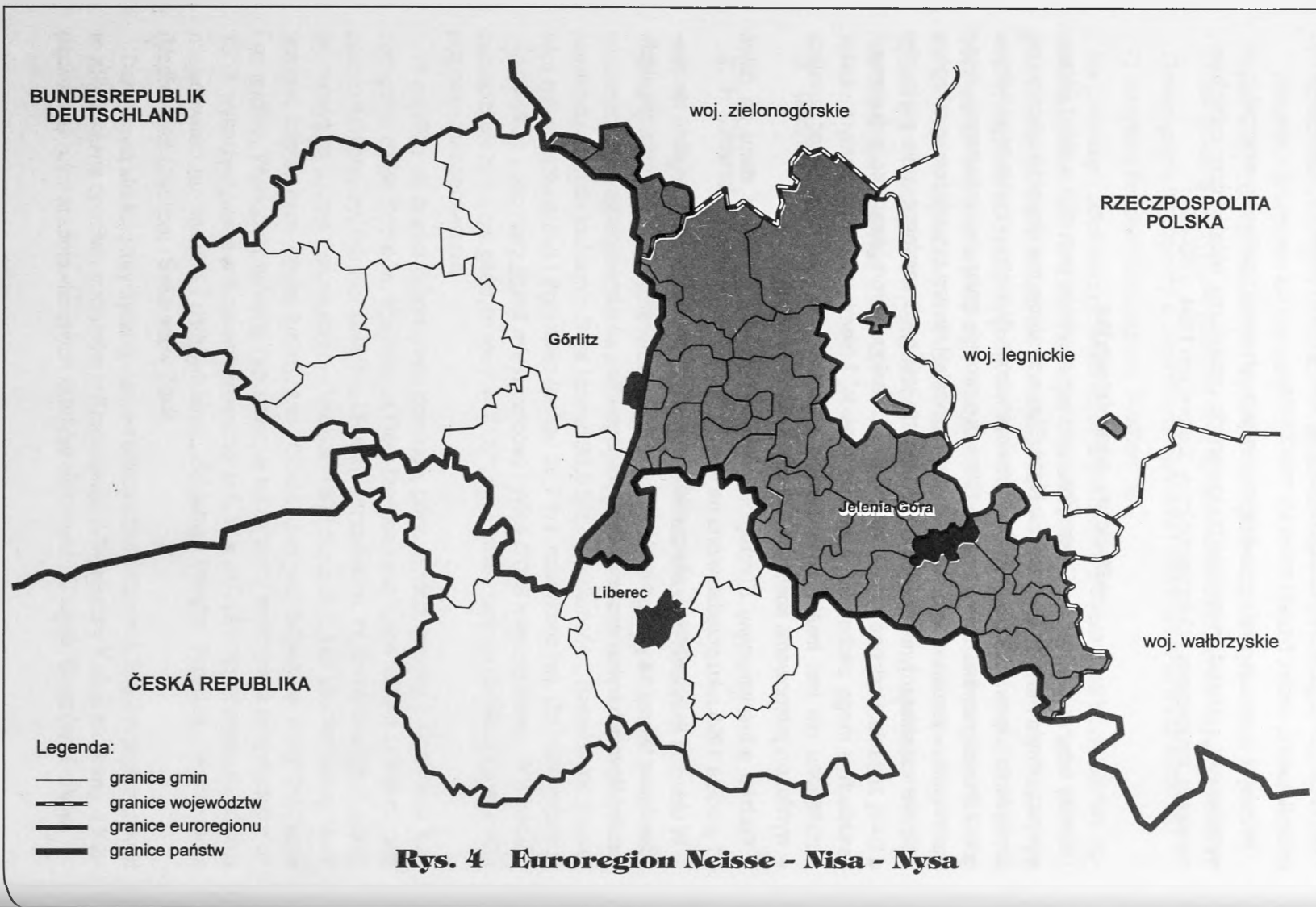
Przemysł obejmuje wiele przedsiębiorstw różnych branż: paliwowo–energetyczny, wydobywczy, szklarski, materiałów budowlanych, ceramiczny, włókienniczy, odzieżowy, metalowy, maszynowy i elektrotechniczny [Euroregion 1994, s.60–62].

→Struktura administracyjna

Gminy leżące na obszarze Euroregionu po stronie polskiej wchodzą w skład Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa. Stowarzyszenie ma charakter otwarty i po dopełnieniu odpowiednich warunków formalnych mogą do niego przystępować kolejne gminy. Przystępowanie nowych gmin – mimo że powoduje zmiany terytorialnego zasięgu Euroregionu – jest suwerenną decyzją strony polskiej i nie jest to uzależnione od zgody partnera czeskiego i niemieckiego. Wymagane jest tylko poinformowanie partnerów o takiej zmianie. Podobne zmiany terytorialnego zasięgu Euroregionu – na tych samych zasadach – mogą zachodzić po stronie czeskiej i niemieckiej. Tym samym obszar Euroregionu nie jest trwale zdelimitowany przestrzennie i może podlegać ewolucji w wyniku przystępowania kolejnych jednostek administracyjnych.

Podział administracyjny Euroregionu Neisse–Nisa–Nysa według stanu na dzień 31 grudnia 1995 roku przedstawiono na rys.4.

W układzie jednostek podziału administracyjnego polską część Euroregionu Neisse–Nisa–Nysa tworzy 14 gmin miejskich, 11 gmin miejsko–wiejskich i 13 gmin wiejskich. Szczegółowy ich wykaz zawiera tablica 1.

Rys. 4 Euroregion Neisse - Nisa - Nysa

Tablica 1. Gminy polskie wchodzące w skład Euroregionu NEISSE–NISA–NYSA
Stan na dzień 31.12.1995

	NAZWA GMINY	Data podjęcia uchwały przez radę gminy	Data podjęcia uchwały przez Konferencję Krajową SGP ERN
gminy miejskie			
1.	Bolesławiec	30 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
2.	Gozdnica ^{1/}	26 września 1995 r.	2 października 1995 r.
3.	Jawor ^{2/}	16 marca 1995 r.	2 października 1995 r.
4.	Jelenia Góra	24 października 1991 r.	3 września 1992 r.
5.	Kamienna Góra	31 stycznia 1995 r.	20 lutego 1995 r.
6.	Karpacz	26 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
7.	Kowary	29 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
8.	Lubań	2 lipca 1992 r.	3 września 1992 r.
9.	Łęknica ^{1/}	26 października 1994 r.	20 lutego 1995 r.
10.	Szklarska Poręba	30 grudnia 1993 r.	21 kwietnia 1994 r.
11.	Świeradów Zdrój	30 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
12.	Wojcieszów	29 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
13.	Zawidów	6 lipca 1992 r.	3 września 1992 r.
14.	Zgorzelec	17 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
gminy miejsko-wiejskie			
15.	Bogatynia	2 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
16.	Gryfów Śląski	26 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
17.	Leśna	23 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
18.	Lubawka	23 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
19.	Lubomierz	25 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
20.	Lwówek Śląski	16 listopada 1992 r.	2 października 1995 r.
21.	Mirsk	10 sierpnia 1992 r.	3 września 1992 r.
22.	Nowogrodzic	23 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
23.	Pieńsk	19 października 1992 r.	10 grudnia 1992 r.
24.	Węgliniec	29 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
25.	Wleń	19 września 1992 r.	10 grudnia 1992 r.
gminy wiejskie			
26.	Janowice Wielkie	22 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
27.	Jeżów Sudecki	15 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
28.	Kamienna Góra	5 sierpnia 1992 r.	3 września 1992 r.
29.	Marciszów	8 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
30.	Mysłakowice	27 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
31.	Olszyna	20 maja 1992 r.	3 września 1992 r.
32.	Osiecznica	30 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
33.	Przewóz ^{1/}	27 stycznia 1993 r.	26 marca 1993 r.
34.	Podgórzyn	27 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
35.	Siekierczyn	30 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
36.	Stara Kamienica	26 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
37.	Sulików	25 czerwca 1992 r.	3 września 1992 r.
38.	Zgorzelec	27 lipca 1992 r.	3 września 1992 r.

^{1/}województwo zielonogórskie. ^{2/}województwo legnickie.

Źródło: Informacje Biura Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa w Jeleniej Górze.

Z województwa jeleniogórskiego w skład Euroregionu nie wchodzi 6 gmin. Są to następujące gminy:

- a) miejskie – Piechowice;
- b) miejsko–wiejskie – Bolków i Świerzawa;
- c) wiejskie – Bolesławiec, Lubań i Platerówka.

Charakterystyka gmin polskich Euroregionu jest w znacznej części oparta na informacjach statystycznych, a ich podstawowy zestaw został przedstawiony w drugiej części tego rozdziału. Przy okazji należy zaznaczyć, że ilekroć w tym rozdziale będą dokonywane porównania, to najczęściej będą się one odnosić do informacji zawartych w opracowaniu "Euroregion Neisse–Nisa–Nysa – podstawowe informacje" wydanym przez Główny Urząd Statystyczny i Wojewódzki Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze w 1994 roku. Zawierało ono informacje dotyczące stanu na koniec 1993 roku, a w niektórych przypadkach na koniec pierwszego półrocza 1994 roku.

⇒Związki i porozumienia komunalne

Gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa uczestniczą również w innych związkach i porozumieniach komunalnych o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. Informacje na ten temat przedstawiono w tablicy 2.

Tablica 2. Przynależność gmin do związków i porozumień międzygminnych

Gminy	Związki i porozumienia lokalne				Związki i porozumienia ponadlokalne		
	Związek Gmin Ziemi Zgorzeleckiej	Związek Gmin "Kwisa"	Związek Gmin Karkonoskich	inne	Związek Miast Polskich	Związek Gmin Uzdrowiskowych	inne
GMINY MIEJSKIE							
Bolesławiec				x	x		
Gozdnica				x			
Jawor				x			x
Jelenia Góra				x	x	x	
Kamienna Góra				x			
Karpacz			x		x		x
Kowary			x				
Lubań		x		x	x		x
Łęknica				x			
Szklarska Poręba			x				
Świeradów Zdrój		x		x		x	x
Wojcieszów							
Zawidów	x						
Zgorzelec	x						x

Tablica 2. Przynależność gmin do związków i porozumień międzygminnych (dok.)

Gminy	Związki i porozumienia lokalne				Związki i porozumienia ponadlokalne		
	Związek Gmin Ziemi Zgorzeleckiej	Związek Gmin "Kwisa"	Związek Gmin Karkonoskich	Inne	Związek Miast Polskich	Związek Gmin Uzdrowiskowych	Inne
GMINY MIEJSKO-WIEJSKIE							
Bogatynia	x						
Gryfów Śląski		x		x			
Leśna		x					
Lubawka				x			
Lubomierz				x	x		
Lwówek Śląski							
Mirsk		x					
Nowogrodziec		x					
Pieńsk	x						
Węgliniec	x						
Wleń							
GMINY WIEJSKIE							
Janowice Wielkie							
Jeżów Sudecki							
Kamienna Góra				x			
Marciszów				x			x
Mysłakowice			x				
Olszyna		x					
Osiecznica		x		x			x
Przewóz				x			
Podgórzyn			x				
Siekierczyn		x					
Stara Kamienica				x			
Sulików	x						
Zgorzelec	x			x			

Źródło: [Samorząd 1992 s. 31] zaktualizowane na podstawie rozmów przeprowadzonych z zarządami gmin.

⇒Kontakty zagraniczne

Informacje dotyczące współpracy gmin polskich Euroregionu Nysa ujęto w tablicy 3.

Tablica 3. Współpraca zagraniczna gmin

Gminy	Kraje i miasta	Rodzaj współpracy		Podstawa współpracy	Zakres Efekty
		stała	dora- żna		
GMINY MIEJSKIE Bolesławiec	Dania – Hobro		x	porozumienie 91.06.15	– kultura – oświata – sport – wymiana doświadczeń – wyjazdy delegacji – wymiana kulturalna i sportowa
	Niemcy – Siegburg – Pirna	x	x	porozumienie 92.05.29 deklaracja	
Jelenia Góra	Finlandia – Valkeakoski	x		umowa	– kultura – oświata – sport – gospodarka – administracja – szkolenia pracowników urzędu – wymiana doświadczeń między szkołami, Instytucjami
	Dania – Randers	x		umowa	
	Niemcy – Erfstadt	x		umowa	
	– Bautzen	x		umowa	
	USA – Tyler	x		umowa	
Kamienna Góra	Dania – ikast	x		porozumienie	– kultura – oświata – gospodarka – sport i turystyka – szkolenia – kontakty handlowe i wystawy – kontakty sportowe i turystyczne
	Republika Czeska – Trutnov	x		porozumienie	
	Francja – Vierzon	x		porozumienie	
Karpacz	Dania – Hammel	x		umowa	– kultura – turystyka – sport – obchody "Dni Karpacza" – edycja foldera o Karpaczu – zawody sportowe – wyposażenie szkół, przedszkoli i biur
	– Ringkøbing	x		porozumienie	
	Holandia – Son en Breugel	x		umowa	
	Republika Czeska – Spindlerův Mlýn	x		porozumienie	

Tablica 3. Współpraca zagraniczna gmin (cd.)

Gminy	Kraje i miasta	Rodzaj współpracy		Podstawa współpracy	Zakres	Efekty
		stała	doraźna			
	Niemcy – Monschau	x		porozumienie		
	– Reichenbach	x		porozumienie		
Kowary	Republika Czeska – Malá Úpa	x		.		– kultura – ochrona zdrowia – gospodarka – turystyka
	Dania – Jaegerspris	x		.		– administracja
	Holandia – Heerenveen	x		.		– wymiana doświadczeń – szkolenia radnych i pracowników urzędu
	Francja – Redon	x		.		– pomoc materialna, sprzęt dla służby zdrowia – uruchomienie przejścia granicznego samochodów
Lubań	Dania – Skjern	x		porozumienie 92.04.14		– oświata – gospodarka – administracja – ochrona środowiska – szkolenia radnych – wymiana młodzieżowa – kontakty małego biznesu
Szklarska Poręba	Niemcy – Bad Harzburg	x	x	Uch. Rady 91.11.21		– kultura – oświata – turystyka – sport – gospodarka
	Dania – Avelum-Haderup	x		umowa		– wystawa miejscowych twórców – remont muzeum Hauptmana – renowacja cmentarza ewangelickiego
Świeradów Zdrój	Dania – Odder	x		porozumienie		– turystyka – oświata – kultura
	Republika Czeska – Nové Mesto	x		.		– gospodarka – współpraca przygraniczna – kursy językowe

Tablica 3. Współpraca zagraniczna gmin (cd.)

Gminy	Kraje i miasta	Rodzaj współpracy		Podstawa współpracy	Zakres Efekty
		stała	doraźna		
					– promocja walorów Świeradowa – projekt przejścia granicznego
Wojcieszów	Dania – Trundholm				
Zawidów	brak kontaktów				
Zgorzelec	Niemcy – Görlitz	x		umowa o współ. 91.04.22	– kultura – oświata – turystyka – sport
	Francja – Avion	x		porozumienie	– zatrudnienie – ochrona środowiska – imprezy kulturalne – linia autobusowa i telefoniczna – kursy językowe
GMINY MIEJSKO-WIEJSKIE Bogatynia	Hradek n. N Zittau			porozumienie	
Gryfów Śląski	Dania – Lemvig Niemcy – Bischofs- werda	x		umowa umowa	– gospodarka komunalna – sport – ochrona środowiska – projekt oczyszczalni – wymiana grup sportowych
Leśna	Dania – gmina Hvorslev Rep. Czeska – Horni Rosnice	x		umowa oświadczenie	– rolnictwo – oświata – ochrona zdrowia – ochrona środowiska – turystyka – dary rzeczowe dla szkoły – renowacja rynku – Leśna – rozgrywki sportowe – wymiana turystyczna
Lubawka	Republika Czeska – Bernartice – Žacléř Niemcy	x		oświadczenie	– kultura – gospodarka – sport – narady gospodarcze – wymiana grup kulturalnych i sportowych

Tablica 3. Współpraca zagraniczna gmin (cd.)

Gminy	Kraje i miasta	Rodzaj współpracy		Podstawa współpracy	Zakres Efekty
		stała	dora- żna		
	-Delmen- horst		x	oświadczenie	- obchody 700-lecia Lu- bawki
Lubomierz	brak kontaktów				
Lwówek Śląski	Francja - Pithiviers Niemcy - Heidenau		x	umowa	- rolnictwo - wymiana doświadczeń
Mirsk	brak kontaktów				
Nowogrodzic	brak kontaktów				
Pieńsk	Niemcy - Görlitz - Deschka - Rothenburg	x x x		porozumienie umowa bez umowy	- działalność OSP - obozy młodzieżowe - wyposażenie w sprzęt p.poż.
Węglińiec	Norwegia - Varhaug		x	umowa	- organizacja urzędu - wymiana doświadczeń - doskonalenie struktury organizacyjnej urzędu
Wleń	brak kontaktów				
GMINY WIEJSKIE Janowice Wielkie	- Roselholm				
Jeżów Sudecki	brak kontaktów				
Kamienna Góra	Dania - Ikast	x		umowa 92.05.26	- kultura - oświata - ochrona zdrowia - ochrona środowiska - sport i turystyka - administracja - wymiana młodzieżowa - dokumentacja kierunków ochrony środowiska
Marciszów	- Hørslev			bez umowy	
Mysłakowice	Dania - Lemvig Niemcy - Daun	x x		Uchwała Rady Gmin Uchwała Rady Gminy	- kultura - sport - gospodarka - nauka języka - nauka zawodu - wyjazdy grup sporto- wych
Olszyna	Dania - Øaebeak			porozumienie	

Tablica 3. Współpraca zagraniczna gmin (dok.)

Gminy	Kraje i miasta	Rodzaj współpracy		Podstawa współpracy	Zakres Efekty
		stała	dora- żna		
Osiecznica	Dania – Nykøbing – Rørvig	x		oświadczenie	– w fazie opracowania – wyposażenie szkoły w 5 komputerów
Podgórzyn	brak kontaktów				
Siekierczyn	Rep. Czeska – Frydlant			bez umowy	
Stara Kamienica	brak kontaktów				
Sulików	Rep. Czeska – Višňova			bez umowy	
Zgorzelec	brak kontaktów				

Źródło: [Samorząd 1992, s.44-46], zaktualizowane na podstawie rozmów przeprowadzonych z zarządami gmin.

⇒ Struktura funkcjonalna

Zróznicowany układ warunków naturalnych i poziom zagospodarowania w polskiej części Euroregionu sprawia, że gminy pełnią różnorodne funkcje. Pomiaru i identyfikacji funkcji obszarów miejskich i wiejskich dokonuje się powszechnie (ze względu na brak innych możliwości informacyjnych) na podstawie analizy i oceny struktury ludności zawodowo czynnej według działów gospodarki narodowej. Szczegółowe dane w tym zakresie pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego, przeprowadzonego w 1988 roku [Samorząd 1992, s. 47–54]. Niestety, brak późniejszych szczegółowych danych, chociaż wiadomo, że w liczbie ludności zawodowo czynnej zaszły w ostatnich latach istotne zmiany. Nie będzie jednak dużym błędem wykorzystanie danych pochodzących z 1988 roku, gdyż wyodrębnienie wyspecjalizowanych funkcji gmin jest oparte na wskaźnikach specjalizacji lokalnej Florence'a. Wskaźniki te mają relatywny charakter i prezentują poziom aktywności zawodowej ludności w poszczególnych funkcjach gminy w stosunku do przeciętnej w tym zakresie sytuacji w kraju. Ponieważ nie tylko w charakteryzowanych w tym opracowaniu gminach, ale w całym kraju miał miejsce spadek poziomu aktywności zawodowej ludności, to wskaźniki relatywne z pewnością nie uległy aż tak dalece idącym zmianom, by znacznie odbiegać od tych, jakie ustalono na podstawie danych z Narodowego Spisu Powszechnego z 1988 roku.

Wskaźniki specjalizacji lokalnej Florence'a pozwalają nie tylko wyodrębnić funkcje wyspecjalizowane, tzn. te, które wyróżniają daną gminę w zbiorze jednostek terytorialnych, ale także określić poziom tej specjalizacji. Gdy wskaźnik Florence'a przyjmuje wartość powyżej 2, to można przyjąć, że poziom specjalizacji funkcjonalnej jest wysoki.

W zakresie funkcji przemysłowej *najwyższy poziom specjalizacji* wykazuje gmina Bogatynia, a aż w 23 gminach jest on wyższy niż wartości przeciętne w kraju w tym zakresie.

W przypadku budownictwa nie ma gminy, która by wyraźnie przewyższała przeciętny poziom w kraju. Świadczy to niewątpliwie o niskim poziomie rozwoju tej funkcji na obszarze polskiej części Euroregionu.

W żadnej też z gmin poziom aktywności zawodowej w rolnictwie nie jest dwukrotnie wyższy od przeciętnej krajowej. Tylko w przypadku gminy Lubomierz można mówić co najwyżej o średnim poziomie specjalizacji (wartość wskaźnika 1,88). Wynika to głównie z niekorzystnych na ogół warunków glebowych i specyficznego ukształtowania terenu.

Znaczny udział lasów w powierzchni całego obszaru powoduje, że aż w 13 gminach ma miejsce wysoki poziom specjalizacji w zakresie leśnictwa – najwyższy w gminach Świeradów Zdrój, Osiecznica i Węglińiec (wartość wskaźnika ponad 10,0).

Wysoki poziom specjalizacji w zakresie funkcji komunikacyjnej notuje się w gminie Węglińiec i Marciszów, są to bowiem gminy, na terenie których znajdują się węzły kolejowe o ponadlokalnym znaczeniu.

W przypadku funkcji handlowej oraz oświatowo–wychowawczej żadna z polskich gmin Euroregionu nie wykazuje wysokiego ani nawet średniego stopnia specjalizacji.

Bogate zasoby wód i innych surowców leczniczych oraz sprzyjające leczeniu wielu schorzeń warunki klimatyczne tworzą w niektórych rejonach polskiej części Euroregionu podstawy dla rozwoju lecznictwa specjalistycznego, w tym także uzdrowskiego. Wysoki poziom specjalizacji w zakresie funkcji ochrony zdrowia wykazują gminy Świeradów Zdrój, Kowary i Wleń.

Atrakcyjny układ elementów środowiska geograficznego, rozwinięta baza noclegowa i infrastruktura jej towarzysząca sprawia, że w 9 gminach województwa ma miejsce wysoki poziom specjalizacji w zakresie turystyki. W dwóch gminach: Karpacz i Szklarska Poręba wskaźnik specjalizacji funkcjonalnej wynosi odpowiednio 56,3 i 37,0. Są to ośrodki turystyczne o krajowym znaczeniu. Ponadto w gminie Podgórzyn wskaźnik ten wynosi 20,1 i w gminie Świeradów Zdrój 13,1.

Można zatem stwierdzić, że specyfikę polskiej części Euroregionu Nysa określają 4 funkcje: turystyczno–wypoczynkowa, uzdrowska, przemysłowa i związana z gospodarką leśną.

→Powierzchnia

Łączna powierzchnia gmin polskich wchodzących w skład Euroregionu wynosi 3760,8 km² i wzrosła w wyniku przystąpienia nowych gmin o 316,8 km², tj. o 9,2%. Największymi pod względem powierzchni są gminy Osiecznica (437,1 km²) oraz Węglińiec (338,4 km²), najmniejszymi zaś gminy miejskie – Zawidów (6,1 km²) i Lubań (16,1 km²). Użytki rolne stanowią 44%, a lasy i grunty leśne ponad 40% ogólnej powierzchni. Lasy i grunty leśne koncentrują się na południu i na północnym zachodzie obszaru tworzącego polską część Euroregionu.

⇒ Ludność

Na obszarze polskiej części Euroregionu zamieszkuje 512,8 tys. osób i w stosunku do ostatnio publikowanych danych przyrost wynosi 75,7 tys. osób, tj. 17,3%. Tak znaczny przyrost liczby ludności wynika przede wszystkim z przystąpienia nowych gmin do Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa. Te zmiany, które można określić mianem zmian o charakterze organizacyjnym, spowodowały przyrost liczby mieszkańców w polskiej części Euroregionu o 74,8 tys. osób. Pozostała – niewielka już część wzrostu liczby mieszkańców – była wynikiem przyrostu naturalnego. Na terenie gmin miejskich zamieszkuje 57,6% ludności, na terenie gmin miejsko-wiejskich 26,5%, a na terenie gmin wiejskich 15,9%.

Największą pod względem liczby ludności gminą miejską jest Jelenia Góra (93 558 mieszkańców), najmniejszą zaś Łęknica (2 506 mieszkańców). Wśród gmin miejsko-wiejskich największą gminą jest Bogatynia (26 648 mieszkańców), najmniejszą Wleń (5 052 mieszkańców). Największą gminą wiejską są Mysłakowice (10 205 mieszkańców), a najmniejszą Przewóz (3 428 mieszkańców).

Układ osadniczy Euroregionu po stronie polskiej tworzy 25 miast oraz 285 miejscowości wiejskich. Liczba miast wzrosła o 5, a liczba miejscowości wiejskich powiększyła się o 29.

Rozkład miast pod względem liczby mieszkańców przedstawia się następująco:

powyżej 30 tys.	– 3 miasta,
20–30 tys.	– 3 miasta,
10–20 tys.	– 2 miasta,
5 – 10 tys.	– 6 miast,
poniżej 5 tys.	– 11 miast.

Średnia gęstość zaludnienia na całym obszarze polskiej części Euroregionu wynosi 136 osób na km². W gminach miejskich średnia gęstość zaludnienia wynosi 687 osób na km²: największą notuje się w Zgorzelcu (2318 osób na km²), a najmniejszą w Szklarskiej Porębie (108 osób na km²). W gminach miejsko-wiejskich średnia gęstość zaludnienia wynosi 79 osób na km²: najwyższą ma miejsce w gminie Bogatynia – 196 osób na km², a najniższą w gminie Węglińiec – 28 osób na km². Z kolei w gminach wiejskich średnia gęstość zaludnienia wynosi 50 osób na km²: najwyższą notuje się w gminie Olszyna (150 osób na km²), a najniższą w gminie Osiecznica (13 osób na km²).

⇒ Ruch naturalny ludności

Przyrost naturalny jest dodatni, przy tym przyrost w gminach miejskich (1,26‰) jest prawie 3-krotnie niższy niż w wiejskich (3,51‰).

W dwóch gminach miejskich (Jelenia Góra i Kowary) odnotowano w 1994 roku ujemny przyrost naturalny. W gminie Kowary było to związane z najwyższym wśród gmin

miejskich współczynnikiem zgonów. Najwyższy przyrost w gminach miejskich odnotowano w Zawidowie.

We wszystkich gminach miejsko-wiejskich przyrost naturalny był dodatni i wahał się od 0,30% w gminie Lubomierz do 8,07% w gminie Nowogrodziec.

Podobnie jak w gminach miejskich, również w dwóch gminach wiejskich (Jeżów Sudecki i Siekierczyn) odnotowano w 1994 roku ujemny przyrost naturalny. Najwyższy przyrost naturalny w tej grupie gmin miał miejsce w gminie Osiecznica (10,92%) i Przewóz (10,79%).

Generalnie rzecz biorąc, przyrost naturalny był w 1994 roku w przekroju gmin bardzo zróżnicowany i wahał się od -2,64% w gminie miejskiej Kowary do 10,92% w gminie wiejskiej Osiecznica. W wyniku ruchu naturalnego liczba ludności wzrosła o 1064 osoby, z tego w gminach miejskich o 373 osoby, w gminach miejsko-wiejskich o 405 osób i w gminach wiejskich o 286 osób. Największy przyrost miał miejsce w gminie Jawor (121 osób) i w gminie Nowogrodziec (118 osób).

⇒ Ruch wędrownicowy ludności

W odróżnieniu od salda ruchu naturalnego, saldo ruchu wędrownicowego było ujemne w skali całego obszaru polskiej części Euroregionu i wyniosło -0,59%. W wyniku migracji liczba ludności zmniejszyła się w 1994 roku o 301 osób.

W gminach miejskich wskaźnik salda migracji wyniósł -0,60% i wahał się od -6,16% w Bolesławcu do 21,54% w Łęknicy. W siedmiu gminach miejskich saldo migracji było ujemne.

W gminach miejsko-wiejskich wskaźnik salda migracji wyniósł -1,75% i wahał się od -9,99% w gminie Wleń do 5,13% w gminie Bogatynia. Tylko w tej ostatniej wskaźnik salda migracji był dodatni, a w pozostałych gminach miejsko-wiejskich był ujemny.

W gminach wiejskich wskaźnik salda migracji był dodatni i wyniósł 1,40%. Wahał się on od -18,67% w gminie Przewóz do 44,04% w gminie Osiecznica. W sześciu gminach wiejskich saldo migracji było dodatnie.

W wyniku ruchu wędrownicowego liczba ludności w gminach miejskich spadła o 177 osób, w gminach miejsko-wiejskich o 238 osób, natomiast w gminach wiejskich wzrosła o 114 osób. Największy spadek liczby ludności spowodowany migracją odnotowano w gminie miejskiej Bolesławiec (274 osoby), a największy przyrost z tego tytułu w gminie wiejskiej Osiecznica (250 osób).

Poziom przyrostu naturalnego przewyższał ujemne saldo migracji i w efekcie w skali całego obszaru wchodzącego w skład polskiej części Euroregionu liczba ludności wzrosła. Natomiast w skali poszczególnych gmin sytuacja w tym zakresie była bardzo zróżnicowana:

- w 11 gminach (5 miejskich, 1 miejsko-wiejskiej i 5 wiejskich) wystąpiło dodatnie saldo zarówno ruchu naturalnego, jak i ruchu wędrownicowego;

- w 1 gminie wiejskiej wystąpiło ujemne saldo zarówno ruchu naturalnego, jak i ruchu wędrownego;
- w 3 gminach (2 miejskich i 1 wiejskiej) wystąpiło ujemne saldo ruchu naturalnego i dodatnie saldo ruchu wędrownego;
- w 23 gminach (7 miejskich, 10 miejsko–wiejskich i 6 wiejskich) wystąpiło dodatnie saldo ruchu naturalnego i ujemne saldo ruchu wędrownego.

Ogólnie można zatem przyjąć, że na przeważającej części badanego obszaru w zakresie ruchu ludności występowało zjawisko polegające na utrzymywaniu się dodatniego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji. W efekcie nakładania się na siebie przyrostu naturalnego i salda migracji w 18 gminach polskiego Euroregionu (7 miejskich, 4 miejsko–wiejskich i 7 wiejskich) nastąpił w 1994 roku przyrost liczby ludności, a w 20 (7 miejskich, 7 miejsko–wiejskich i 6 wiejskich) miał miejsce spadek.

⇒ Rynek pracy

W końcu 1994 roku liczba pracujących wynosiła prawie 129 tys. osób (bez pracujących we własnych gospodarstwach rolnych). Rozkład liczby pracujących przedstawiał się następująco:

- gminy miejskie 82 920 osób (64,3% ogółu pracujących),
- gminy miejsko–wiejskie 33 370 osób (25,9% ogółu pracujących),
- gminy wiejskie 12 633 osoby (10,8% ogółu pracujących).

W ciągu roku liczba pracujących wzrosła o 21 961 osób, tj. o 20,5%. Tak duża zmiana nie była jednak spowodowana znacznym przyrostem zatrudnienia, a wynikała głównie z rozszerzenia obszaru polskiej części Euroregionu w wyniku przystąpienia nowych gmin. Wzrost liczby pracujących spowodowany tą zmianą wyniósł 20 868 osób. Stąd przyrost liczby pracujących, który można przypisać poprawie koniunktury gospodarczej, wyniósł 1 093 osoby, tj. 1,0%. Mimo tego wzrostu zatrudnienia i towarzyszącego mu spadku liczby bezrobotnych stopa bezrobocia wynosiła na badanym obszarze 18,9%, podczas gdy z wcześniejszych o rok danych wynika, iż kształtowała się ona na poziomie 16,6%. Ta paradoksalna na pozór sytuacja znajduje swoje wyjaśnienie w fakcie, że równolegle następował – jeszcze szybszy niż spadek liczby bezrobotnych – spadek liczby ludności czynnej zawodowo, związany w znacznej części ze zmianami w strukturze wiekowej ludności.

Zróznicowanie stopy bezrobocia w układzie poszczególnych grup gmin było stosunkowo niewielkie. Wynosiła ona:

- w gminach miejskich 18,0% (od 12,4% w gminie Szklarska Poręba do 25,6% w gminie Wojcieszów),
- w gminach miejsko–wiejskich 20,6% (od 7,4% w gminie Bogatynia do 29,9% w gminie Lubawka),
- w gminach wiejskich 19,3% (od 14,2% w gminie Mysłakowice do 28,9% w gminie Przewóz).

Podaż miejsc pracy – podobnie jak i poziom bezrobocia – jest bardzo zróżnicowana. W końcu 1994 roku w 13 gminach (4 miejskich, 3 miejsko–wiejskich i 6 wiejskich) brak było ofert pracy, a liczba bezrobotnych na 1 ofertę pracy w poszczególnych grupach gmin kształtowała się następująco:

– w gminach miejskich	96,
– w gminach miejsko–wiejskich	156,
– w gminach wiejskich	634.

⇒ Podstawowe elementy infrastruktury komunalnej

Wszystkie miasta polskiej części Euroregionu są wyposażone w sieć wodociagową i kanalizacyjną. Sieć wodociagowa funkcjonuje również w każdej gminie wiejskiej (co oczywiście nie oznacza, że wszystkie miejscowości wiejskie są w nią wyposażone), natomiast nie ma sieci kanalizacyjnej w 5 gminach wiejskich. Pozbawione sieci kanalizacyjnej są również wszystkie miejscowości wiejskie w następujących gminach miejsko–wiejskich:

- 1) Gryfów Śląski,
- 2) Lubomierz,
- 3) Mirsk,
- 4) Pieńsk,
- 5) Węgliniec,
- 6) Wleń.

Łączna długość wodociagowej sieci rozdzielczej w końcu 1994 roku wynosiła 1 645,8 km (z tego w miejscowościach wiejskich 786,1 km, tj. 47,8%). Rozkład sieci wodociagowej według poszczególnych grup gmin przedstawiał się następująco:

– gminy miejskie	45,0%,
– gminy miejsko–wiejskie	35,4%,
– gminy wiejskie	19,6%.

Łączna długość rozdzielczej sieci kanalizacyjnej wynosiła 616,1 km (z tego w miejscowościach wiejskich 55,2 km, tj. 9,0%). Rozkład tej sieci według poszczególnych grup gmin kształtował się następująco:

– gminy miejskie	72,2%,
– gminy miejsko–wiejskie	22,8%,
– gminy wiejskie	5,0%.

Przepustowość oczyszczalni ścieków funkcjonujących w gminach polskiej części Euroregionu wynosi 122,6 tys. m³ na dobę. Aż w 17 gminach (1 miejskiej, 4 miejsko–wiejskich i 12 wiejskich) nie ma oczyszczalni ścieków. Na terenie gmin wiejskich oczyszczalnia ścieków funkcjonuje tylko na terenie gminy Mysłakowice. Rozkład prze-

pustowości oczyszczalni ścieków według grup gmin kształtował się w końcu 1994 roku następująco:

– gminy miejskie	85,2%,
– gminy miejsko–wiejskie	14,6%,
– gminy wiejskie	0,2%.

Generalnie można stwierdzić, że na obszarze polskiej części Euroregionu ma miejsce niedorozwój sieci kanalizacyjnej oraz niekorzystna sytuacja w zakresie oczyszczania ścieków. Jest to jedna z istotnych przyczyn znacznego zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

⇒ Mieszkalnictwo

Łączne zasoby mieszkaniowe na obszarze polskiej części Euroregionu wynosiły w końcu 1994 roku 157 245 mieszkań. W stosunku do danych ustalonych w wyniku poprzednio przeprowadzonych badań liczba mieszkań wzrosła o 23 416, tj. o 17,5%. Nie jest to jednakże następstwem gwałtownego rozwoju budownictwa mieszkaniowego, a jedynie efektem włączenia kolejnych gmin polskich do Euroregionu. Przyrost zasobów z tego tytułu wyniósł 22 710 mieszkań. Tylko pozostała część, tj. przyrost o 706 mieszkań (a więc zaledwie 0,5%) stanowi rzeczowy przyrost substancji mieszkaniowej.

Znaczna część substancji mieszkaniowej jest stara, w dużym stopniu zdekapitalizowana, o niskim standardzie wyposażenia w podstawowe instalacje komunalne i w związku z tym wymaga wysokich nakładów na prace remontowo–modernizacyjne.

Rozkład liczby mieszkań według grup gmin przedstawiał się w końcu 1994 roku następująco:

– gminy miejskie	59,3%,
– gminy miejsko–wiejskie	25,6%,
– gminy wiejskie	15,1%.

Rozkład liczby mieszkań według poszczególnych grup gmin jest bardzo zbliżony do rozkładu ludności, co świadczy o tym, że nie ma znacznego zróżnicowania między grupami gmin z punktu widzenia liczby mieszkań w relacji do liczby ludności. Istotne zróżnicowanie występuje niewątpliwie w aspekcie wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje komunalne, ale brak aktualnych danych na ten temat (ostatnie szczegółowe dane pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego, przeprowadzonego w 1988 roku) nie pozwala dokonać porównań.

Dla całego obszaru wskaźnik liczby osób przypadających na 1 izbę wynosi 0,91 i praktycznie pod tym względem nie ma zróżnicowania między grupami gmin, gdyż w gminach miejsko–wiejskich i wiejskich wynosi on również 0,91, a w miejskich 0,92. Pewne zróżnicowanie występuje natomiast między poszczególnymi gminami:

- w grupie gmin miejskich wskaźnik liczby osób na 1 izbę waha się od 0,77 w Karpaczu do 1,06 w Kamiennej Górze,

- w grupie gmin miejsko–wiejskich od 0,85 w gminie Wleń do 0,99 w gminie Lubawka,
- w grupie gmin wiejskich od 0,80 w gminie Sulików do 1,07 w gminie Kamienna Góra.

Drugi podstawowy wskaźnik charakteryzujący warunki mieszkaniowe – przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę – jest już bardziej zróżnicowany. Dla całego obszaru wynosi on 19,2 m², a w poszczególnych grupach gmin odpowiednio:

- w gminach miejskich 18,6 m² i waha się od 23,0 m² w gminie Karpacz do 16,2 m² w gminie Łęknica,
- w gminach miejsko–wiejskich wynosi 19,5 m² i waha się od 22,9 m² w gminie Lubomierz do 18,0 m² w gminie Bogatynia,
- w gminach wiejskich wynosi 20,5 m² i waha się od 23,2 m² w gminie Stara Kamienica do 18,1 m² w gminie Kamienna Góra.

Na obszarze polskiej części Euroregionu oddano do użytku w 1994 roku 848 mieszkań. Rozkład liczby oddanych mieszkań według grup gmin przedstawiał się następująco:

- w gminach miejskich 57,7%,
- w gminach miejsko–wiejskich 25,8%,
- w gminach wiejskich 16,5%.

W 2 gminach miejskich, 1 miejsko–wiejskiej i 3 wiejskich nie oddano do użytku w 1994 roku ani jednego mieszkania. Budownictwo mieszkaniowe było bardzo skoncentrowane: w gminie Jelenia Góra oddano do użytku prawie 55% ogólnej liczby mieszkań wybudowanych we wszystkich gminach miejskich; w gminie Bogatynia prawie 59% ogólnej liczby mieszkań oddanych do użytku w gminach miejsko–wiejskich; w gminie Mysłakowice 55% ogólnej liczby mieszkań oddanych do użytku w gminach wiejskich.

Wskaźnik liczby oddanych mieszkań na 1000 mieszkańców wyniósł zaledwie 1,65 (rok wcześniej był wyższy i wyniósł 2,56).

Ogólnie można stwierdzić, że efekty budownictwa mieszkaniowego są przestrzennie bardzo zróżnicowane, koncentrują się w kilku zaledwie gminach i cechuje je tendencja spadkowa.

⇒Przedszkola

W każdej gminie (z wyjątkiem gminy wiejskiej Zgorzelec) jest przynajmniej jedno przedszkole, mimo to ich sieć jest rozmieszczona nierównomiernie. Koncentrują się one głównie w gminach miejskich.

Liczba miejsc w tych placówkach wychowawczych wynosiła 11 908, a ich rozkład według poszczególnych grup gmin przedstawiał się następująco:

- gminy miejskie 69,2%; najwięcej miejsc jest w gminie Jelenia Góra (2 944), a najmniej w gminie Wojcieszów (85),
- gminy miejsko–wiejskie 23,1%; najwięcej miejsc jest w gminie Bogatynia (738), a najmniej w gminie Mirsk (104),

- gminy wiejskie 7,7%; najwięcej miejsc jest w gminie Olszyna (181), a najmniej w gminie Marciszów (43).

Stosunkowo niewielka liczba miejsc w przedszkolach w gminach wiejskich jest wyrównywana przez oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych na wsi.

⇒ Szkolnictwo podstawowe

Liczba uczniów szkół podstawowych wynosiła w 1994 roku 67 818 i była wyższa w porównaniu z danymi zamieszczonymi w poprzedniej publikacji o 9 045. Podobnie jak i przy charakterystyce innych zjawisk, wzrost ten wynika przede wszystkim ze zwiększenia liczby gmin polskich wchodzących w skład Euroregionu. Z tego tytułu liczba uczniów wzrosła o 10 955. Zatem w warunkach porównywalnych (po wyeliminowaniu zmian spowodowanych zwiększeniem liczby gmin) liczba uczniów szkół podstawowych na obszarze polskiej części Euroregionu spadła o 1 910, tj. o 3,2%. Jest to związane z faktem, że w wiek szkolny wchodzi roczniki niżu demograficznego.

Rozkład liczby uczniów według grup gmin kształtuje się następująco:

- gminy miejskie 56,9%,
- gminy miejsko-wiejskie 28,0%,
- gminy wiejskie 15,1%.

Rozkład liczby uczniów według grup gmin jest bardzo zbliżony do rozkładu ludności, a obciążenie bazy szkolnictwa podstawowego, mierzone liczbą uczniów przypadających na jedno pomieszczenie do nauczania, jest w poszczególnych grupach gmin wyraźnie zróżnicowane. Przy średniej dla całego badanego obszaru wynoszącej 25 uczniów na pomieszczenie, w grupach gmin wynosi ono:

- w gminach miejskich 29 i waha się od 17 w gminie Karpacz do 34 w gminie Zawidów,
- w gminach miejsko-wiejskich 24 i waha się od 16 w gminie Lubomierz do 36 w gminie Bogatynia,
- w gminach wiejskich 16 i waha się od 14 w gminach Jeżów Sudecki, Kamienna Góra, Stara Kamienica i Zgorzelec do 22 w gminach Przewóz i Siekierczyn.

Generalnie w miejscowościach wiejskich pomieszczenia do nauczania są obciążone znacznie mniejszą liczbą uczniów niż w miastach.

Bardziej wyrównany jest wskaźnik liczby uczniów przypadających na jednego pełnozatrudnionego nauczyciela. Średni dla całego obszaru wynosi 18, przy tym:

- w gminach miejskich wynosi 19 i waha się od 13 w gminie Szklarska Poręba do 25 w gminie Zawidów,
- w gminach miejsko-wiejskich wynosi 18 i waha się od 13 w gminie Lubomierz do 23 w gminie Bogatynia,

– w gminach wiejskich wynosi 15 i waha się od 13 w gminie Zgorzelec do 23 w gminie Przewóz.

⇒ Biblioteki i księgozbiór

W polskiej części Euroregionu funkcjonuje 180 placówek bibliotecznych (bibliotek i ich filii). Ich rozkład według poszczególnych grup gmin jest następujący:

- w gminach miejskich 45 placówek,
- w gminach miejsko–wiejskich 70 placówek,
- w gminach wiejskich 65 placówek.

O gęstości sieci tych placówek pośrednio informuje liczba ludności przypadającej na jedną placówkę. W skali całego badanego obszaru wynosi ona 2849 osób, a w poszczególnych grupach gmin kształtuje się następująco:

- w gminach miejskich 6 563 i waha się od 936 w gminie Karpacz do 22 255 w gminie Bolesławiec,
- w gminach miejsko–wiejskich 1944 i waha się od 722 w gminie Wleń do 6 233 w gminie Lubawka,
- w gminach wiejskich 1 252 i waha się od 821 w gminie Jeżów Sudecki do 3 545 w gminie Olszyna.

Placówki biblioteczne dysponują księgozbiorem liczącym ponad 2105 tys. woluminów, z tego:

- w gminach miejskich 47,6%,
- w gminach miejsko–wiejskich 28,8%,
- w gminach wiejskich 23,6%.

Na 1000 mieszkańców polskiej części Euroregionu przypada 4105 woluminów zgromadzonych w bibliotekach. W poszczególnych grupach gmin wskaźnik ten wynosi:

- w gminach miejskich 3 391 i waha się od 2 265 w gminie Bolesławiec do 8 844 w gminie Karpacz,
- w gminach miejsko–wiejskich 4 451 i waha się od 1 551 w gminie Lubawka do 5 968 w gminie Mirsk,
- w gminach wiejskich 6 121 i waha się od 3 780 w gminie Sulików do 10 286 w gminie Janowice Wielkie.

⇒ Kina

Liczba miejsc na widowni w kinach stałych wynosi 5 955. W gminach miejskich jest skoncentrowane 83,6% miejsc, z tym że w 4 gminach miejskich nie ma kina stałego. Reszta miejsc w 3 gminach miejsko–wiejskich, nie ma natomiast kin stałych w gminach wiejskich. Na jedno miejsce w kinach stałych przypada 86 mieszkańców.

⇒ Ochrona zdrowia

W każdej polskiej gminie Euroregionu jest przychodnia rejonowa lub ośrodek zdrowia. Łącznie są 82 takie placówki, z tego

- w gminach miejskich 29,
- w gminach miejsko–wiejskich 29,
- w gminach wiejskich 24.

Wskaźnik określający liczbę mieszkańców przypadającą na jedną tego typu placówkę wynosi dla całego obszaru 6 524 osoby i jest bardzo zróżnicowany:

- w gminach miejskich wynosi 10 185 i waha się od 2 506 w gminie Łęknica do 23 643 w gminie Kamienna Góra,
- w gminach miejsko–wiejskich 4 693 i waha się od 2 337 w gminie Węgliniec do 9 677 w gminie Lwówek Śląski,
- w gminach wiejskich 3 390 i waha się od 1 916 w gminie Jeżów Sudecki do 7 089 w gminie Olszyna.

Apteki funkcjonują we wszystkich gminach miejskich i miejsko–wiejskich, natomiast nie ma ich w 6 gminach wiejskich. Łącznie na obszarze polskiej części Euroregionu jest 76 aptek, z tego 53 w gminach miejskich, 16 w gminach miejsko–wiejskich i zaledwie 7 w gminach wiejskich. Na jedną aptekę przypada średnio 6747 mieszkańców. Wskaźnik ten jest bardzo zróżnicowany w grupach gmin:

- w gminach miejskich wynosi 5 573,
- w gminach miejsko–wiejskich wynosi 8 506,
- w gminach wiejskich wynosi 11 622.

W przypadku aptek najwyższy wskaźnik notuje się w gminach wiejskich, a najniższy w gminach miejskich, podczas gdy w przypadku przychodni i ośrodków zdrowia występuje odwrotna sytuacja.

W polskich gminach Euroregionu pracuje łącznie 867 lekarzy różnych specjalności, przeważająca większość z nich w gminach miejskich – 696 osób, w gminach miejsko–wiejskich 134 osoby i tylko 37 osób w gminach wiejskich. Wskaźnik liczby lekarzy na 10 000 mieszkańców wynosi dla całego obszaru 16,9 i jest bardzo zróżnicowany w poszczególnych grupach gmin:

- w gminach miejskich wynosi 23,6 i waha się od 4,8 w gminie Wojcieszów do 42,2 w gminie Kowary,
- w gminach miejsko–wiejskich wynosi 9,8 i waha się od 3,0 w gminie Lubomierz do 17,1 w gminie Lwówek Śląski,
- w gminach wiejskich wynosi 4,5 i waha się od 1,8 w gminie Osiecznica do 9,5 w gminie Janowice Wielkie.

⇒Obiekty turystyczne

Na obszarze polskiej części Euroregionu jest zlokalizowanych 366 obiektów turystycznych i wczasowo-wypoczynkowych, z tego:

- w gminach miejskich 314 (85,8%),
- w gminach miejsko-wiejskich 14 (3,8%),
- w gminach wiejskich 38 (10,4%).

Prawie 3/4 tych obiektów koncentruje się w dwóch gminach: Karpacz i Szklarska Poręba, które są miejscowościami wczasowo-wypoczynkowymi, znanymi zarówno w kraju, jak i za granicą. W 12 gminach (2 miejskich, 5 miejsko-wiejskich i 5 wiejskich) nie ma żadnych obiektów turystycznych i wczasowo-wypoczynkowych.

Obiekty turystyczne i wczasowo-wypoczynkowe oferują 16 890 miejsc noclegowych, z tego

- w gminach miejskich 13 548 (80,2%),
- w gminach miejsko-wiejskich 820 (4,9%),
- w gminach wiejskich 2 522 (14,9%).

Ponad 10 700 miejsc (63,6%) jest w obiektach na terenie gminy Karpacz i Szklarska Poręba. W gminach wiejskich najwięcej obiektów (21) i miejsc (1 356) jest na terenie gminy Podgórzyn.

⇒Telekomunikacja

W każdej polskiej gminie Euroregionu jest przynajmniej jedna placówka pocztowo-telekomunikacyjna. Łącznie jest ich 130, z tego:

- w gminach miejskich 55,
- w gminach miejsko-wiejskich 42,
- w gminach wiejskich 33.

W 8 gminach (5 miejskich i 3 wiejskich) jest tylko jedna placówka pocztowo-telekomunikacyjna.

Liczba ludności na jedną placówkę pocztowo-telekomunikacyjną, charakteryzująca pośrednio dostępność tego typu usług, dla całego obszaru wynosi 3 945, a w poszczególnych grupach gmin kształtuje się następująco:

- w gminach miejskich 5 370 i waha się od 1 236 w gminie Świeradów Zdrój do 12 200 w gminie Lubań,
- w gminach miejsko-wiejskich 3 240 i waha się od 1 902 w gminie Węgliniec do 5 594 w gminie Gryfów Śląski,
- w gminach wiejskich 2 465 i waha się od 1 419 w gminie Osiecznica do 5 937 w gminie Sulików.

Stosunkowo słabo jest rozwinięta sieć telekomunikacyjna. Liczba abonentów telefoni-

cznych w polskiej części Euroregionu wynosiła w końcu 1994 roku 50 751, z tego:

- w gminach miejskich 39 123 (77,1%),
- w gminach miejsko–wiejskich 7 378 (14,5%),
- w gminach wiejskich 4 250 (8,4%).

Wskaźnik liczby abonentów telefonicznych na 1 000 ludności wynosił dla całego obszaru 99,0 i był bardzo zróżnicowany:

- w gminach miejskich 132,5 i wahał się od 44,9 w gminie Wojcieszów do 167,0 w gminie Jawor,
- w gminach miejsko–wiejskich 54,2 i wahał się od 19,0 w gminie Wleń do 76,0 w gminie Pieńsk,
- w gminach wiejskich 52,2 i wahał się od 30,8 w gminie Osiecznica do 87,6 w gminie Olszyna.

⇒ Podmioty gospodarcze

Podmioty gospodarcze funkcjonują w dwóch sektorach (publicznym i prywatnym) w różnych formach własności i formach organizacyjno–prawnych, zgodnie z klasyfikacją związaną z organizacją gospodarki, której schemat przedstawia tablica 4.

Na obszarze polskiej części Euroregionu w końcu 1994 roku było zarejestrowanych 25 486 podmiotów gospodarczych, z tego 71,9% w gminach miejskich, 16,6% w gminach miejsko–wiejskich i 11,5% w gminach wiejskich. Prawie 89% ogólnej liczby zarejestrowanych podmiotów stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Jeśli ustalić liczbę podmiotów gospodarczych, prowadzonych przez osoby fizyczne, przypadającą na 1000 mieszkańców, to wskaźnik taki można by określić mianem *aktywności gospodarczej mieszkańców*. Tak skonstruowany wskaźnik dla całego obszaru wyniósł 44,1 i w poszczególnych grupach gmin kształtował się następująco:

- w gminach miejskich 55,3 i wahał się od 24,4 w gminie Zawidów do 118,1 w gminie Łęknica,
- w gminach miejsko–wiejskich 27,3 i wahał się od 18,0 w gminie Węgliniec do 34,2 w gminie Gryfów Śląski,
- w gminach wiejskich 31,1 i wahał się od 17,0 w gminie Sulików do 48,9 w gminie Podgórzyn.

Charakterystyczne jest, że tak mierzony poziom aktywności gospodarczej mieszkańców jest w wielu gminach wiejskich wyższy niż w gminach miejsko–wiejskich, a nawet wyższy od poziomu w niektórych gminach miejskich.

Tablica. 4. Schemat organizacji gospodarki

Sektor	Własność		Forma organizacyjno-prawna
Publiczny	państwowa	Skarbu Państwa	– organy władzy, administracji, kontroli państwowej – wymiar sprawiedliwości – fundusze – spółki Skarbu Państwa – inne
		państwowych osób prawnych	– przedsiębiorstwa państwowe – fundusze – spółki państwowych osób prawnych – inne
	komunalna (gmin)		– samorząd terytorialny – w tym przedsiębiorstwa komunalne – spółki komunalne – fundusze
	mieszana		– spółki z przewagą kapitału (mienia sektora publicznego)
Prywatny	prywatna krajowa		– osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (zakłady osób fizycznych) – w tym indywidualne gospodarstwa rolne – spółdzielnie i ich związki – organizacje społeczne, stowarzyszenia – spółki prywatne – fundacje i zakłady fundacji – jednostki samorządu gospodarczego i związkowego – jednostki organizacji wyznaniowych
	zagraniczna		– przedstawicielstwa firm zagranicznych – przedsiębiorstwa zagraniczne drobnej wytwórczości – spółki z udziałem kapitału zagranicznego
	mieszana		– spółki z przewagą kapitału mienia sektora prywatnego

Źródło: [Rocznik, 1993, s. XLVII]

⇒Infrastruktura ponadlokalna

Pełna charakterystyka polskich gmin Euroregionu wymaga uwzględnienia faktu, że szereg obiektów w dziedzinie oświaty, ochrony zdrowia, kultury i sztuki, turystyki itp., zlokalizowanych na terenie określonej gminy, służy zaspokojeniu potrzeb nie tylko jej mieszkańców, ale także szerszej społeczności, to jest mieszkańców sąsiednich gmin czy całego województwa, a nawet mieszkańców innych regionów.

Na obszarze polskiej części Euroregionu funkcjonuje rozbudowana sieć szkolnictwa ponadpodstawowego:

- 45 zasadniczych szkół zawodowych, do których uczęszcza ponad 12 tys. uczniów,
- 118 szkół średnich, w których uczy się prawie 22 tys. uczniów,
- 26 szkół policealnych, kształcących prawie 2,3 tys. słuchaczy,
- w placówkach szkolnictwa wyższego (wszystkie są zlokalizowane w Jeleniej Górze) kształci się prawie 2,6 tys. studentów, w tym 1,7 tys. na studiach dziennych.

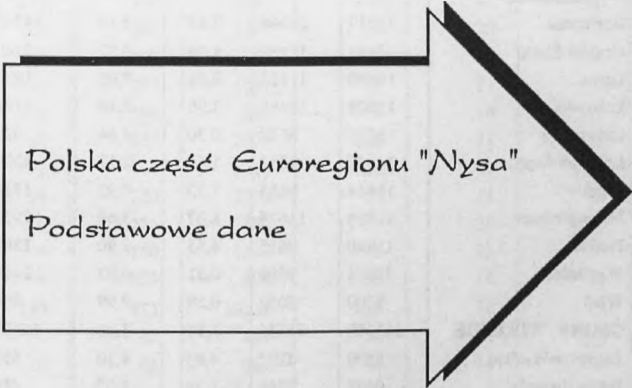
W dziedzinie ochrony zdrowia na obszarze polskiej części Euroregionu funkcjonuje 15 szpitali ogólnych. Dysponują one 3327 łózkami. Ponadto lecznictwo uzdrowiskowe obejmuje 5 szpitali i 7 sanatoriów.

Na ponadlokalną infrastrukturę kultury składa się 9 muzeów, 2 teatry i filharmonia.

Obiekty infrastruktury ponadlokalnej koncentrują się w gminach miejskich, a najwięcej z nich jest zlokalizowanych w Jeleniej Górze.

2.2. Podstawowe dane statystyczne

Wybrane informacje dotyczące demografii, rynku pracy, infrastruktury komunalnej, mieszkalnictwa, oświaty, kultury, ochrony zdrowia, turystyki liczby zarejestrowanych jednostek gospodarczych w układzie gmin polskiej części Euroregionu "Nysa" przedstawiono w tabl. 5.

Polska część Euroregionu "Nysa"
Podstawowe dane

Tabl. 5. Podstawowe dane o gminach w 1994 r.

Lp	Gminy	Powierzchnia w ha	Ludność	Przyrost naturalny	Saldo migracji	Pracujący	Stopa bezrobocia w %	Długość sieci w km		Przebiegiętność oczyszczalni ścieków w m ³ /d
				na 1000 ludności				wodociąg. rozd.	kanalizacyjnej	
1.	O G Ő L E M	376079	512809	2,07	-0,59	128923	18,9	1465,8	616,1	122622
2.	GMINY MIEJSKIE	42963	295354	1,26	-0,60	82920	18,0	658,9	445,1	104533
3.	Bolesławiec	2281	44510	2,44	-6,16	11245	21,6	94,5	88,7	18000
4.	Gozdnica (woj. zielonogórskie)	2397	3653	2,19	-3,55	1136	24,6	9,4	5,1	318
5.	Jawor (woj. legnickie)	1880	25515	4,74	1,17	7094	17,5	43,3	39,6	13000
6.	Jelenia Góra	8780	93558	-0,44	0,52	28983	14,6	191,1	119,4	26000
7.	Kamienna Góra	1797	23643	3,01	-3,35	7675	26,9	55,9	42,2	7500
8.	Karpacz	3796	5613	3,06	5,75	1530	15,1	28,4	13,6	600
9.	Kowary	3739	13020	-2,64	3,65	3813	16,1	35,7	20,2	5060
10.	Lubań	1612	24400	1,75	1,18	7448	21,6	34,8	17,1	9100
11.	Lęknica (woj. ziel.)	1640	2506	2,39	21,54	564	23,8	10,6	8,6	-
12.	Szklarska Poręba	7555	8194	1,97	-2,46	1804	12,4	60,7	25,2	2800
13.	Świeradów Zdrój	2077	4942	3,77	-3,97	1193	20,4	6,3	2,9	325
14.	Wojcieszów	3216	4191	0,48	0,72	792	25,6	16,3	4,7	705
15.	Zawidów	607	4843	5,55	-6,17	746	18,6	11,9	10,5	325
16.	Zgorzelec	1586	36766	0,24	-0,70	8897	14,5	60,0	47,3	20800
17.	GMINY MIEJSKO-WIEJSKIE	171366	136099	2,98	-1,75	33370	20,6	518,7	140,2	17889
18.	Bogatynia	13617	26648	3,46	5,13	14363	7,4	113,0	32,0	5380
19.	Gryfów Śląski	6661	11188	1,60	-0,62	2149	23,1	33,5	18,5	-
20.	Leśna	10450	11112	3,28	-7,08	1837	25,5	23,3	10,8	190
21.	Lubawka	13808	12465	3,06	-3,14	2193	29,9	41,4	26,6	5612
22.	Lubomierz	13039	6629	0,30	-4,64	629	25,5	15,4	3,9	-
23.	Lwówek Śląski	24037	19353	1,70	-2,17	4399	25,6	80,4	13,3	4200
24.	Mirsk	18644	9653	1,73	-0,92	1523	20,8	15,8	6,5	598
25.	Nowogrodzic	17626	14675	8,07	-3,66	1926	24,0	85,6	3,5	488
26.	Pieńsk	11040	9815	4,55	-5,90	1284	18,2	32,6	11,7	1421
27.	Węgliniec	33844	9509	0,31	-0,63	2413	18,8	62,7	5,6	-
28.	Wleń	8600	5052	0,59	-9,99	654	23,1	15,0	7,8	-
29.	GMINY WIEJSKIE	161750	81356	3,51	1,40	12633	19,3	288,2	30,8	200
30.	Janowice Wielkie	5809	4197	4,83	4,10	524	20,2	13,3	-	-
31.	Jeźów Sudecki	9438	5748	-1,38	3,27	452	19,0	17,3	-	-
32.	Kamienna Góra	15810	8525	5,34	-2,32	1020	24,9	47,5	12,5	-
33.	Marciszów	8198	5032	2,95	-7,09	751	26,9	29,1	-	-
34.	Mysłakowice	8875	10205	4,28	-4,57	2433	14,2	21,9	7,3	200
35.	Olszyna	4716	7089	3,37	-3,79	1545	20,8	16,2	0,6	-
36.	Osiecznica	43707	5675	10,92	44,04	947	25,3	29,8	5,1	-
37.	Podgórzyn	8247	7970	2,38	0,13	1371	17,3	44,1	-	-
38.	Przewóz (woj. ziel.)	17832	3428	10,79	-18,67	647	28,9	16,1	0,2	-
39.	Siekierczyn	4955	4688	-2,12	-5,93	763	15,7	7,5	1,7	-
40.	Stara Kamienica	11046	5299	2,84	14,59	611	18,7	1,5	-	-
41.	Sulików	9522	5937	0,66	-8,14	651	14,8	9,3	0,7	-
42.	Zgorzelec	13595	7563	2,37	2,78	918	12,8	34,6	2,7	-

Liczba mieszkań ogółem	Przebiegtna liczba osób na 1 izbę	Przec. pow. użytk. na osobę w m ²	Mieszkania oddane do użytku ogółem	Miejsca w przedszkolach	Uczniowie w szkołach podstawowych	Pomieszczenia do nauczenia w szkołach podstawowych	Uczniowie na jedno pomieszczenie do nauczenia	Uczniowie na jednego nauczyciela	Lp.
157245	0,91	19,2	848	11908	67818	2753	25	18	1.
93230	0,92	18,6	489	8245	38590	1341	29	19	2.
13577	0,94	17,4	60	1090	5991	195	31	20	3.
1190	0,92	18,0	1	135	567	22	26	16	4.
7710	0,96	17,8	27	842	4203	138	30	18	5.
30376	0,87	19,6	268	2944	11065	368	30	19	6.
7579	1,06	16,0	24	397	3115	99	31	20	7.
2054	0,77	23,0	4	147	682	41	17	15	8.
4021	0,97	17,4	11	315	1556	66	23	19	9.
7683	0,92	18,0	31	643	379	113	28	19	10.
682	0,96	16,2	-	100	441	19	23	20	11.
2725	0,84	21,0	4	320	1134	61	18	13	12.
1609	0,86	21,4	-	97	598	28	21	18	13.
1338	0,99	17,8	26	85	643	29	22	18	14.
1429	0,94	17,9	2	120	819	24	34	25	15.
11257	0,92	17,9	31	1010	4597	138	33	20	16.
40320	0,91	19,5	219	2750	19000	784	24	18	17.
7932	0,91	18,0	129	738	3933	109	36	23	18.
3470	0,89	20,5	25	290	1447	57	25	17	19.
3518	0,91	19,6	1	191	1527	75	20	16	20.
3966	0,99	18,6	10	277	1571	65	27	20	21.
1917	0,86	22,9	-	100	888	54	16	13	22.
5549	0,92	19,9	18	435	2629	123	21	17	23.
3009	0,87	21,7	2	104	1312	56	23	17	24.
3678	0,91	19,3	18	120	2253	92	24	18	25.
2857	0,95	18,1	6	225	1395	53	26	20	26.
2864	0,90	19,0	6	150	1347	61	22	15	27.
1560	0,85	22,5	4	120	698	39	18	15	28.
23695	0,91	20,5	140	913	10228	628	16	15	29.
1235	0,99	19,6	1	60	467	24	19	17	30.
1613	0,88	22,0	15	46	569	40	14	16	31.
2347	1,07	18,1	9	47	1021	74	14	15	32.
1629	0,99	19,2	-	43	726	46	16	14	33.
384	0,96	19,3	77	138	1294	74	17	17	34.
2136	0,93	19,0	2	181	948	52	18	14	35.
1527	0,92	19,9	3	50	800	52	15	15	36.
2410	0,90	21,0	7	110	947	59	16	14	37.
873	0,94	18,8	-	50	484	22	22	23	38.
1343	0,83	21,2	-	80	657	30	22	17	39.
1625	0,87	23,2	11	48	621	43	14	14	40.
1810	0,80	22,9	3	60	721	42	17	15	41.
1963	0,81	22,6	12	-	973	70	14	13	42.

Tabl. 5. Podstawowe dane o gminach w 1994 r. (cd.)

Lp	Gminy	Placówki biblioteczne		Księgozbiór w woluminach		Ludność na 1 przychodnię rejonową i ośrodek zdrowia	Lekarze na 10 tys. ludności	Ludność na 1 placówkę apteczną
		ogółem	liczba ludności na 1 placówkę	ogółem	na 1000 ludności			
1.	O G Ó Ł E M	180	2849	2105153	4105	6254	16,9	6747
2.	GMINY MIEJSKIE	45	6563	1001412	3391	10185	23,6	5573
3.	Bolesławiec	2	22255	100820	2265	14837	22,7	4451
4.	Gozdnica (woj. zielonogórskie)	1	3653	14359	3930	3653	5,5	3653
5.	Jawor (woj. legnickie)	2	12758	70953	2780	8505	20,8	6379
6.	Jelenia Góra	9	10395	330424	3532	15593	26,5	6683
7.	Kamienna Góra	3	7881	83051	3513	23643	27,1	7881
8.	Karpacz	6	936	49641	8844	5613	21,4	2807
9.	Kowary	2	6510	32114	2467	13020	42,2	4340
10.	Lubań	7	3486	105151	4309	6100	24,2	6100
11.	Łęknica (woj. ziel.)	1	2506	16039	6400	2506	8,0	2506
12.	Szklarska Poręba	3	2731	37058	4523	8194	15,9	8194
13.	Świeradów Zdrój	5	988	23611	4778	4942	28,3	4942
14.	Wojcieszów	1	4191	23733	5663	4191	4,8	4191
15.	Zawidów	1	4843	17169	3545	4843	6,2	4843
16.	Zgorzelec	2	18383	97289	2646	9192	18,5	5252
17.	GMINY MIEJSKO-WIEJSKIE	70	1944	605739	4451	4693	9,8	8506
18.	Bogatynia	9	2961	104584	3925	5330	16,5	8883
19.	Gryfów Śląski	4	2797	50430	4508	5594	17,0	11188
20.	Leśna	5	2222	45351	4081	5556	3,6	11112
21.	Lubawka	2	6233	19329	1551	3116	4,0	6233
22.	Lubomierz	7	947	33245	5015	6629	3,0	6629
23.	Lwówek Śląski	16	1210	111928	5783	9677	17,1	9677
24.	Mirsk	6	1609	57605	5968	4827	3,1	9653
25.	Nowogrodzic	6	2446	69503	4736	4892	6,1	14675
26.	Pieńsk	4	2454	42374	4317	5119	4,1	9815
27.	Węgliniec	4	2377	43810	4607	2377	6,3	4755
28.	Wleń	7	722	27580	5459	2526	9,9	5052
29.	GMINY WIEJSKIE	65	1252	498002	6121	3390	4,5	11622
30.	Janowice Wielkie	4	1049	43169	10286	4197	9,5	4197
31.	Jeżów Sudecki	7	821	38399	6680	1916	3,5	-
32.	Kamienna Góra	6	1421	37371	4384	4263	2,3	-
33.	Marciszów	5	1006	37402	7433	2516	6,0	-
34.	Mysłakowice	5	2041	63512	6224	3402	3,9	10205
35.	Olszyna	2	3545	33344	4704	7089	7,1	7089
36.	Osiiecznica	5	1135	34137	6015	5675	1,8	5675
37.	Podgórzyn	8	996	44090	5532	2657	7,5	-
38.	Przewóz (woj. ziel.)	1	3428	18119	5286	3428	2,9	3428
39.	Siekierczyn	4	1172	29035	6193	2344	6,4	-
40.	Stara Kamienica	4	1325	35108	6625	5299	1,9	5299
41.	Sulików	7	848	22439	3780	5937	5,1	5937
42.	Zgorzelec	7	1080	61877	8182	2380	2,6	-

ogółem	liczba ludności na 1 miejsce	Obiekty turystyczne i wczasowo-wypoczynkowe	Miejsca noclegowe ogółem	Abonenci telefoniczni na 1000 ludności	Ludność na 1 placówkę pocztowo-telekomunikacyjną	Lp.
5955	86	366	16890	99,0	3945	1.
4976	59	314	13548	132,5	5370	2.
448	99	4	244	108,0	7418	3.
106	34	-	-	81,0	3653	4.
500	51	-	-	167,0	6379	5.
1782	53	18	1283	123,6	5847	6.
340	70	1	20	127,3	5911	7.
321	17	148	6161	136,5	1403	8.
308	42	3	229	89,6	13020	9.
459	53	3	107	163,9	12200	10.
-	-	-	-	142,9	2506	11.
432	19	117	4573	186,1	1639	12.
-	-	11	601	105,8	1236	13.
-	-	4	128	44,9	4191	14.
-	-	-	-	47,9	4844	15.
280	131	5	202	174,9	7353	16.
979	139	14	820	54,2	3240	17.
430	62	1	131	70,3	5330	18.
-	-	-	-	52,7	5594	19.
-	-	4	240	65,7	3704	20.
-	-	4	146	56,9	2078	21.
-	-	-	-	49,0	2210	22.
289	67	2	125	45,3	2765	23.
-	-	1	60	53,1	3218	24.
-	-	-	-	23,6	3669	25.
260	38	-	-	76,0	4908	26.
-	-	-	-	60,3	1902	27.
-	-	2	118	19,0	1684	28.
-	-	38	2522	52,2	2465	29.
-	-	3	118	70,8	4197	30.
-	-	1	10	69,4	1916	31.
-	-	1	45	33,7	2842	32.
-	-	-	-	43,7	2516	33.
-	-	4	158	69,6	2551	34.
-	-	5	640	87,6	3545	35.
-	-	-	-	30,8	1419	36.
-	-	21	1356	43,5	1594	37.
-	-	-	-	35,3	3428	38.
-	-	1	4	37,1	2344	39.
-	-	-	-	32,1	2650	40.
-	-	-	-	32,2	5937	41.
-	-	2	191	71,0	2521	42.

Tabl. 5. Podstawowe dane o gminach w 1994 r. (dok.)

Lp	Gminy	Jednostki gospodarcze			
		ogółem	sektor publiczny		
			przedsiębiorstwa państwowe i komunalne	spółki prawa handlowego	Inne jednostki
1.	O G Ó Ł E M	25486	148	71	845
2.	GMINY MIEJSKIE	18333	98	57	483
3.	Bolesławiec	2263	16	8	60
4.	Gozdnica (woj. zielonogórskie)	134	1	-	5
5.	Jawor (woj. legnickie)	1277	8	1	25
6.	Jelenia Góra	7744	32	26	154
7.	Kamienna Góra	956	10	5	36
8.	Karpacz	682	2	3	18
9.	Kowary	668	3	4	23
10.	Lubań	1201	11	3	51
11.	Łęknica (woj. ziel.)	338	-	-	6
12.	Szklarska Poręba	645	2	1	27
13.	Świeradów Zdrój	321	3	1	10
14.	Wojcieszów	173	-	-	14
15.	Zawidów	136	2	-	9
16.	Zgorzelec	1796	8	5	45
17.	GMINY MIEJSKO- WIEJSKIE	4223	33	11	199
18.	Bogatynia	786	3	3	28
19.	Gryfów Śląski	433	4	-	17
20.	Leśna	323	3	2	20
21.	Lubawka	308	3	2	13
22.	Lubomierz	181	1	-	18
23.	Lwówek Śląski	723	7	2	34
24.	Mirsk	275	2	1	15
25.	Nowogrodzic	476	3	-	18
26.	Pieńsk	320	2	1	11
27.	Węgliniec	199	3	-	12
28.	Wleń	199	2	-	13
29.	GMINY WIEJSKIE	2929	17	3	163
30.	Janowice Wielkie	203	1	-	12
31.	Jeżów Sudecki	302	2	-	9
32.	Kamienna Góra	214	1	-	21
33.	Marciszów	129	2	1	7
34.	Mysłakowice	433	3	-	18
35.	Olszyna	253	1	1	13
36.	Osiecznica	139	1	1	16
37.	Podgórzyn	450	2	-	18
38.	Przewóz (woj. ziel.)	76	-	-	4
39.	Siekierczyn	137	2	-	10
40.	Stara Kamienica	246	1	-	12
41.	Sulików	121	1	-	10
42.	Zgorzelec	226	-	-	13

w systemie REGON					Lp.
sektor prywatny					
spółdzielnie	spółki prawa handlowego	przedsiębiorstwa zagraniczne	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	Inne jednostki	
257	1065	37	22595	468	1.
151	847	35	16347	316	2.
18	70	-	2069	22	3.
2	8	1	116	1	4.
18	40	13	1160	12	5.
55	470	6	6828	173	6.
10	41	-	839	15	7.
2	22	-	618	17	8.
5	17	-	606	10	9.
17	45	-	1053	21	10.
3	18	15	296	-	11.
2	21	-	584	8	12.
2	9	-	287	9	13.
2	9	-	146	2	14.
2	3	-	118	2	15.
13	74	-	1627	24	16.
59	117	2	3715	87	17.
5	30	1	705	11	18.
4	17	-	383	8	19.
5	5	-	278	10	20.
6	16	-	259	9	21.
3	2	1	149	7	22.
12	15	-	637	16	23.
5	5	-	242	5	24.
8	14	-	424	9	25.
3	5	-	295	3	26.
2	3	-	171	8	27.
6	5	-	172	1	28.
47	101	-	2533	65	29.
4	1	-	178	7	30.
3	14	-	268	6	31.
3	6	-	178	5	32.
5	4	-	108	2	33.
6	22	-	371	13	34.
2	9	-	224	3	35.
1	-	-	117	3	36.
10	20	-	390	10	37.
1	1	-	70	-	38.
4	1	-	116	4	39.
4	12	-	212	5	40.
3	3	-	101	3	41.
1	8	-	200	4	42.

3. CELE I ZADANIA WSPÓŁPRACY W EUROREGIONIE "NYSZA"

3.1. Generalne cele, priorytety i zakres współpracy

Generalny cel i zakres współpracy transgranicznej określone są w *Europejskiej Karcie Regionów Granicznych i Transgranicznych*. Uznaje się w niej, że *celem działań w regionach granicznych oraz współpracy transgranicznej jest niwelowanie przeszkód i usuwanie kwestii mogących dzielić te regiony, a w rezultacie przewyżnianie granic, względnie sprowadzanie ich do administracyjnego znaczenia. W warunkach postępującej integracji europejskiej i rozwoju współpracy gospodarczej mieszkańcy terenów przygranicznych muszą także wnieść własny wkład w urzeczywistnianie swych praw do równorzędnych warunków i szans życiowych w nowej Europie. "Ludzkie oblicze" polityki europejskiej ma szanse sprawdzić się przede wszystkim tam, gdzie wola współpracy jest koniecznością życiową praktykowaną na co dzień, a więc w regionach granicznych. Właśnie tu zachodzi konieczność niwelowania barier i zmiany sytuacji "odwróconych do siebie plecami" na wspólnym "twarzą w twarz" [Europejska 1995, s.10].*

Wśród specyficznych dla europejskich obszarów przygranicznych problemów *Karta* wymienia [Europejska 1995, s.16]:

- powszednie problemy graniczne,
- codzienny ruch wahadłowy ludności na obszarach granicznych,
- rozbudowę niezbędnej infrastruktury lokalnej o szerokim zasięgu przestrzennym,
- znoszenie ograniczeń handlowych w drodze uregulowań administracyjnych i prawnych,
- często jednokierunkowy i niewystarczający rozwój gospodarczy spowodowany peryferyjnym położeniem w kraju,
- ochrona środowiska naturalnego,
- usuwanie barier kulturowych i językowych.

Dużą zgodność z wymienionymi w *Karcie* priorytetami współdziałania transgranicznego wykazują cele i zadania pierwszego w Europie Środkowej euroregionu – Euroregionu "Nysa". Zostały one po raz pierwszy określone w Memorandum przyjętym na konferencji inicjującej powstanie Euroregionu. Z treści **Memorandum** wynika, że do najważniejszych wspólnych zadań należą [Memorandum 1991]:

- otwarcie nowych przejść granicznych,
- zrekonstruowanie i uzupełnienie istniejących szlaków komunikacyjnych,
- unowocześnienie i rozwój sieci telekomunikacyjnej,
- usunięcie skutków zniszczeń ekologicznych i ochrona środowiska naturalnego,
- rozwój współpracy w dziedzinie nauki i oświaty,
- uruchomienie procesów przekształceń struktury funkcjonalnej w Euroregionie i nadanie specjalnego znaczenia funkcji turystycznej,
- rozwój współpracy w dziedzinie kultury.

Wymienione zadania stanowią pierwszą próbę określenia wspólnych problemów przyszłego Euroregionu. W wyniku wielomiesięcznych trójstronnych uzgodnień cele, priorytety i zakres współpracy transgranicznej w Euroregionie "Nysa" zostały na nowo określone w lutym 1992 roku w *Porozumieniu Ramowym Euroregionu "Nysa"* [Porozumienie 1992]. Ich lista została także przedstawiona w licznych materiałach promocyjnych (por. [Euroregion 1993a; Euroregion 1994a]). I tak:

do generalnych **celów** współpracy transgranicznej zalicza się:

1. Pomoc na poziomie regionalnym w działaniach, prowadzących do włączenia się do Unii Europejskiej.
2. Wspieranie w ramach swych możliwości interesów gmin, powiatów oraz interesów obywatelskich, które odpowiadają celom rozwojowym w regionie, a zwłaszcza:
 - * usuwanie negatywnego oddziaływania granic państwowych,
 - * poprawa poziomu życia mieszkańców Euroregionu,
 - * poprawa stanu naturalnych i kulturowych warunków życia,
 - * rozwój potencjału gospodarczego w obszarze Euroregionu.
3. Działanie na rzecz zawierania umów międzynarodowych prowadzących do współpracy ponadgranicznej.

wśród **priorytetów** wymienia się:

1. Opracowanie regionalnego planu rozwoju gospodarczego Euroregionu.
2. Zwiększenie przepustowości granic z uwzględnieniem regionalnych i ponadregionalnych powiązań transportowych oraz wymogów ruchu turystycznego.
3. Opracowanie wspólnego programu ekologicznej sanacji obszaru Euroregionu.
4. Stworzenie wspólnego systemu informacyjno-komunikacyjnego łączącego poszczególne części Euroregionu.

określając **zakres** współpracy stwierdza się, że Euroregion został założony w celu działania na rzecz rozwoju tego obszaru w formie wzajemnej współpracy, która przekracza granice państw, a zwłaszcza w następujących zakresach działalności:

1. Współpraca w zakresie planowania przestrzennego.
2. Utrzymanie oraz poprawa stanu środowiska naturalnego.
3. Rozwój gospodarki oraz dążenie do wyrównania standardu życiowego.
4. Budowa oraz dostosowywanie infrastruktury do potrzeb przekraczających granice.
5. Współpraca w likwidacji pożarów i klęsk żywiołowych oraz w sytuacjach awaryjnych.
6. Współpraca na rzecz rozwoju publicznych środków komunikacji osobowej i turystyki w obszarze przygranicznym.
7. Wymiana kulturalna oraz opieka nad wspólnym dziedzictwem kulturowym.

8. Wpływanie na ogólną poprawę stosunków międzyludzkich.
9. Współpraca w zakresie działalności humanitarnej oraz socjalnej.
10. Rozpatrywanie skarg obywateli w przypadkach przekraczających granice państwowe.

Porównania wymienionych celów współpracy transgranicznej w Euroregionie Nysa z zadaniami współdziałania, sformułowanymi przy tworzeniu innych euroregionów na granicach Polski, wskazuje na ich dużą zbieżność. Do głównych celów współpracy transgranicznej w pozostałych 7 euroregionach zalicza się działania na rzecz:

w Euroregionie **"Sprewa–Nysa–Bóbr"**:

- pomyślności obszarów przygranicznych Euroregionu,
- wyrównywania poziomów życia mieszkańców,
- rozwój infrastruktury o zasięgu ponadgranicznym,
- współdziałania w zapobieganiu i zwalczaniu klęsk żywiołowych i katastrof,
- rozwoju komunikacji osobowej i turystyki itp.

w Euroregionie **"Pro Europa Viadrina"**:

- pomyślności obszarów przygranicznych Środkowej Odry,
- ich sanacji ekologicznej,
- ożywienia gospodarczego,
- stałej poprawy warunków życia mieszkańców.

w Euroregionie **"Pomerania"**:

- aktywizacji współpracy,
- wymiany technologicznej i gospodarczej,
- poprawy stanu środowiska naturalnego,
- rozwoju turystyki,
- wymiany grup społecznych, zawodowych i młodzieży,
- współpracy i wymiany doświadczeń między służbami komunalnymi itp.

w Regionie Transgranicznym **"Górny Śląsk–Północne Morawy"**:

- integracji społecznej oraz rozwoju gospodarczego i kulturalnego,
- umacniania roli władz lokalnych,
- umacniania demokracji lokalnej,
- wspierania polsko–czeskiej współpracy transgranicznej.

w Euroregionie **"Tatry"**:

- restrukturyzacji przemysłu,
- utworzenia strefy wolnocłowej,
- ożywienia prywatnej inicjatywy w turystyce i handlu,

- zbudowania połączeń komunikacyjnych,
- utworzenia nowych przejść granicznych,
- współpracy w dziedzinie kultury (m.in. współpracy czasopism lokalnych, wydawania wspólnej gazety regionalnej),
- monitoringu i budowy urządzeń oczyszczających powietrze i ścieki.

□ w Euroregionie "**Karpackim**":

- rozwijania współpracy między miejscowościami położonymi po różnych stronach granicy,
- rozwijania wzajemnych kontaktów między uczelniami i innymi placówkami naukowymi,
- organizowania spotkań młodzieży z krajów Euroregionu oraz sezonowej wymiany turystycznej,
- rozwijania współpracy gospodarczej,
- nawiązywania przyjaznych stosunków i współpracy z innymi euroregionami w celu wymiany doświadczeń.

□ w Euroregionie "**Bug**":

- organizowania i koordynowania wspólnych działań rozwijających współpracę w dziedzinie gospodarki, ekologii, kultury i oświaty oraz ochrony zdrowia,
- pomocy w opracowywaniu konkretnych projektów w zakresie współpracy transgranicznej w dziedzinach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania,
- rozwijania i ułatwiania kontaktów między mieszkańcami euroregionu, w tym kontaktów między ekspertami w różnych dziedzinach,
- wspierania rozwoju regionalnego oraz określania dziedzin możliwej wielostronnej współpracy transgranicznej,
- pośredniczenia oraz ułatwiania współpracy między stronami porozumienia transgranicznego a międzynarodowymi organizacjami, instytucjami i agencjami,
- rozwijania i umacniania bezpośrednich więzi wzbogacających wiedzę i doświadczenia w zakresie statystyki euroregionalnej.

Przy określaniu realnych oczekiwań związanych z działalnością euroregionów w Polsce należy zawsze pamiętać, czym Euroregion rzeczywiście jest, a czym nie jest. Bardzo trafną odpowiedź na te pytania sformułowano w pracy *Euroregion Neisse–Nisa–Nysa: historia – dzień dzisiejszy – wizja* [Euroregion 1994, s. 10]. Na podstawie czteroletnich doświadczeń tego pierwszego Euroregionu uznaje się, że:

- **głównym celem** euroregionu jest wspomaganie wszelkich działań na płaszczyźnie regionalnej, które prowadzą do integracji uczestniczących we współpracy państw z Unią Europejską.

Euroregion jest ponadto:

- dobrowolną, komunalną i demokratycznie zorganizowaną, transgraniczną wspólnotą interesów,
- platformą dla różnych procesów transgranicznych,
- miejscem komunikowania się,
- punktem kontaktowym dla wewnętrznych i zewnętrznych partnerów (np. obywatele, przedstawiciele innych instytucji i urzędów itp.).

Euroregion nie jest zaś:

- narzędziem, za pomocą którego można w krótkim czasie zlikwidować braki strukturalne na obszarze współpracy euroregionalnej,
- instytucją udzielającą dotacji w dziedzinie gospodarki,
- placówką zewnętrzną Unii Europejskiej lub instytucją utworzoną na zlecenie Unii,
- urzędem wypełniającym zadania administracji publicznej lub państwowej.

Zasadniczym polem działania instytucji Euroregionu jest opracowywanie dla samorządów lokalnych zadań o charakterze transgranicznym, np. przez:

- wypracowywanie transgranicznych koncepcji działania,
- koordynację projektów,
- kształtowanie transgranicznej zdolności organizacyjnej itp.

3.2. Priorytetowe przedsięwzięcia w programie rozwoju Euroregionu

Ogólne cele i zakresy współdziałania transgranicznego są praktycznie we wszystkich euroregionach przekładane na listy konkretnych przedsięwzięć, uznanych za priorytetowe dla stron współpracujących w euroregionie. Pewne sugestie w zakresie struktury rodzajowej tych priorytetów zawiera *Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych*. Zalicza ona do priorytetowych przedsięwzięć działania w zakresie [Europejska 1995, s.16–25]:

- intensyfikacji transgranicznego zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej,
- poprawy infrastruktury i gospodarki oraz usprawnienia pracy instytucji
- zaopatrzenia i służb publicznych,
- poprawy transgranicznej ochrony środowiska i przyrody,
- rozwiązywania problemów przygranicznego ruchu osobowego,
- rozwoju transgranicznej współpracy kulturalnej,
- środków organizacyjnych i prawnych.

Na pograniczu zachodnim listy priorytetowych przedsięwzięć sporządzane były w 1993

roku przy okazji opracowywania euroregionalnych koncepcji rozwoju gospodarczego (por. [Koncepcja 1993a; Koncepcja 1993 b; Koncepcja 1993c]).

W Euroregionie "Nysa" lista priorytetowych przedsięwzięć, uwzględniająca hierarchizację ich ważności według skali 3–stopniowej, została zaproponowana w "**Koncepcji rozwoju gospodarczego dla Euroregionu Neisse–Nisa–Nysa**" i uchwalona na V posiedzeniu Rady Euroregionu w Jeleniej Górze w dniu 20 listopada 1993 roku. Zadania dotyczące strony polskiej lub z bezpośrednim udziałem polskich uczestników Euroregionu na tle ogólnej listy priorytetów, z uwzględnieniem przyjętego w Koncepcji rangowania zadań, przedstawia poniższe zestawienie.²³

Priorytety I stopnia:

- * *Planowanie przestrzenne*
 - 3–stronne studia²⁴ (włącznie z planem regionalnym zagospodarowania przestrzennego)
 - koncepcja 3–stronna
 - ponadgraniczny plan regionalny
 - studium "małego Trójkąta" (Żytawa, Hradek, Bogatynia)
- * *Ponadgraniczna współpraca Izb, w tym saksońsko – czesko – polska giełda przedsiębiorczości*
- * *Rozbudowa autostrad i dróg szybkiego ruchu*
 - A 3 Szczecin – Lubawka – Praga
 - A 4 (E 40 część polska) część niemiecka
 - Bilý Kostel/Hrádek/Zittau/Weissenberg
- * *System przejść granicznych*
 - autostradowe przejście A 4/E 40
 - Żytawa/Porajów/Hrádek
 - Hagenwerder/Radomierzyce
 - Deschka/Pieńsk
 - Podrosche/Przewóz
 - Bogatynia/Kunratice
 - Miłoszów/Srbská

23 Całość koncepcji, zwłaszcza zaś jej część dotycząca priorytetów, wzbudziła ożywioną dyskusję w środowiskach samorządowych, naukowych i działaczy Euroregionu (por. [Przybyła 1995s. 133-134]).

24 Podkreślenie oznacza przedsięwzięcie dotyczące strony polskiej lub z bezpośrednim udziałem polskich uczestników.

- Czerniawa/Nové Město
- Rumburk/Seifhennersdorf
- Rumburk/Neugersdorf
- Rasany/Sohland
- Lobendava/Landburgend
- Cesnausy/Lawidaru/kolej
- Jakuszyce/Harrachov/kolej
- D. Poustevna/Sebnitz/kolej
- Yosecká bouda/Szrenica
- Korenov/Orle
- Smrk/Izerski Stog
- Petrovice/Lückendorf
- Krombach/Jonsdorf
- * *Lotnisko "Cargo" Rothenburg (alternatywnie: Krzywa)*
- * *Kolej regionalna Bautzen – Löbau – Żytawa – Liberec – Jelenia Góra – Lubań – Zgorzelec – Bautzen (z możliwością połączenia z Bad Schandau)*
- * *System gospodarki ściekowej*
 - Pieńsk
 - Żytawa/Hrádek
 - Lückendorf/Petrovice
 - Varnsdorf/Rumburk/Seifhennersdorf
 - Krombach/Jonsdorf/Żytawa
 - Bogatynia/Chrastawa
- * *Współpraca wyższych uczelni Jelenia Góra/Liberec/Żytawa*
- * *Przewodnik po osobliwościach kultury i sztuki Euroregionu "Neisse–Nisa–Nysa"*
- * *Wymiana danych dotyczących stanu środowiska*
- * *Instytut rekultywacji rolniczo – leśnej, w tym centrum ochrony przyrody Wzgórz Żytawskich*
- * *Rozwój turystyki, w tym program zwiększenia ogólnej pojemności hoteli i gastronomii oraz wspieranie rozwoju tras rowerowych*
- * *Ponadgraniczna koncepcja rozwoju systemów telekomunikacyjnych w Euroregionie*

Priorytety II stopnia:

- * *Euroregionalna księga adresowa (Vademecum Euroregionu)*
- * *Współpraca placówek i służb bezpieczeństwa publicznego*

- * Bank danych EUROSTAT
- * Wspólne projekty budowlane w miastach podwójnych
- * Trójstronna Akademia Zarządzania
- * Wypracowanie strategii w dziedzinie środków transportu publicznego (regionalizacja, racjonalizacja)
- * Agencja Technologii i Innowacji (BIC – Neisse)
- * Program zmian użytkowania terenów przemysłowych i konwersacyjnych
- * Strefa ekonomiczna w Zgorzelcu/Görlitz
- * Trójstronny Instytut Szkół Wyższych w Żytawie
- * Euro–opera
- * Droga dojazdowa do nowego przejścia granicznego Rumburk/Neugersdorf
- * Wielojęzyczna mapa turystyczno–rekreacyjna (czas wolny)
- * EURO – regionalny Związek Turystyczny
- * Konserwacja i zagospodarowanie zabytków na cele turystyczne

Priorytety III stopnia:

- * Rolnictwo specjalistyczne (uprawy specjalne, gospodarka upraw stawowych)
- * Ośrodki spotkań młodzieżowych (np. centrum kongresowe Radomierzyce, gimnazjum 3–języczne)
- * Lotnisko regionalne w Budziszynie (w powiązaniu z BIC)
- * Rekonstrukcja portu lotniczego w Libercu
- * Wykorzystanie ciepła odpadowego z Elektrowni "Turów" dla celów grzewczych
- * Linia przesyłu energetycznego Hrádek – Varnsdorf
- * Ośrodek Kultury Ekologicznej Jelenia Góra – "Czarne"
- * Tereny ochrony przyrody Doliny Nysy
- * Agroturystyka
- * Park wypoczynku i dydaktyki ekologicznej – ECOPOLIS Poland – Jelenia Góra (obecna nazwa ECOPOLIS –Sudety)

Na liście priorytetów 72% przedsięwzięć (70% – I stopnia, 81% – II stopnia i 70% – III stopnia) dotyczy strony polskiej lub planowane jest z bezpośrednim udziałem polskich uczestników współpracy w Euroregionie Nysa.

3.3. Cele i zadania w opiniach samorządów lokalnych

Dla zebrania opinii i propozycji samorządów lokalnych na temat celów, zadań i możliwości współpracy w ramach Euroregionu Nysa, a także informacji dotyczących pojawiających się już efektów współpracy euroregionalnej – przeprowadzono badanie ankietowe

we. Opracowano i skierowano do wszystkich gmin polskich wchodzących w skład Euroregionu ankietę dotyczącą wyżej wymienionej problematyki. Ankieta zawierała 9 pytań w następującym układzie:

1. W jakim zakresie i w jakich dziedzinach gmina uczestniczy we współpracy euroregionalnej:
 - a) w ramach własnych inicjatyw?
 - b) w ramach realizacji uchwalonej przez Radę Euroregionu listy priorytetowych przedsięwzięć?
2. Jakie konkretne efekty uzyskano w ramach współpracy euroregionalnej?
3. Jakie konkretne zadania są realizowane w ramach współpracy euroregionalnej?
4. Czy występują przeszkody ograniczające rozwój współpracy euroregionalnej? Jeśli tak, to:
 - a) jakie są to przeszkody?
 - b) jakie są możliwości ich usunięcia?
5. Jakie cele i zadania powinny być przedmiotem współpracy w ramach Euroregionu Nysa:
 - a) w ramach własnych inicjatyw?
 - b) w ramach realizacji uchwalonej przez Radę Euroregionu listy priorytetowych przedsięwzięć?
 - c) czy istnieje potrzeba aktualizacji listy priorytetowych przedsięwzięć? jakie przedsięwzięcia powinny być z listy skreślone, a jakie należałoby zmodyfikować lub wprowadzić na listę?
6. W jakich dziedzinach gmina widzi możliwość i potrzebę współpracy euroregionalnej:
 - a) oferta współpracy gospodarczej (przemysł, handel, turystyka itp.),
 - b) oferta współpracy kulturalnej,
 - c) oferta współpracy w innych dziedzinach (np. gospodarka komunalna, edukacja, służba zdrowia).
7. W jakich formach możliwa jest współpraca w poszczególnych dziedzinach wskazanych w pkt. 6?
8. Inne propozycje i uwagi dotyczące funkcjonowania i współpracy w ramach Euroregionu Nysa.
9. Jaka powinna być rola Urzędu Statystycznego w obsłudze informacyjnej gminy?

Przeprowadzone badanie ankietowe dostarczyło wielu materiałów pozwalających ogólnie rozeznaczyć problematykę, która była jego przedmiotem, chociaż nie wszyscy respondenci odpowiedzieli na ankietę. Z wielu gmin otrzymano starannie i szczegółowo opracowane odpowiedzi na postawione w ankiecie pytania. Były też takie gminy, które potraktowały ankietę bardzo zdawkowo.

Spośród 38 gmin Euroregionu na pytania zawarte w ankiecie odpowiedziały 24 gminy (10 miejskich, 5 miejsko-wiejskich i 9 wiejskich). Nie otrzymano odpowiedzi na ankietę od:

- 1) gmin miejskich – Gozdnicza, Jawor, Karpacz i Świeradów Zdrój;
- 2) gmin miejsko-wiejskich – Lwówek Śląski, Mirsk, Nowogrodziec, Pieńsk, Węgliniec i Wleń;
- 3) gmin wiejskich – Janowice Wielkie, Olszyna, Osiecznica, Przewóz i Zgorzelec.

Z analizy otrzymanych materiałów wynika pewne spostrzeżenie o ogólnym charakterze. Otóż okazuje się, że gminy różnie rozumieją samą ideę utworzenia i sposób funkcjonowania Euroregionu. Można tu wyróżnić dwie podstawowe grupy gmin. Pierwsza z tych grup – liczniejsza – traktuje Euroregion jako pewien obszar, na którym w ramach własnej inicjatywy można prowadzić różnorodne działania wspólnie z partnerami tworzącymi Euroregion. Natomiast druga grupa gmin traktuje Euroregion jako instytucję, która powinna organizować i uzasadniać potrzebę współpracy, określać sposób i formę prowadzenia oraz zadania realizowane w jej ramach, a także wyszukiwać i wskazywać partnerów do współpracy. Ta różnica w pojmowaniu idei Euroregionu skutkuje w pierwszej grupie gmin znaczną aktywnością i liczącymi się już osiągnięciami we współpracy transgranicznej, w drugiej zaś biernym oczekiwaniem na inicjatywy z zewnątrz.

Celów i zadań współpracy w Euroregionie bezpośrednio dotyczyło pytanie 3 i 5 ankiety, a pośrednio również pytanie 1. Zmierzaly one do ustalenia, co już jest i co powinno być realizowane w ramach współpracy euroregionalnej. Z pytaniami tymi łączyło się pytanie 4, dotyczące przeszkód w tej współpracy. Przy okazji należy wyraźnie zaznaczyć, że ankietą była skierowana tylko do jednego rodzaju respondentów, a mianowicie do przedstawicieli samorządów lokalnych. Dlatego też opinie zawarte w materiałach ankietowych, a szczególnie dotyczące celów, zadań i zakresu współpracy, najczęściej były formułowane głównie przez pryzmat działań stanowiących domenę samorządu lokalnego. Rzadko natomiast pojawiał się w nich szerszy punkt widzenia, mimo że autorzy ankiety wyraźnie zaznaczyli przy niektórych pytaniach, iż dotyczą one wszystkich instytucji i podmiotów działających na terenie gminy.

Wśród **zadań już realizowanych** gminy wymieniały:

- uczestnictwo w Międzynarodowej Orkiestrze Symfonicznej (młodzież z Państwowej Szkoły Muzycznej w Bolestawcu i w Jeleniej Górze),
- wydawanie trójstronnego informatora o ważniejszych imprezach sportowych i kulturalnych,
- udział w rozgrywkach sportowych (np. "olimpiada" w Hoyerswerda),
- wydanie wspólnej mapy turystycznej,
- uczestnictwo w seminariach i konferencjach naukowych,
- organizowanie euroregionalnych targów turystycznych i komunalnych,

- współpraca w ramach Związku 6 Miast Łużyckich (aktualnie trwają przygotowania do obchodów 630. rocznicy powstania Związku),
- prowadzenie prac konserwacyjnych zabytków w ramach działań określonych mianem "opieki nad wspólnym dziedzictwem kulturowym",
- współpraca służby zdrowia i Ośrodka Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- wspólna linia autobusowa,
- udzielanie wzajemnej pomocy w zakresie ochrony przed katastrofami,
- wspólne obchody rocznic i jubileuszów,
- organizowanie wspólnych seminariów i szkoleń z różnorodnych dziedzin,
- współpraca między szkołami podstawowymi,
- pozaszkolna wymiana dzieci i młodzieży, polegająca na organizowaniu imprez kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych i turystycznych, wymiennych kolonii letnich i obozów,
- akcje charytatywne na rzecz dzieci z rodzin ubogich,
- udział młodzieży w międzynarodowej akcji zalesiania,
- współorganizacja zawodów sportowych Eurotriathlon,
- otwarte turnieje sportowe obejmujące piłkę nożną, tenis stołowy i szachy,
- współpraca szkolnych związków sportowych w lekkiej atletyce i piłce ręcznej,
- organizowanie kursów języka niemieckiego.

Często też w zakres współpracy włączano imprezy – najczęściej kulturalne i sportowe – organizowane przez placówki gminne i zgłoszone do euroregionalnego kalendarza, stwarzając tym samym możliwość uczestnictwa w tych imprezach nie tylko dla społeczności lokalnej, ale całej społeczności Euroregionu. Np. gmina Bolesławiec zgłosiła do tego kalendarza Ogólnopolski Plener Ceramiczno–Rzeźbiarski, Targi Ceramiki, warsztaty muzyczne "Blues nad Bobrem", konkurs literacki "Granica", kongres brydżowy, międzynarodowy spływ kajakowy, zawody w trójboju siłowym i zawody modeli balonowych.

Zadań realizowanych w ramach współpracy euroregionalnej nie wymieniło 12 gmin (5 miejskich, 2 miejsko–wiejskie i 5 wiejskich). Niektóre z nich, rozumiejąc współpracę euroregionalną jako działania realizowane przez kogoś z zewnątrz na rzecz gminy, odpowiadały na pytanie 3, że aktualnie nie realizuje się jakichkolwiek zadań, które dotyczyłyby gminy. Na tym tle jedna z gmin podała jako główną przeszkodę we współpracy euroregionalnej brak konkretnych propozycji współpracy ze strony Rady Euroregionu.

W odpowiedziach udzielonych na pytanie 1 gminy wskazują na uczestnictwo we współpracy euroregionalnej w następujących dziedzinach:

- wymiana kulturalna i opieka nad wspólnym dziedzictwem kulturowym,
- organizowanie sympozjów, seminariów i konferencji na temat różnorodnych proble-

mów lokalnych,

- organizacja imprez sportowych,
- uczestnictwo w targach euroregionalnych,
- współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa i ratownictwa,
- turystyka,
- oświata i wychowanie,
- pozyskiwanie funduszy pozabudżetowych.

Wszystkie te dziedziny gminy wymieniły jako **diedziny współpracy**, w których uczestniczą w ramach własnych inicjatyw.

Na dziedziny współpracy euroregionalnej realizowanej w ramach uchwalonej przez Radę Euroregionu listy priorytetowych przedsięwzięć wprost wskazały tylko 4 gminy. We wszystkich przypadkach były to realizowane we własnym zakresie przedsięwzięcia z dziedziny ochrony środowiska.

Osiem gmin (z tego 3 miejskie, 1 miejsko–wiejska i 4 wiejskie) stwierdziło, że nie uczestniczy w żadnej dziedzinie współpracy euroregionalnej.

Na pytanie dotyczące celów i zadań, jakie powinny być przedmiotem współpracy w ramach Euroregionu, udzieliło odpowiedzi 17 gmin. Zdaniem gmin – respondentów, te **cele i zadania** powinny być następujące:

- trójstronna współpraca kulturalna, która powinna doprowadzić do likwidacji barier i wzajemnych uprzedzeń wynikających z historii,
- wzajemna wymiana specjalistów i szkolenie kadr,
- wspólne inwestycje,
- wymiana doświadczeń i prezentacja rozwiązań w różnych dziedzinach,
- integrowanie gmin w realizacji przedsięwzięć o zasięgu przekraczającym obszar i możliwości finansowe jednej gminy i to nie tylko dotyczących zadań inwestycyjnych, ale także zakupu różnorodnego sprzętu i świadczenia usług,
- podejmowanie działań w kierunku rozwoju całego Euroregionu w celu pełnego wykorzystania istniejącego potencjału ludzkiego, gospodarczego, walorów naturalnych i zrównania warunków życia mieszkańców,
- rozwijanie turystyki przygranicznej i opracowanie folderu promującego obszary turystyczne,
- rozszerzanie współpracy między szkołami i wymiana doświadczeń dydaktyczno–wychowawczych,
- poprawa oznakowania dróg,
- realizacja przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska,
- nawiązywanie współpracy międzygminnej,

- poprawa układów komunikacyjnych i rozbudowa przejść granicznych,
- intensyfikacja powiązań gospodarczych w dziedzinie produkcji, handlu i usług,
- rozszerzanie współpracy naukowej,
- wymiana informacji charakteryzujących sytuację społeczno–gospodarczą,
- intensyfikacja działań prowadzących do integracji młodzieży,
- inwestycje przygraniczne w infrastrukturę, niwelujące różnice poziomów infrastrukturalnego wyposażenia,
- otwieranie przejść granicznych w turystyce pieszej,
- wprowadzenie ułatwień w przekraczaniu granic przez obywateli zamieszkujących obszar Euroregionu,
- współpraca w zakresie gospodarki komunalnej,
- podejmowanie wspólnych działań zmierzających do ograniczania poziomu bezrobocia,
- wprowadzenie ułatwień w nawiązywaniu kontaktów między miejscowymi podmiotami gospodarczymi,
- współpraca przy organizacji imprez sportowych.

Cele i zadania najczęściej były wskazywane w sposób ogólny i wiele z nich znajduje się na liście zadań wymienionych przez gminy jako już realizowane.

Tylko 3 gminy odpowiedziały wprost na tę część pytania piątego, która dotyczyła celów i zadań, jakie powinny być realizowane w ramach uchwalonej przez Radę Euroregionu **listy przedsięwzięć priorytetowych**. Przy tym jedna z nich ograniczyła się do stwierdzenia, że konieczna jest realizacja wszystkich przedsięwzięć, jedna wymieniła zadania o charakterze ekologicznym i tylko jedna sformułowała listę, wymieniając na niej następujące cele i zadania:

- tworzenie konsorcjum banków do realizacji inwestycji i przedsięwzięć gospodarczych,
- likwidacja źródeł zanieczyszczeń,
- ochrona lasów i zabytków kultury,
- ochrona przed katastrofami,
- wspólne kształcenie, wymiana doświadczeń i poglądów.

Na pytanie dotyczące celów i zadań, jakie powinny być przedmiotem współpracy euroregionalnej, nie odpowiedziało 7 gmin (4 miejskie, 1 miejsko–wiejska i 2 wiejskie). Charakterystyczne jest przy tym to, iż tylko 3 z nich można zaliczyć do gmin nie uczestniczących aktywnie w tej współpracy.

W ramach piątego pytania gminy miały również wyrazić swą opinię na temat tego, czy istnieje **potrzeba aktualizacji listy priorytetowych przedsięwzięć**. Problem ten podniosły 3 gminy. Dwie wskazały na konieczność okresowej aktualizacji listy prioryte-

tów, a jedna stwierdziła, że nie ma na ten temat sprecyzowanego zdania. Jedna z gmin zaproponowała, by na liście priorytetów umieścić działania związane ze stworzeniem solidnych podstaw prawnych i organizacyjnych prowadzonej współpracy.

Przeprowadzone badanie ankietowe zawierało również pytanie, dotyczące **przeszkód ograniczających rozwój współpracy** euroregionalnej. Swoje stanowisko w tej sprawie wyraziło 21 gmin. Wskazywały one na różnorodne przeszkody i bariery, zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne (tkwiące w samych gminach). Niektóre z przeszkód były wymieniane przez kilka gmin. Pełna lista wskazywanych przeszkód przedstawia się następująco:

- brak wsparcia ze strony rządowej do rozwijania współpracy euroregionalnej na szczeblu gminy,
- decydujący wpływ centralnych ośrodków decyzyjnych państwa na treść i zakres współpracy gospodarczej,
- zróżnicowany poziom rozwoju gospodarczego,
- brak środków finansowych (przeszkodę tę wskazało 7 gmin),
- bariera językowa (5 gmin),
- uprzedzenia historyczne (2 gminy)
- różne systemy i przepisy prawa (4 gminy),
- brak uregulowań prawnych umożliwiających współpracę przygraniczną w zakresie pomocy przy klęskach żywiołowych i katastrofach,
- niedopasowanie struktur organizacyjnych w poszczególnych krajach,
- brak dostatecznej informacji (5 gmin),
- brak przepływu bieżącej informacji z Rady Euroregionu do gmin (2 gminy),
- brak konkretnych propozycji współpracy (2 gminy),
- brak organizacji zrzeszającej przedsiębiorców w skali gminy, co stwarza trudności w nawiązaniu współpracy gospodarczej,
- brak zrozumienia idei współpracy w ramach Euroregionu wśród mieszkańców gminy i idący z tym w parze brak osób zaangażowanych w rozwijanie tej współpracy (2 gminy),
- brak dostatecznej ilości przejść granicznych (2 gminy),
- brak możliwości swobodnego przekraczania granicy w przypadku kontaktu grup roboczych,
- brak możliwości przekraczania granicy za okazaniem dowodu osobistego w ruchu przygranicznym (3 gminy),
- złe połączenia komunikacyjne,
- słabo zagospodarowane szlaki turystyczne,
- zły stan techniczny bazy sportowej i rekreacyjnej.

Jedna z gmin stwierdziła w odpowiedzi na to pytanie, że nie widzi żadnych przeszkód ograniczających rozwój współpracy euroregionalnej.

Druga część pytania dotyczącego przeszkód w rozwoju współpracy euroregionalnej była związana z możliwościami usunięcia istniejących przeszkód. Swoje zdanie w tej sprawie wyraziło tylko 5 gmin. Wskazywały one na następujące możliwości:

- otwieranie nowych przejść granicznych,
- wydawanie wspólnego biuletynu lub gazety w trzech językach,
- większe zaangażowanie Unii Europejskiej w finansowanie kontaktów z krajami graniczącymi z Unią,
- uzyskanie wsparcia ze strony rządowej,
- unifikacja przepisów prawnych,
- wzajemne promowanie możliwości inwestowania,
- rozwijanie różnych form nauczania języków obcych i zwiększenie liczby godzin nauki języka obcego w szkołach.
- trójstronna współpraca kulturalna, zmierzająca do likwidacji uprzedzeń wynikających z przeszłości.

4. EFEKTY WSPÓŁPRACY EUROREGIONALNEJ

O powodzeniu współpracy transgranicznej decydują ostatecznie jej wymierne korzyści dla społeczeństw lokalnych obszarów przygranicznych, wynikające z tej współpracy. O efektach współpracy transgranicznej decydują możliwości stron współpracujących, a także istotność barier, na jakie napotyka współdziałanie z udziałem polskich uczestników. Możliwości aktywnego uczestniczenia w kooperacji ponadgranicznej są zróżnicowane na poszczególnych granicach, a w odniesieniu do strony polskiej Euroregionu "Nysa" zostały scharakteryzowane w rozdz. 2 i 5.

Wśród występujących przeszkód o charakterze uniwersalnym, utrudniającym, choć w coraz mniejszym stopniu, współpracę, należy wymienić przede wszystkim następujące bariery (por. [Wykaz 1996,s. 4]):

natury prawnej, a zwłaszcza:

- niedostateczne uregulowania w zakresie uprawnień do podejmowania przez samorządy działań w zakresie międzynarodowego obrotu publiczno–prawnego,
- odmiennosc krajowych struktur podziału administracyjnego,
- nieprecyzyjne uprawnienia wojewodów do prowadzenia współpracy zagranicznej;

natury ekonomicznej, a w szczególności:

- asymetria potencjałów gospodarczych i możliwości finansowych stron współpracujących; asymetria ta jest widoczna na granicy zachodniej i wschodniej;

– dysproporcje w dostępie do środków pomocowych, w odniesieniu zwłaszcza do funduszy i programów regionalnych Unii Europejskiej; relatywnie w korzystnej sytuacji jest Euroregion "Karpacki", natomiast wyraźne dysproporcje realnego dopływu środków pomocowych w stosunku do oczekiwań występują w euroregionach na pograniczu zachodnim;

□ *natury społecznej*, a zwłaszcza:

– zróżnicowana, nie zawsze korzystna percepcja współpracy transgranicznej w środowiskach lokalnych,

– bariera językowa na pograniczu zachodnim;

□ *natury organizacyjnej*, przejawiająca się na ogół w braku doświadczeń w zakresie instytucjonalizacji współpracy.

4.1. *Efekty realizacji programu rozwoju*²⁵

Przewidziane w "*Koncepcji rozwoju gospodarczego Euroregionu Nisse–Nisa–Nysa*" [Koncepcja 1993] zadania priorytetowe dotyczące strony polskiej Euroregionu realizowane były w układzie problemowym w sposób następujący:

* **Planowanie przestrzenne** (priorytet I stopnia)

1. Wymienione w Koncepcji 3 pierwsze zadania, tj. "**trójstronne studia** (*włącznie z planem regionalnym zagospodarowania przestrzennego*)", "**koncepcja 3–stronna**" i "**ponadgraniczny plan regionalny**", są bliskoznaczne i dotyczą w zasadzie tej samej kwestii.

Realizacja tych zadań rozpoczęła się w zasadzie już na przełomie lat 1990/1991, tzn. co najmniej na dwa lata przed opracowaniem *Koncepcji*. Rysująca się w tym okresie coraz wyraźniej generalna idea powołania euroregionu stała się impulsem do odnowienia i rozszerzenia współpracy w dziedzinie planowania przestrzennego (por. [Przybyła 1995, s. 131–132]). W ramach przygotowań do konferencji w Zittau (maj 1991r.) utworzona została – jako jedna z sześciu – grupa problemowa "Planowanie Regionalne", której zadaniem było przygotowanie zagadnień przestrzennych komunikacji, turystyki i infrastruktury społeczno–gospodarczej. W wyniku ustaleń konferencji w Zittau w ramach prac powołanej trójstronnej grupy roboczej z inicjatywy polskiej podjęto wstępne prace nad sformułowaniem programu prac analitycznych i studialnych, dotyczących opracowania planu regionalnego powstającego Euroregionu. Pierwsza dyskusja nad harmonogramem prac odbyła się w dniach 19–20 września 1991 roku w Jeleniej Górze, a kolejne w Libercu (19 lutego

25 W rozdziale tym jako źródła informacji – poza cytowanymi – wykorzystano liczne materiały Biura Euroregionu "Nysa" (sprawozdania, protokoły, rozmowy z pracownikami Biura itp.).

1992 r.), w Jeleniej Górze (1 kwietnia 1992 r.) i w Zittau (13 maja 1992 r.). Stronę polską reprezentowało Jeleniogórskie Biuro Planowania i Projektowania (JBPIP), czeską – sekretariat Euroregionu w Libercu i niemiecką – Pracownia Planowania Regionalnego w Bautzen. Efektem tych spotkań było sprecyzowanie zakresu prac zarówno nad diagnozą stanu zagospodarowania przestrzennego, jak i koncepcja rozwoju gospodarczego Euroregionu. Uzgodniono, że diagnoza – jako I etap prac nad przyszłym planem regionalnym – zostanie zrealizowana samodzielnie przez każdą ze stron według wspólnie przyjętych zasad zaproponowanych przez stronę polską. Polscy planiści podjęli się też opracowania syntezy planu. Związany z tym katalog problemów technicznych i finansowych został zgłoszony do Biura Koordynacyjnego Euroregionu. W marcu 1992 roku JBPIP – jako koordynator prac nad planem – zwróciło się do Biura o określenie zasad finansowania prac nad mapą podkładową w skali 1: 100 000 i trzech map oceny stanu zagospodarowania przestrzennego Euroregionu w skali 1: 100 000 wraz z obszerną częścią tekstową. Trudności w realizacji prac nad programem wynikały m.in. z braku jasno określonych źródeł finansowania prac oraz z różnic w kompetencyjnym usytuowaniu planowania przestrzennego. W Czechach i Niemczech jest to domena planowania krajowego, w Polsce jest to obowiązek wojewody [Jadach 1992].

W pierwszych miesiącach 1993 roku przerwano prace nad programem regionalnym, w których rolę koordynatora pełniła strona polska. Rola tę przejęła strona niemiecka. W wyniku zorganizowanego przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy Saksonii przetargu ofert funkcji koordynatora i głównego wykonawcy *Koncepcji rozwoju gospodarczego Euroregionu "Nysa"* podjęła się firma Dornier GmbH. W roli podwykonawców wystąpili – ze strony polskiej: JBPIP i ze strony czeskiej: firma "Saul" z Liberca. Pierwsza część *Koncepcji* ukazała się w grudniu 1993 r., druga zaś na początku lutego 1994 r.²⁶ *Koncepcja* – mimo wielu dyskusyjnych fragmentów jest przykładem solidnej, opartej na rzetelnych podstawach metodycznych, analizy regionalnej i budowy ocen słabych i mocnych stron oraz koncepcji wyboru najbardziej obiecujących dla Euroregionu działań (projektów). Strukturę koncepcji na tle podobnych opracowań dla Euroregionów: "Sprewa – Nysa – Bóbr" i "Pro Europa Viadrina" oraz system analizy euroregionalnej przedstawiają rys. 4 i 5. *Koncepcja* wykazała także, że trudno tworzyć tego typu opracowanie przy asymetrii autorskiej i wkładu merytorycznego stron. Dało to w efekcie nierówne eksponowanie potrzeb poszczególnych stron tworzących Euroregion.

We wrześniu 1995 roku strona polska wykonała – jako pierwsze województwo w Polsce – "*Studium zagospodarowania przestrzennego woj. jeleniogórskiego*".

26 W tym samym czasie niemiecka firma DORNIER GmbH wykonała opracowania o podobnym zakresie dla euroregionów: "Sprewa–Nysa–Bóbr" i "Pro Europa Viadrina".

Zaopiniowane pozytywnie przez Sejmik *Studium* zostało przekazane stronie czeskiej i saksońskiej do wglądu i ewentualnego wykorzystania.

2. **Studium "małego Trójkąta"** (Żytawa, Hrádek, Bogatynia) to kolejne zadanie z grupy planowania przestrzennego, którego rzecznikami są strona niemiecka i strona czeska, która w końcu 1995 roku przygotowała wniosek o grant do sfinansowania przez program PHARE przy rozszerzeniu obszaru *Studium* na Zgorzelec/Görlitz.

* **Współpraca gospodarcza**

Wyrównywanie poziomów rozwoju gospodarczego poszczególnych części Euroregionu jest jednym z najważniejszych przesłanek współpracy transgranicznej. Według *Koncepcji*, priorytety tej współpracy to:

1. **Ponadgraniczna współpraca izb gospodarczych** (priorytet I stopnia), w tym: utworzenie saksońsko-czesko-polskiej giełdy przedsiębiorczości; współpraca tych struktur jest utrudniona ze względu na niedorozwój po stronie polskiej struktur samorządu gospodarczego, bardzo natomiast rozwiniętych po stronie niemieckiej. Jeleniogórska Izba Przemysłowo-Handlowa (JIP-H) powstała w czerwcu 1990 roku jako organizacja małych firm (zatrudniających do 10 pracowników). Ustawa z maja 1989 roku o izbach gospodarczych dała podstawy tworzenia organizacji samorządu gospodarczego niezależnie od istniejących od 1949 roku Polskich Izb Handlu Zagranicznego (PIHZ). Przyłączenie do JIP-H Jeleniogórskiej PIHZ oraz rozwijające się od maja 1991 roku różne formy współpracy transgranicznej w ramach Euroregionu "Nysa" otworzyło przed Izbą nowe możliwości współdziałania z organizacjami samorządu gospodarczego Saksonii i północnych Czech. Izba rozszerzyła istotnie:

- zakres wspierania polskich przedsiębiorców trudniących się obrotem towarowym z zagranicą,
- dostęp do sieci informacji w ramach systemów ofert współpracy "INFODATA" i "OSIG", europejskiego systemu ofert "BRE" oraz "Deutsch-Polnische Kooperationservice" i "Bürgerl".

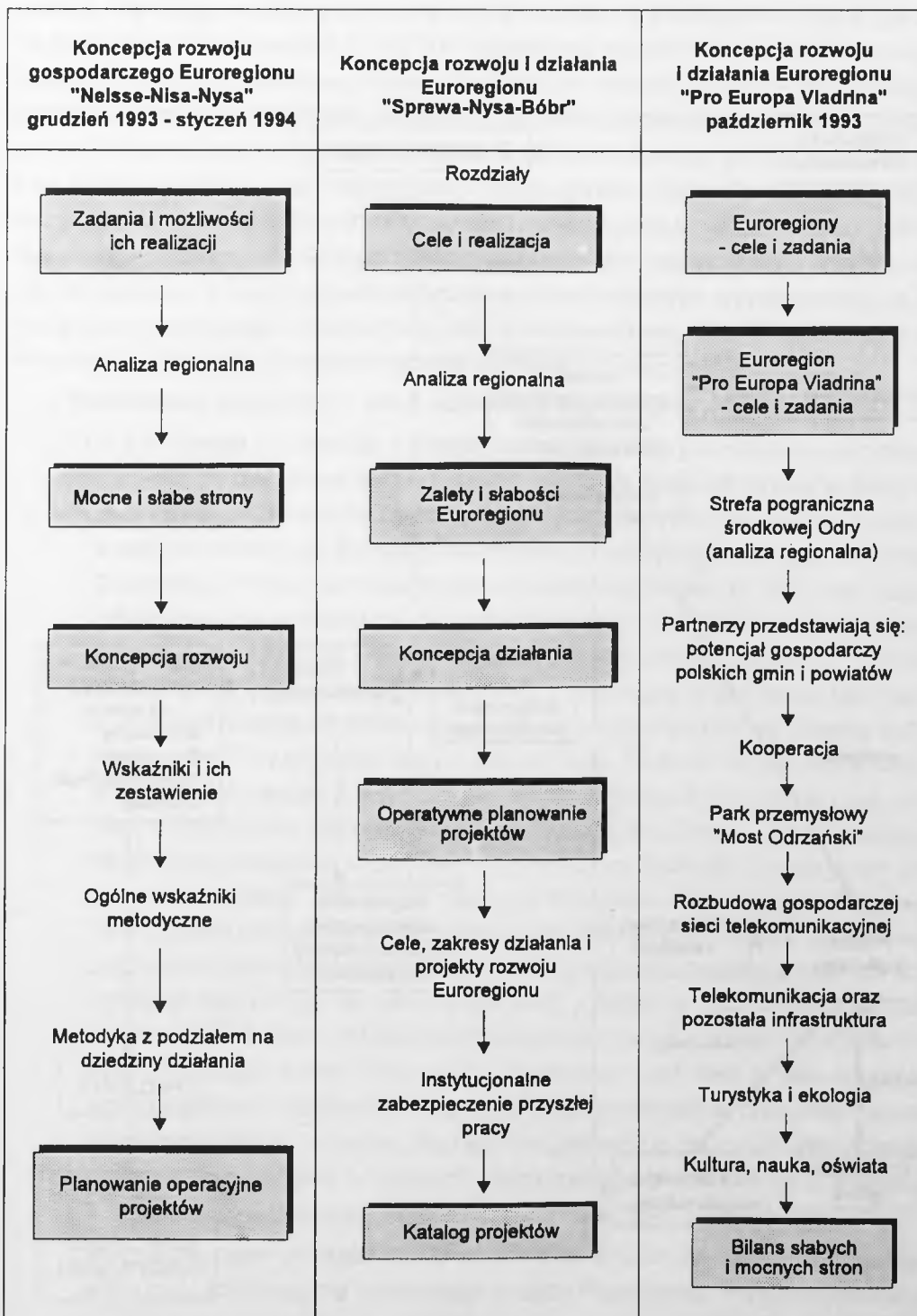
Do konkretnych form współpracy samorządów gospodarczych należy m.in. zaliczyć:

- udział w organizacji Polsko-Niemieckich Dni Gospodarczych (Świeradów Zdrój) oraz inicjatywę organizacji Targów Euroregionalnych,
- staże pracowników Izby oraz polskich przedsiębiorców w Saksonii oraz praktyki studentów niemieckich w Izbie i przedsiębiorstwach regionu,
- obsługa przedsiębiorców niemieckich starających się założyć firmę w regionie jeleniogórskim,
- początki współredagowania czasopisma Izby "Gospodarka w Sudetach",
- udział w założeniu i członkostwo Polsko-Niemieckiej Izby Gospodarczej Warszawa-Bonn.

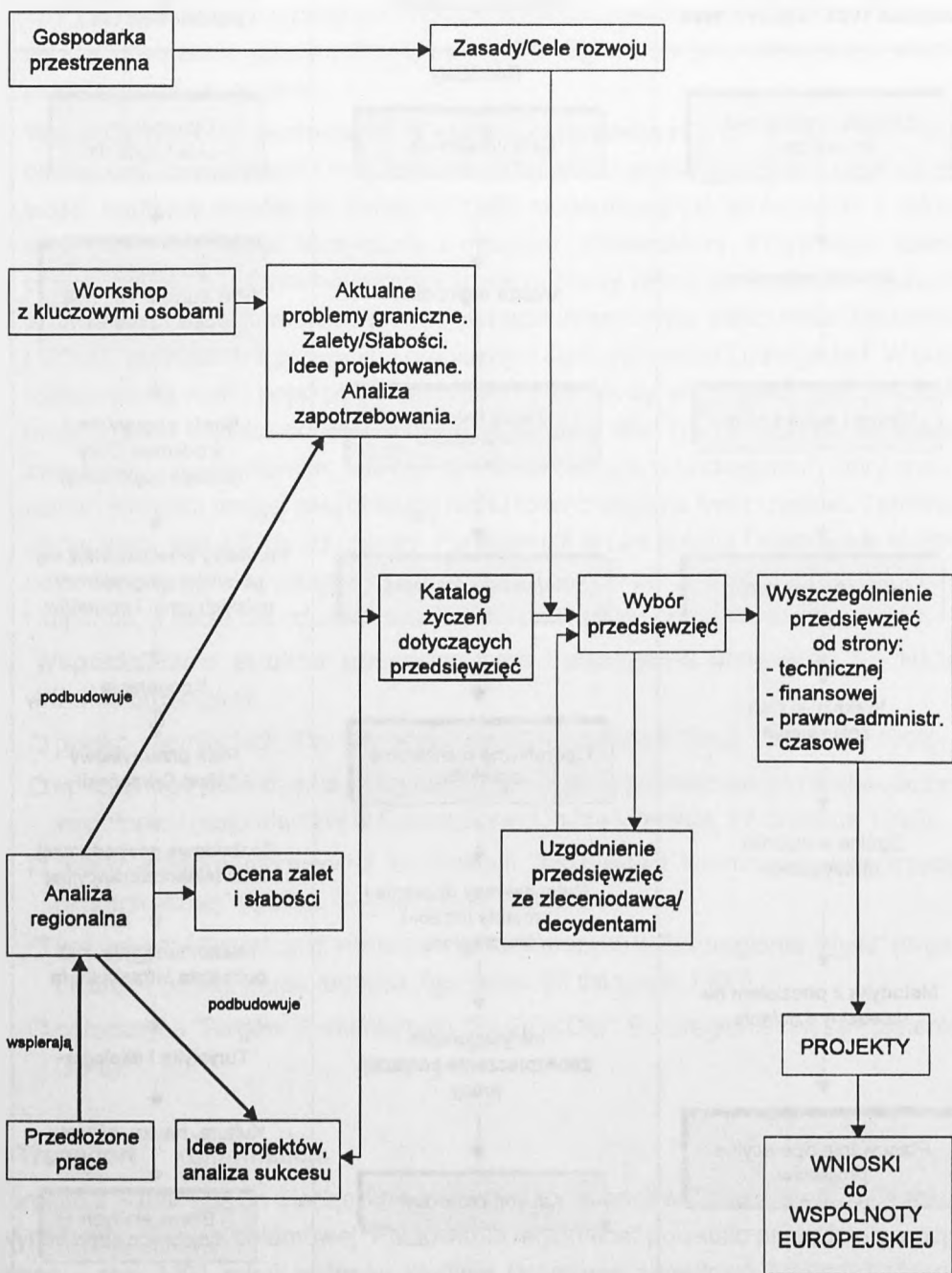
2. **Specjalna strefa ekonomiczna w Zgorzelcu/Görlitz** (priorytet II stopnia): na zlecenie gminy wiejskiej i gminy miejskiej Zgorzelec opracowano koncepcję zagospodarowania przestrzennego strefy. Z inicjatywy Urzędu Wojewódzkiego w końcu 1995 roku opracowano program i studium lokalizacyjne oraz założenia ekonomiczne dla utworzenia giełdy rolno–towarowej w Zgorzelcu jako pierwszego etapu realizacji strefy specjalnej.
3. **Wspólne projekty budowlane w miastach podwójnych** (priorytet II stopnia): bliskie sąsiedztwo miast i miejscowości leżących w strefie granicznej daje możliwość realizacji wspólnych inwestycji bądź modernizacji już istniejących, a także możliwości wspólnego korzystania z urządzeń infrastruktury. Przykładem takich przedsięwzięć jest *terminal* kompleksowej odprawy celnej samochodów ciężarowych "Faktor"; jest to wspólne przedsięwzięcie innowacyjne władz miast Zgorzelca i Görlitz, powiązane z przejściem granicznym Jędrzychowice/ Ludwigsdorf. W celu rozładowania ruchu pojazdów ciężarowych z inicjatywy władz gmin zgorzeleckich uruchomiono miejsce odpraw celnych w Żarskiej Wsi. Na ukończeniu są prace związane z uruchomieniem nowego terminalu celnego w Ludwigsdorf, który w styczniu 1996 roku przejął całą obsługę ruchu towarowego na tym przejściu. Terminal usytuowany jest 3,5 km od granicy. Funkcjonują w nim polskie i niemieckie służby celne i spedycyjne, sporządzające dokumenty do odpraw ostatecznych w eksporcie i imporcie, a także dla odpraw czasowych i przekazowych.
4. **Współdziałanie struktur gospodarczych Euroregionu** przejawiało się także w formie organizacji:
- polsko–niemieckich "Dni Gospodarczych" (Świeradów Zdrój, 1 kwietnia 1992),
 - specjalnego posiedzenia Prezydium Euroregionu poświęconego możliwościom współpracy gospodarczej w Euroregionie (Jazne Libverda, 27 czerwca 1992),
 - polsko–czesko–niemieckiej konferencji "Możliwości komunalnej współpracy przygranicznej" (Görlitz, 3–4 listopada 1993),
 - konferencji "Aktywizacja kontaktów gospodarczych w Euroregionie "Nysa" (organizator – polska grupa robocza Zgorzelec, 25 listopada 1993),
 - corocznych Targów Komunalnych "EUROKOM" Euroregionu "Nysa" (Jelenia Góra).

* **Transport i komunikacja**

Tematyka ta należała do wiodących problemów konferencji w Zittau w maju 1991 roku. W wyniku prac grupy problemowej "Planowanie regionalne" powstało przed konferencją (marzec – maj 1991 roku) wstępne studium dotyczące zagadnień integracji układu komunikacyjnego na obszarze Euroregionu, które było pierwszym od dłuższego czasu wspólnie opracowanym przez planistów polskich, czeskich i niemieckich studium zagospodarowania pogranicza. Studium to pn. *"Komunikacja i turystyka"* opracowano dla

Rys. 5. Różnice i podobieństwa w strukturze transgranicznych planów regionalnych

Rys. 6. Koncepcja metodyczna budowy transgranicznego planu regionalnego

potrzeb przyszłego wspólnego planowania regionalnego w Euroregionie. Część graficzną studium wykonano w skali 1: 100 000 i objęła ona: po stronie niemieckiej – powiaty Bautzen, Löbau, Weisswasser, Karndorf i Zittau, po stronie czeskiej – tereny okręgu północno-czeskiego z Libercem, Jabloncem nad Nisou, przylegające pasmem szerokości 10–40 km do granicy niemieckiej i polskiej od Bischofswerdy po Szklarską Porębę i po stronie polskiej – całe województwo jeleniogórskie. Celem badań była przede wszystkim integracja układu ruchu drogowego i kolejowego ze szczególnym uwzględnieniem przejść granicznych. Sporządzone opracowanie stanowiło podstawę przy określaniu szczegółowych warunków urbanistyczno–architektonicznych oraz technicznych dotyczących nowych przejść granicznych, jakie w nim wskazano. Rozwija to szczegółowo Koncepcja z 1993 roku. Wśród priorytetów rozwojowych uwzględnione są:

1. **Rozbudowa autostrad i dróg szybkiego ruchu** (priorytet I stopnia):

- **A 3 Szczecin – Lubawka – Praga;** umieszczenie tej inwestycji w priorytetach Euroregionu ma istotne znaczenie promocyjne dla realizacji tej idei, w której nie uczestniczą bezpośrednio struktury Euroregionu. Idea zbudowania nowoczesnej arterii komunikacyjnej, łączącej Skandynawię z poszczególnymi regionami Polski Zachodniej i Północnych Czech, ma już kilkuletnią historię. W 1991 roku władze administracyjne województw zachodnich wystąpiły wspólnie do władz centralnych o umieszczenie tej arterii w krajowym programie budowy autostrad. W 1992 roku trasa ta, oznaczona symbolem A–3, znalazła się w programie jako jedna z czterech autostrad przewidywanych do wybudowania na terenie kraju. We wrześniu trzy prywatne firmy z Jeleniej Góry, Trutnova i Bostonu we współpracy z samorządami z województwa jeleniogórskiego i legnickiego oraz urzędami wojewódzkimi z Jeleniej Góry, Legnicy, Gorzowa, Zielonej Góry i Szczecina zainicjowały powołanie spółki akcyjnej pod nazwą *Sudeckie Towarzystwo Drogowe* (od stycznia 1993 roku *Sudecko–Pomorskie Towarzystwo Drogowe*). Towarzystwo jest już obecnie zorganizowaną strukturą w obszarze zachodniego pogranicza, która zamierza uczestniczyć w programie budowy autostrad, koncentrując swą uwagę na autostradzie A–3, a także na zachodnich odcinkach autostrady A–4. Istotnymi efektami realizacji koncepcji budowy autostrady A–3 była organizacja przez Towarzystwo w czerwcu 1994 roku w Jeleniej Górze ogólnopolskiego seminarium *Ekologiczne uwarunkowania programu budowy autostrad w Polsce zachodniej* oraz współorganizacja w maju 1995 roku w Szczecinie międzynarodowej konferencji *Międzynarodowa trasa E–65 a integracja krajów Europy Środkowej i Północnej* (por. [Rola 1996, s.21]).
- **A 4 (E 40 część polska) część niemiecka:** w połowie 1995 roku uzyskano wskazania lokalizacyjne Centralnego Urzędu Planowania. Przygotowywane są materiały dla decyzji lokalizacyjnych na terenie województwa jeleniogórskiego i województwa legnickiego, co umożliwi rozpoczęcie procedury przetargowej na wskazanie koncesjonariusza. Struktury Euroregionu opowiadają się za przyspie-

szeniem realizacji tego przedsięwzięcia, czego przejawem jest wprowadzenie i rekomendacja do Programu CBC na rok 1996 finansowania budowy obwodnicy Bolestawca. W strukturach Euroregionu istnieje trójstronna Komisja oceniająca projekty do finansowania ze środków programu CBC (po 3 osoby każdej ze stron i przedstawiciele sekretariatów Euroregionu).

2. Wypracowanie strategii w dziedzinie środków transportu publicznego (regionalizacja, racjonalizacja – priorytet II stopnia);

Przykładem racjonalizacji funkcjonowania środków transportu publicznego w układzie ponadgranicznym są ułatwienia w transgranicznym ruchu autobusów miejskich i taksówek na przejściu granicznym Zgorzelec/Görlitz. Pomysł wprowadzenia dodatkowego elementu łączącego te miasta poprzez uruchomienie transgranicznej linii autobusowej pojawił się już w roku 1991. W okresie pierwszych 4 miesięcy od uruchomienia linii, tj. od 9 września 1991 roku, z połączenia tego skorzystało ponad 50 tys. podróżnych za opłatą wynoszącą 1,5 DM za przejazd. Rozpoczęte są też wstępne studia nad możliwościami przedłużenia tramwajowych linii z Görlitz do Zgorzelca.

3. System przejść granicznych (priorytet I stopnia)

Szczególnie ważnym segmentem współpracy transgranicznej, decydującym o wielkości i nasileniu kontaktów między społecznościami lokalnymi obszarów przygranicznych oraz ułatwiającym współpracę gospodarczą, są ilość i jakość przejść granicznych. Liczba i przepustowość istniejących w okresie powstawania struktur Euroregionu "Nysa" przejść granicznych nadal nie zaspokajają rosnących potrzeb ruchu transgranicznego. Dotyczy to również dróg dojazdowych oraz formalnoprawnych aspektów dokonywania odpraw granicznych. W okresie 4 lat funkcjonowania Euroregionu liczba funkcjonujących przejść granicznych wzrosła kilkakrotnie, a część jest w fazie końcowych uzgodnień. I tak:

- autostradowe **przejście A 4/E 40**; Jędrzychowice/Ludwigsdorf zostało otwarte w lipcu 1994 roku dla ruchu towarowego. Zakończenie tego przejścia, które ma charakter ponadregionalny, i oddanie go do wspólnej odprawy ruchu osobowego i towarowego nastąpi w lipcu 1996 roku. Przejście to powinno istotnie odciążyć miasto Zgorzelec i Görlitz od samochodowego ruchu transgranicznego i zmniejszyć związane z nim zagrożenia.
- przejście **Żytawa/Porajów/Hrádek**; zamiar rozbudowy drogi i "eksterytorialnego" przejścia jako odcinka drogi szybkiego ruchu (lub autostrady) B-178 spowodował poważne kontrowersje między stronami współpracującymi w ramach euroregionu i został przez stronę polską odrzucony. W konsekwencji uruchomiono w grudniu 1993 roku dwa przejścia lokalne: **Żytawa/Porajów i Porajów/Hrádek** dla ruchu osobowego;
- przejścia **Hagenwerder/Radomierzyce** oraz **Deschka/Pieńsk**; w przypadku

przejścia pierwszego nadal nie wyjaśnione są sprawy kierunku odpraw celnych i granicznych. Planowane otwarcie przejścia w 1997 roku. Przejście drugie będzie realizowane w latach 1996–1998. Aktualnie trwają prace studialne i projektowe oraz szczegóły porozumienia w sprawie lokalizacji mostu granicznego. Po stronie niemieckiej występują trudności z budową drogi dojazdowej do przejścia w związku z protestem mieszkańców miasta Deschka i organizacji ekologicznych, ponieważ droga ta przecinać będzie rezerwat przyrody;

- przejście **Podrosche/Przewóz**; otwarte w maju 1994 roku dla ruchu osobowego;
- przejście **Bogatynia/Kunratice**; trwają prace projektowe; przewidywane otwarcie w połowie roku 1996 dla ruchu osobowego. Przejście to w powiązaniu z oddaniem przejścia w Czerniawie istotnie skróci drogę przejazdu do miejscowości turystycznych Karkonoszy dla turystów przekraczających granicę polsko-niemiecką w Sieniawce i Porajowie;
- przejście **Miłoszów/Srbska**; otwarte w końcu grudnia 1995 roku dla ruchu pieszego.
- przejście **Czerniawa/Nove Mesto**; trwa budowa przejścia. Przewidywane otwarcie w drugiej połowie 1996 roku;
- przejścia **Vosecka bouda/Szrenica** (piesze), **Korenov/Jizerka/Orle** (piesze, narciarskie) i **Smrk/Izerski Stog** (piesze, narciarskie); trwają uzgodnienia o otwarciu tych przejść dla ruchu turystycznego.
- Poza programem*: w listopadzie 1994 roku otwarto "pieszo–rowerowe" przejście graniczne **Krzewina/Ostritz**; w końcu roku 1995 pojawiły się dwie nowe inicjatywy przejść o charakterze lokalnym – na **Przełęczy Karkonoskiej** i na **Równi pod Śnieżką**.
- Sieć przejść granicznych na polskich granicach w obszarze Euroregionu uzupełniają "stare" przejścia: Zgorzelec/Görlitz (przejście drogowe – ruch osobowy i przejście kolejowe), Sieniawka/Zittau (ruch osobowy i towarowy), Łęknica/Bad Muskau (ruch osobowy), Zawidów/Habartice (ruch osobowy), Jakuszyce/Harrachov (ruch osobowy i towarowy) i Przełęcz Okraj/Kralovec (ruch osobowy).

4. Lotniska (priorytet I stopnia)

- "Cargo" Rothenburg** (alternatywnie: **Krzywa**); w dyskusjach prowadzonych w strukturach Euroregionu uruchomienie i zarządzanie lotniskiem w Rothenburgu wiązano z powołaniem niemiecko–polskiej spółki, w której strona polska miałaby 49% udziałów. Ostatecznie uruchomiono w połowie 1995 roku w Rothenburgu lotnisko czarterowe bez udziału strony polskiej, choć sprawa uczestniczenia kapitału polskiego (m.in. polskich gmin przygranicznych) w tym przedsięwzięciu jest nadal otwarta. W różnych koncepcjach wykorzystania lotniska w Krzywej priorytet uzyskała lokalizacja tam specjalnej strefy ekonomicznej. Dyskusje na ten temat odbywały się bez angażowania struktur Euroregionu.

5. Kolej (priorytet I stopnia)

- regionalna Bautzen – Löbau – Żytawa – Liberec – Jelenia Góra – Lubań – Zgorzelec – Bautzen** (z możliwością połączenia z Bad Schandau); realny udział struktur Euroregionu polega na wykreowaniu pomysłu, opracowaniu studium projektu i schematu działania. Analizowane są możliwości sfinansowania tego przedsięwzięcia z programów Interreg II i CBC;
- kolej Jakuszyce/Harrachov**; mimo powstania Towarzystwa Kolei Izerskiej w Szklarskiej Porębie dla wspierania idei uruchomienia tej kolei, brak poważnych postępów w realizacji tej idei głównie z powodu małego zainteresowania tym przedsięwzięciem ze strony Dolnośląskiej Dyrekcji Kolei Państwowych, która w okresie ostatnich kilku lat zlikwidowała lub poważnie ograniczyła wiele połączeń o charakterze lokalnym. W strukturach Euroregionu przedsięwzięcie to traktowane jest jako element składowy programu kolei regionalnej.

* Ochrona środowiska

Jednym z najważniejszych celów współpracy transgranicznej są wspólne działania na rzecz ochrony środowiska. Zadanie to jest szczególnie eksponowane w Euroregionie "Nysa", który stanowi centralną część obszaru "Czarnego Trójkąta". Znalazło to swój wyraz zarówno w przygotowaniach konferencji w Zittau (maj 1991), jak i w priorytetach Koncepcji. Wlicza się wśród nich:

1. System gospodarki ściekowej (priorytet I stopnia)

- Pieńsk**; z uruchomionej oczyszczalni o wydajności 2000 m³/dobę korzystają także 3 gminy niemieckie: Deschka, Zodel i Gross Krauscha (200 m³/dobę).
- Bogatynia/Chrastawa**; zadanie nie zrealizowane.

2. **Wymiana danych dotyczących stanu środowiska** (priorytet I stopnia): jest to jeden z najlepiej zorganizowanych obszarów współpracy w Euroregionie. Niezależnie od wspólnego systemu monitoringu stanu środowiska, realizowanego w ramach programu "Czarnego Trójkąta" z udziałem Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (WIOŚ) w Jeleniej Górze, w drugiej połowie 1993 roku w środowisku naukowym Zittau powstała koncepcja utworzenia wspólnej bazy danych o środowisku dla Euroregionu "Nysa" w oparciu o rozproszone bazy danych w poszczególnych częściach Euroregionu. Powołano trójstronny zespół roboczy pracujący pod kierunkiem prof. D. Reichela z Wyższej Szkoły Techniki, Gospodarki i Spraw Społecznych w Zittau; ze strony polskiej uczestniczą w nim przedstawiciele uczelni jeleniogórskich. Konkretnymi efektami wspólnych prac było: porównanie standardów oceny stanu środowiska, wybranie wspólnych wskaźników oraz zaprojektowanie bazy danych.

W 1995 roku system informacji o środowisku został włączony w projektowanie kompleksowego systemu informacyjnego Euroregionu "Nysa" pod nazwą INES,

realizowanego pod patronatem struktur Euroregionu przez uczelnie wyższe Zittau przy współpracy z czeskimi i polskimi uczelniami. Podsumowanie dotychczasowych wyników realizacji projektu odbyło się 29 listopada 1995 roku na międzynarodowym seminarium w Zittau. Planuje się wykorzystanie międzynarodowej sieci INTERNET dla realizacji dostępu do systemu INES i udostępnienia danych potencjalnym klientom.

3. **Instytut rekultywacji rolniczo – leśnej**, w tym centrum ochrony przyrody Wzgórz Żytawskich (priorytet I stopnia); zadanie nie zrealizowane.
4. **Program zmian użytkowania terenów przemysłowych i konwersacyjnych** (priorytet II stopnia); program nie został opracowany.
5. **Wykorzystanie ciepła odpadowego z Elektrowni "Turów" dla celów grzewczych** (priorytet III stopnia): transgraniczna koncepcja "ucieplnienia" przygranicznych obszarów Euroregionu "Nysa" związana jest z realizowanym przez Elektrownię "Turów" programem rehabilitacji (budowa 6 kotłów fluidalnego spalania i na 3 blokach – instalacji odsiarczania). W ramach realizacji tego programu zaplanowano możliwość pozyskania około 600 MWT energii cieplnej na cele ciepłownictwa zdalaczynnego. System mógłby objąć: po stronie polskiej – Bogatynię, Zgorzelec i Zawidów, po stronie niemieckiej – Rumburk, Vansdorf, Zittau, Görlitz i Grossschonau i po stronie czeskiej – Liberec, Jablonec, Frydlant, Hrádek i Chrastawę. Należy zwrócić uwagę, że koncepcja wykorzystania źródeł ciepła powstającego w elektrowniach dla potrzeb "transgranicznego systemu dalekiego ogrzewania" wzbudziła duże zainteresowanie nie tylko samorządów polskich, ale i czeskich. Jest ona propagowana przez specjalistów czeskich jako rozwiązanie proekologiczne i oparte na zdrowych zasadach ekonomicznych [Valasek 1993]. Jako rozwiązanie alternatywne strona niemiecka preferuje rozbudowę systemu zaopatrzenia w gaz ziemny. W celu sprawdzenia możliwości realizacyjnych programu Elektrownia "Turów" oraz samorządy gmin: Bogatynia, Zgorzelec (gmina miejska) i Zawidów sfinansowały opracowanie "Koncepcji zaopatrzenia w energię ciepłą rejonu: Bogatynia, Zgorzelec i Zawidów", przygotowane przez Biuro Studiów i Projektów Energetycznych "Energoprojekt" w Katowicach w sierpniu 1991 roku. Zgodnie z tą koncepcją Elektrownia "Turów" zagwarantuje dostawę ciepła przez okres co najmniej 30-letni przy pełnej zgodności z europejskimi normami ochrony środowiska. Brak dostatecznych postępów w realizacji tego zadania wynika z pewnej rozbieżności interesów stron współpracujących w Euroregionie, a zwłaszcza strony polskiej i niemieckiej.

Rozbieżności te ujawniły się również w tworzeniu i promocji koncepcji **wspólnej polityki energetycznej** w Euroregionie "Nysa", ze szczególnym uwzględnieniem obszarów przygranicznych Worka Żytawskiego. Zakłada ona powiązanie w jeden system elektroenergetyczny i ekologiczny trzech elektrowni: "Melnik" (Czechy), "Hagenwerder III" (Niemcy) i "Turów" (Polska). System ten pracowałby wspólnie na

rzecz utrzymania optymalnych warunków środowiskowych na terenach przygranicznych Euroregionu "Nysa", tzn. kształtowałby elastycznie skalę wpływu na środowisko, w zależności od aktualnych warunków meteorologicznych, poprzez odpowiednią pracę regulacyjną elektrowni. Strona polska wskazuje, że zasadniczą wadą tej koncepcji jest fakt wyczerpywania się zasobów węgla brunatnego, na których oparta jest praca zespołu elektrowni "Hagenwerder". Jedynie import węgla z polskiej kopalni i ograniczenia działalności Elektrowni "Turów" umożliwiłyby dalsze funkcjonowanie tego zespołu. Takim rozwiązaniem strona polska nie jest zainteresowana [Borys 1994].

6. **Ośrodek Kultury Ekologicznej Jelenia Góra "Czarne"** (priorytet III stopnia); inicjatywa ta ma swój początek w 1981 roku, gdy w Jeleniej Górze zaczął powstawać na szerszą skalę obywatelski ruch ekologiczny. Przy poszukiwaniach bazy dla tego ruchu wybór padł na opuszczony i zdewastowany zabytek architektury – XVI-wieczny dwór w Czarnem – dzielnicy Jeleniej Góry. W 1988 roku opracowana została przez ówczesnego lidera Polskiego Klubu Ekologicznego – Jacka Jakubca pierwsza koncepcja Międzynarodowego Ośrodka Kultury Ekologicznej oraz rozpoczęte zostały praktyczne działania dla jej realizacji. W sierpniu 1990 powstaje Fundacja Kultury Ekologicznej (FKE), której głównym celem jest promowanie i koordynowanie prac na rzecz utworzenia Ośrodka, a w marcu 1991 roku Rada Miejska Jeleniej Góry podejmuje uchwałę o nieodpłatnym przekazaniu dworu w Czarnem na Ośrodek ekologiczny pod administrację FKE. Latem 1992 roku w Ośrodku odbywają się pierwsze międzynarodowe warsztaty młodzieży z udziałem m.in. grupy z Hamburga, Towarzystwa Ekologii Politycznej ze Stuttgartu i grupy z Euroregionu "Nysa". W maju 1993 roku wspólnie z holenderskimi partnerami powstaje koncepcja gospodarstwa ekologicznego w Czarnem. W maju i czerwcu 1994 roku w Ośrodku odbywają się spotkania Rady, Prezydium i Sekretariatu Euroregionu "Nysa", na których inicjatorzy projektu otrzymują potwierdzenie struktur Euroregionu dla realizacji tego przedsięwzięcia. W końcu roku 1994 rozstrzygnięty został konkurs na proekologiczny system energetyczny dla Międzynarodowego Ośrodka Kultury Ekologicznej w Czarnem. Powstający Ośrodek ma być wielofunkcyjną placówką wnoszącą postęp w różnych dziedzinach ochrony i kształtowania środowiska na obszarze Euroregionu. Obecnie trwają studia nad szczegółowym programem użytkowym oraz przyszłym kształtem całego zespołu folwarczno-dworskiego.
7. **Tereny ochrony przyrody Doliny Nysy** (priorytet III stopnia): zadanie nie realizowane.
8. **Park wypoczynku i dydaktyki ekologicznej – ECOPOLIS Poland**
– Jelenia Góra (obecna nazwa ECOPOLIS – Sudety) (priorytet III stopnia); koncepcja utworzenia wielofunkcyjnego ośrodka rekreacji i praktycznej edukacji ekologicznej powstała na początku roku 1993 w Fundacji Karkonoskiej w Jeleniej

Górze. W marcu 1994 roku Fundacja wspólnie z firmą "Ecoturism" z Anglii²⁷ opracowała wstępne studium projektu, a w planie gminy Podgórzyn zarezerwowano tereny pod to zamierzenie. Mimo włączenia Ekopolis do priorytetów współpracy euroregionalnej, nie obserwuje się większego zainteresowania tym projektem w strukturach Euroregionu.

Poza programem: organizacja lub udział strony polskiej w organizacji licznych konferencji i seminariów poświęconych ochronie środowiska na obszarze Euroregionu. Wśród ważniejszych spotkań należy wymienić m.in.:

- konferencję "Ochrona środowiska w Euroregionie Saksonia/Czechy/ Dolny Śląsk" (Görlitz 19–20 czerwca 1992 r.),
- warsztaty "Transgraniczne możliwości w ochronie środowiska" (Görlitz 25 czerwca 1992 r.),
- konferencję "Ochrona środowiska w Euroregionie Niemcy/Polska/ Czechy" (Zittau 27–29 czerwca 1992 r.),
- spotkanie "Odnowa środowiska w Euroregionie "Nysa" z udziałem ministrów ochrony środowiska Polski, Czech i Niemiec (Zittau 27–29 września 1992 r.),
- polsko-saksońskie seminarium "Badania gleb ekologicznie zdegradowanych" (Jelenia Góra listopad 1993 r.),
- trójstronne spotkanie "Transgraniczne problemy gospodarki odpadami" (Zgorzelec 3 marca 1994 r.),
- coroczne sympozjum "Czysta Nysa" (23–25 marca 1994 r.).

* Szkolnictwo wyższe i oświata

Współdziałania środowisk akademickich i oświatowych miast Euroregionu "Nysa" należą do najbardziej dynamicznie rozwijających się dziedzin współpracy transgranicznej w Euroregionie.

1. Współpraca wyższych uczelni Jelenia Góra/Liberec/Żytawa (priorytet I stopnia).

Strukturą istotnie wspomagającą trójstronną współpracę są środowiska twórcze, a zwłaszcza istniejące na obszarze Euroregionu szkoły wyższe. Przykładami instytucjonalizacji tej współpracy są:

- Ośrodek Koordynacji Badań Szkół Wyższych Euroregionu:** w wyniku podpisanego w listopadzie 1991 roku porozumienia między Uniwersytetem Technicznym (Wyższa Szkoła Maszyn i Tekstyliów) w Libercu, Wyższą Szkołą Techniczną (obecnie Wyższą Szkołą Techniki, Gospodarki i Spraw Socjalnych) w Zittau, Akademią Ekonomiczną we Wrocławiu – Wydział Gospodarki Regionalnej i Tu-

27 gdzie zlokalizowane jest pierwsze na świecie Ecopolis.

nystyki w Jeleniej Górze i Filii Politechniki Wrocławskiej w Jeleniej Górze, utworzono **Ośrodek Koordynacji Badań Szkół Wyższych Euroregionu Neisse–Nisa–Nysa** z siedzibą w Libercu. Prezydentem Ośrodka jest na zasadzie 3–letniej kadencji rektor lub dziekan każdej ze szkół partnerskich. Do końca 1993 roku pracami Ośrodka kierowało Prezydium pod przewodnictwem prof. Zdenka Kovařa (Liberec), od 1994 roku funkcję prezydenta Ośrodka powierzono prof. Danucie Strahl (Jelenia Góra). W pracach Ośrodka uczestniczy ponad 100 pracowników naukowych działających w 11 trójstronnych sekcjach badawczych o profilu merytorycznym zbliżonym do zakresów zainteresowań samorządowych grup roboczych. Są to sekcje: 1. Ochrony środowiska, 2. Gospodarki energetycznej, 3. Turystyki, 4. Produkcji, 5. Gospodarki, 6. Oświaty i wychowania, 7. Współpracy kulturalnej, 8. Informatyki, 9. Polityki społecznej, 10. Systemów komputerowych i 11. Sekcja studencka. Trzech współprzewodniczących każdej sekcji i Prezydium tworzą liczące około 40 osób Konsylium Badawcze. Spotkania Konsylium poświęcone były m.in. problemom tworzenia banku danych naukowych, monitoringu ekologicznego, rozwoju turystyki itd. Utworzenie w strukturze grup roboczych grupy nr X "Nauka" powinno sprzyjać integracji prac i usprawnieniu przepływu informacji między sekcjami badawczymi i grupami samorządowymi o zbliżonym profilu zainteresowań. Dużą rolę w koordynacji prac sekcji odgrywa Sekretariat Ośrodka w Libercu, kierowany przez doc. Rudolfa Anděla. Konkretnymi efektami współpracy środowisk naukowych Jeleniej Góry, Liberca i Zittau są m.in.:

- współpraca w organizacji konferencji i sympozjów naukowych, np. "Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce", "Problemy ekologiczne Euroregionu "Nysa", "Współpraca przygraniczna", "Planowanie przestrzenne i rozwój regionalny" itp.; niektóre z tych przedsięwzięć były organizowane wspólnie z Centrum Samorządu Lokalnego w Jeleniej Górze ze środków Fundacji Konrada Adenauera; w latach 1994–1995 zorganizowano dwa seminaria studenckie na temat współpracy i rozwoju Euroregionu "Nysa",
- wydawanie przez Ośrodek półrocznika "*Prace Naukowe*" ("*Wissenschaftliche Abhandlungen*", "*Vedecka Pojednani*"), profesjonalnego wydawnictwa naukowego podejmującego teoretyczne i praktyczne aspekty życia społecznego i gospodarczego Euroregionu "Nysa". Wydawnictwo finansowane jest przez uczelnie partnerskie, a autorami prac są pracownicy naukowcy i studenci uczelni Euroregionu.

□ **Umowy dwustronne:** niezależnie od współdziałania trójstronnego podejmowane są też inicjatywy dwustronne. Przykładem takiego działania jest podpisanie w 1992 roku przez jeleniogórski Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej umowy o współpracy z Wyższą Szkołą Techniki, Gospodarki i Spraw Społecznych w Zittau, której strony zobowiązały się do współdzia-

łania w zakresie dydaktyki, badań naukowych i działalności publikacyjnej. Efektami tej współpracy są m.in.:

- w dziedzinie badań: prowadzenie od 1993 roku wspólnych prac badawczych w ramach programu DAAD i prezentacja ich wyników na dwóch konferencjach zorganizowanych w Jeleniej Górze i w dwóch wydawnictwach zwartych. Problematyka badań to aktualne problemy rozwoju Euroregionu "Nysa",
- w dziedzinie publikacji: wspólne przygotowanie dwóch książek, wydanych przez renomowane wydawnictwo niemieckie (Oldenbourg Verlag): "*Słownik niemiecko-polski z zakresu nauki o przedsiębiorstwie*" (w przyszłości będzie poszerzony o słownictwo czeskie) i "*Korespondencja handlowa*",
- wymiana studentów w ramach praktyk dyplomowych oraz organizacja kursów języka polskiego i języka niemieckiego dla pracowników i studentów, a także udział polskich lektorów w konferencji metodycznej nt. nauczania języka niemieckiego (Zittau listopad 1995).

□ **Trójstronny Instytut Szkół Wyższych w Żytawie** (priorytet II stopnia): w połowie lutego 1993 r. po wielomiesięcznej pracy trójstronnej komisji utworzono kolejną – obok Ośrodka Koordynacji Badań Naukowych w Libercu – formę współdziałania środowisk naukowych Euroregionu w postaci *Międzynarodowego Instytutu* (Internationales Hochschulinstitut – IHI) z siedzibą w Zittau. Prace przygotowawcze do powołania Instytutu rozpoczęto już w lipcu 1991 roku. Koncentrowały się one nad formułą placówki, jej programem i organizacją. Brali w tym udział przedstawiciele uczelni Euroregionu oraz Politechniki Gliwickiej – od lat współpracującej z Zittau. Powołanie Instytutu o charakterze uniwersyteckim – wzorowane na podobnym Instytucie niemiecko-francuskim – ocenia się jako ważny element budowy modelu transgranicznego regionu z rozwiniętymi formami współpracy, w której nauka, wspólne kształcenie studentów będzie miało swój znaczący udział. W ramach Instytutu – zgodnie z przyjętymi założeniami jego pracy – kształceni będą specjaliści, którzy rozumieć będą realia gospodarcze Czech, Niemiec i Polski. Podstawowym warunkiem przyjęcia na studia w Instytucie jest posiadanie tzw. przeddyplomu (Vordiplom) przez studentów niemieckich oraz zaliczenie co najmniej 4 semestrów studiów na uczelniach przez studentów czeskich i polskich. W roku akademickim 1993/94 rozpoczęły się studia na kierunku "Inżynieria środowiska". W roku akademickim 1994/95 rozpoczęły się studia na dwóch kolejnych kierunkach: "Inżynieria gospodarcza" i "Ekonomia przedsiębiorstwa".

Studia w Instytucie trwają 3 lata (6 semestrów) i w czasie ich trwania każdy student odbywa praktykę w jednym z krajów Unii Europejskiej. Współpraca strony polskiej – reprezentowanej przez Wydział Akademii Ekonomicznej – polega na udziale w gremiach decyzyjnych (np. Międzynarodowej Radzie Instytutu), komisjach konkursowych do naboru kadr naukowych oraz w delegowaniu corocznie

grupy polskich studentów na studia w Instytucie z możliwością ukończenia studiów również w swej uczelni macierzystej. Wydział jeleniogórski uczestniczy w szkoleniu językowym studentów przygotowujących się do studiów w Instytucie, zaś strona niemiecka organizuje dwa kursy językowe w Zittau (6–tygodniowe).

- **Trójstronna Akademia Zarządzania** (priorytet II stopnia); przedsięwzięcie niejasne dla strony polskiej od samego początku sformułowania tego priorytetu. Nie było też przedmiotem zainteresowania struktur euroregionalnych, w tym struktur akademickich.

2. Współpraca instytucji oświatowych

Współpraca w dziedzinie oświaty między szkołami, nauczycielami i młodzieżą szkolną ma kluczowe znaczenie dla przyszłości Euroregionu. Kontakty na tej płaszczyźnie są różnorodne, choć część wspólnych inicjatyw ma nadal tylko formę idei czy postulatu na przyszłość. Należą do nich przewidziane w *Koncepcji*:

- **Ośrodki spotkań młodzieżowych** (priorytet III stopnia), np.

- centrum kongresowe Radomierzyce
- gimnazjum 3–języczne

W dziedzinie szkolnictwa średniego i zawodowego strona polska zaproponowała stronie niemieckiej powołanie w Zgorzelcu polsko–niemieckiego gimnazjum, którego matura spełniałaby wymogi Unii Europejskiej, zaś nauczanie odbywałoby się w dwóch językach wykładowych: polskim i niemieckim. Z kolei strona niemiecka zaproponowała zorganizowanie dla polskich uczniów nauki w szkołach zawodowych powiatu Niesky oraz w gimnazjum w Rothenburgu. Efektem tych inicjatyw jest na razie istnienie opracowanych projektów przedsięwzięć, czekających nadal na realizację, podobnie jak opracowane projekty dwunarodowych przedszkoli w Zgorzelcu i Görlitz.

- Inicjatywami, nie ujętymi wprawdzie w *Koncepcji*, ale realizowanymi w praktyce są:

- kontakty szkół Euroregionu, np. między Szkołą Podstawową im. H.Sienkiewicza w Siekierzynie a Szkołą Podstawową im. Purkiniego we Frydlandzie, wymiana od 1992 roku uczniów między szkołami o profilu rolniczym i gospodarstwa domowego z Frydlandu i Jeleniej Góry,
- wspólne warsztaty i seminaria dla uczniów i nauczycieli, np. projekt pilotażowy "Krok po kroku ku sobie razem", którego celem było zorganizowanie zajęć językowych i komputerowych oraz zajęć z dziedziny edukacji politycznej dla polskiej, czeskiej i niemieckiej młodzieży (Görlitz–Zittau 1993/1994), seminarium pedagogiczne dla nauczycieli z Polski, Czech i Niemiec (Oybin 10–13 kwietnia 1992 r.), konferencja uczniów i nauczycieli Euroregionu "Nysa" (Przesieka 26–30 października 1992 r.), zakończona opublikowaniem efektów konferencji w specjalnym 3–języcznym wydawnictwie).

* Kultura

Współpraca w dziedzinie kultury jest tym rodzajem kontaktów, który wymaga szczególnie bezpośredniego zaangażowania się społeczności lokalnych obszarów przygranicznych. W Euroregionie "Nysa" współpraca ta ma szczególne znaczenie, ponieważ wciąż wielu mieszkańców tego obszaru żywi wzajemne uprzedzenia. W *Koncepcji* wśród priorytetów działania wymienia się dwa z dziedziny kultury:

1. **Przewodnik po osobliwościach kultury i sztuki Euroregionu "Neisse–Nisa–Nysa"** (priorytet I stopnia); pomysł strony niemieckiej spotkał się z aprobatą pozostałych partnerów. Z roboczych konsultacji wynika, że najbardziej zaawansowana w przygotowaniu wydawnictwa jest strona czeska (duże zainteresowanie urzędów powiatowych) i strona niemiecka. Po stronie polskiej – brak możliwości finansowych udziału w tym przedsięwzięciu.
2. **Euroopera** (priorytet II stopnia); autorem koncepcji jest dyrektor Teatru Muzycznego w Görlitz, prof. Wolf Dieter Ludwig. Ten wybitny twórca kultury wystąpił w lutym 1992 roku w Libercu z ideą powołania do życia wspólnej, polsko–czesko–niemieckiej instytucji kulturalnej – Eurooperzy. Zaczął od kompletowania międzynarodowej ekipy twórców i wykonawców: dyrygent z Liberca, baletmistrz i soliści z Niemiec, Poznania, a nawet Odessy. Materialnym kształtem Eurooperzy jest architektoniczna koncepcja budowy przyszłej opery, przewidywana na około 600–700 miejsc w formie symbolicznego "mostu", łączącego obydwie brzegi Nysy. Przewidywany koszt realizacji tego przedsięwzięcia – około 40 mln DM. W 1994 roku zorganizowano warsztaty – konkurs na Eurooperę w Görlitz/Zgorzelec pod egidą Dresder Banku; pokłosiem idei Eurooperzy jest powstanie Międzynarodowej Młodzieżowej Orkiestry Symfonicznej Euroregionu "Nysa". Tworzą ją uczniowie szkół muzycznych I i II stopnia z Niemiec, Czech i Polski. Pomysłodawcą jest Matthias Kertzsch. Z pierwszym programem orkiestra wystąpiła w marcu 1993 roku w Görlitz, Libercu, Jeleniej Górze i Bolesławcu. Towarzyszy jej dziecięcy chór z Czech "Severacek". Organizowane są wspólne obozy szkoleniowe; w 1994 roku obóz taki odbył się w Bolesławcu (por. [Maślička 1994, s. 156–157]).
3. Wśród innych efektów współpracy twórców należy odnotować m.in. :
 - realizację projektu "Dom Trzech Kultur" przez Belę Jusla i Grzegorza Poloczka – twórców tej inicjatywy zbliżenia ludzi i kultur "Trójziemi" na pograniczu czesko–polsko–niemieckim. Kupili oni zaniedbane gospodarstwo na skraju wsi Niedamiarów, na obrzeżu Karkonoskiego Parku Narodowego, dokładnie w miejscu jednako odległym od Wrocławia, Pragi i Drezna. Pragną stworzyć tu centrum wymiany kulturalnej, dom pełen życia pracy twórczej, sympozjów, zadań ekologicznych itp. [Maślička 1994, s.157],
 - pierwsze próby organizowania się środowisk twórczych Euroregionu "Nysa". Taki charakter miało spotkanie w Jeleniej Górze 12 stycznia 1993 roku podczas

wernisażu wystawy pokonkursowej "Znak Graficzny Euroregionu Nysa",
 wspólne konkursy literackie, np. "Granica", zorganizowany w Bolesławcu, "Ziemia u styku granic" – program Jeleniogórskiego Klubu Literackiego.

* Turystyka i sport

W dziedzinie turystyki – uznawanej na obszarze Euroregionu za wiodącą w perspektywie funkcję gospodarczą regionu – *Koncepcja* wymienia pięć priorytetów:

1. **Program zwiększenia ogólnej pojemności hoteli i gastronomii** (priorytet I stopnia); program taki nie został opracowany.
2. **Wspieranie rozwoju tras rowerowych** (priorytet I stopnia); w 1994 roku w Jeleniogórskim Biurze Planowania i Projektowania opracowany został "*Program rozwoju turystyki rowerowej w woj. jeleniogórskim*". Strona czeska opracowała podobny program. W 1995 roku jeleniogórski projekt został zgłoszony do Programu Cross Border Cooperation (CBC) i uzyskał akceptację finansowania trasy Zgorzelec – Świeradów Zdrój – Jelenia Góra jako międzynarodowej ścieżki rowerowej z przedłużeniem tej trasy w przyszłości do Hrádka i Zittau.
3. **Wielojęzyczna mapa turystyczno–rekreacyjna (czas wolny)** (priorytet II stopnia); został wydany trójjęzyczny folder turystyczno–krajoznawczy "*12 wędrówek po Euroregionie "Nysa"*" (styczeń 1994 r.); we współpracy z Karkonoską Agencją Rozwoju Regionalnego (KARR) powstaje system informacji turystycznej Euroregionu "Nysa".
4. **EURO – regionalny Związek Turystyczny** (priorytet II stopnia): inicjatywa ta nie doczekała się realizacji.
5. **Konserwacja i zagospodarowanie zabytków na cele turystyczne** (priorytet II stopnia); w 1992 roku opracowano koncepcję utworzenia polsko–niemieckiego warsztatu konserwatorskiego, którego celem będzie koordynacja prac związanych z ratowaniem niszczących dóbr kultury materialnej na obszarze Euroregionu. Inicjatywa ta wiąże się z niektórymi formami współpracy w tej dziedzinie gmin przygranicznych, takimi jak: dokumentowanie, przeprowadzanie prac zabezpieczających i konserwatorskich zachowanych obiektów budownictwa łużyckiego, a także z organizowaniem polsko–niemieckich grup młodzieży zajmujących się dokumentowaniem i zabezpieczaniem zagrożonych zabytków historycznych. Powstaje też nowa grupa robocza w ramach struktur Euroregionu, która zajmować się będzie ochroną dóbr kultury.
6. Poza wymienionymi w *Koncepcji* działaniami należy też odnotować:
 wspólne seminaria na temat turystyki, marketingu itp: "Turystyka i komunikacja w pracach badawczych i działalności podmiotów gospodarczych Euroregionu Nysa" (Sosnówka 24–25 listopada 1993 r.),

- wspólne stanowisko wystawowe na Międzynarodowych Targach Turystycznych (Brno 1993 r.),
 - udział w organizacji corocznych giełd turystycznych w Görlitz.
7. Współdziałanie w dziedzinie **sportu** nie znalazło wprawdzie miejsca wśród priorytetów wymienionych w *Koncepcji*, lecz było – podobnie jak w innych obszarach współpracy transgranicznej – jednym z najbardziej aktywnych obszarów współdziałania. Wśród licznych wspólnie zrealizowanych imprez sportowych należy wymienić m. in. [Euroregion 1994, s. 21]:
- Euroregionalne Dni Sportu (Hoyerswerda 1992),
 - Eurotriathlon w Trójkącie Trzech Państw 1992/93/94 i Szkolne Mistrzostwa w Konkurencjach Alpejskich (Harrachov 1994),
 - euroregionalne turnieje piłki nożnej (dla dzieci – Oberseifersdorf 1993/94, młodzieży – Zittau 1993/94, Bogatynia/Hrádek/Zittau 1993/94, Euroregionalna Liga Piłki Rowerowej 1993/94) i piłki ręcznej (Euroregionalny Turniej Halowy – Zittau 1993/94),
 - Zawody Euroregionu Nysa w Gimnastyce (Spitzkunnersdorf 1994),
 - euroregionalne imprezy lekkoatletyczne (Liga Biegowa Euroregionu Nysa–Lubań, Jelenia Góra 1993, Międzynarodowe Jesienne Zawody Lekkoatletyczne – Zittau 1993/94),
 - Turniej Koszykówki Ulicznej (Bautzen 1994).

* Rolnictwo

Współdziałanie w zakresie rolnictwa nie znalazło się w grupie najważniejszych zadań. Wśród dziedzin priorytetowych *Koncepcja* wymienia:

1. **Rolnictwo specjalistyczne** (uprawy specjalne, gospodarka upraw stawowych)(priorytet III stopnia): rozwija się współpraca w zakresie rolnictwa ekologicznego. Działa już pierwsze niemiecko–polskie gospodarstwo o profilu ekologicznym (Stadtgut Görlitz o powierzchni 700 ha). Powstaje po stronie niemieckiej z udziałem strony czeskiej i polskiej Międzynarodowe Stowarzyszenie d/s Rolnictwa, Leśnictwa oraz Ochrony Krajobrazu i Ziemi.
2. **Agroturystyka** (priorytet III stopnia): Ta nowa forma turystyki nieagresywnej dla środowiska, coraz bardziej popularna wśród turystów Europy Zachodniej, nawiązuje do istniejącej w okresie przedwojennym tradycji wiejskich "wywczasów". W tej dziedzinie stroną wiodącą współpracy w Euroregionie jest strona polska, gdzie gromadzone od kilku lat doświadczenia w rozwoju różnych form agroturystyki, ekoturystyki oraz ekoagroturystyki związane są z:
 - działalnością Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego (WODR) w Jeleniej Górze; powstająca sieć gospodarstw prowadzących ekoagroturystykę znaj-

duje się pod fachową opieką instruktorów WODR, który prowadzi też akcję promocyjną polskich doświadczeń (np. wydawnictwo "Urlop u ekorołników w Sudetach" – 1995 r.),

- realizacją w regionie jeleniogórskim międzynarodowego projektu "Zrównoważona turystyka w ekologicznych gospodarstwach" (Sustainable Tourism on Ecological Farms) pod patronatem European Centre for Ecological Agriculture and Tourism (ECEAT) z siedzibą w Amsterdamie. W formie pilotażowej projekt został rozpoczęty w 1993 roku i objął trzy kraje: Polskę, Czechy i Węgry.

* Wymiana informacji

Polepszenie wzajemnego komunikowania się, nadanie działaniom większej przejrzystości, duże zapotrzebowanie na uporządkowaną wiedzę o partnerach współpracy – to priorytety powszechnie uznawane na wszystkich obszarach współpracy transgranicznej. W *Koncepcji* – poza zadaniami poprawy wymiany informacji wymienionymi w innych dziedzinach współpracy (statystyki, szkół wyższych, turystyki itp.) – wymienia się także takie zadania, jak:

1. **Ponadgraniczna koncepcja rozwoju systemów telekomunikacyjnych w Euroregionie** (priorytet I stopnia): od 1990 roku realizowany jest program uruchomienia dostępu do ogólnopolskiej sieci komputerowej NASK. Projekt realizowany jest przez uczelnie jeleniogórskie wspólnie z uczelniami niemieckimi i czeskimi Euroregionu "Nysa". Koordynatorem strony polskiej jest jeleniogórska Filia Politechniki Wrocławskiej. W ramach projektu uruchomiono w Jeleniej Górze placówkę operatora regionu sieci NASK. Jest nim firma ZPH OFEK sp. z o.o. w Jeleniej Górze. Umożliwiło to podłączenie do sieci NASK jeleniogórskiego Wydziału Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Centrum Szkolenia Radioelektronicznego, a także kilku szkół średnich oraz użytkowników korzystających z sieci w sposób komercyjny. Realizacja tego zadania zapewniła łączność ze światową siecią komputerową INTERNET, w tym bezpośrednią wymianę informacji, używanie poczty elektronicznej i korzystanie z innych usług dostępnych w tej sieci między uczelniami Euroregionu "Nysa". Do sieci INTERNET podłączane są sukcesywnie urzędy gmin, które w pierwszej kolejności umieszczają w sieci swoją ofertę promocyjną, a także coraz szerzej korzystają z analiz prawnych i ekonomicznych, dostępnych za pośrednictwem tego medium.
2. **Euroregionalna księga adresowa** ((Vademecum Euroregionu) (priorytet II stopnia): zadanie to jest realizowane w postaci *Katalogu Komputerowego Euroregionu "Nysa" oraz województwa jeleniogórskiego*. Katalog oparty jest na połączeniu informacji wizualnej (zdjęć) z bazą danych. Koncepcja Katalogu przygotowywana jest w Stowarzyszeniu Gmin Polskich Euroregionu "Nysa" od 1994 roku i ma być ważnym materiałem informacyjno-promocyjnym Euroregionu, z wyeksponowa-

niem możliwości strony polskiej. Jest wykonywany w trzech edycjach językowych (polskiej, niemieckiej i angielskiej).

3. Bank danych EUROSTAT (priorytet II stopnia) (por. podrozdz. 4.3).

* Bezpieczeństwo publiczne

1. **Współpraca placówek i służb bezpieczeństwa publicznego** (priorytet II stopnia): w tej dziedzinie współpracy transgranicznej obserwuje się konkretne efekty współdziałania:

- służb pożarniczych*; wspólne ćwiczenia, akcje bojowe i szkolenia. Opracowywany jest szczegółowy program współpracy, który przewiduje m.in. specjalizację stron w zakresie wyposażenia do akcji specjalnych,
- służb policyjnych, straży granicznej, struktur sądownictwa i prokuratury*; wymiana doświadczeń poprzez liczne robocze kontakty,
- górnictwa i służb ratowniczych*; poparcie trzech stron dla projektu doposażenia GOPR zgłoszonego do finansowania przez program CBC na rok 1996.

Do istotnych obszarów współpracy transgranicznej nie wymienionych w *Koncepcji* należy **ponadgraniczne współdziałanie związków zawodowych**. Już w 1991 roku nawiązane zostały pierwsze kontakty między Niemieckim Związkiem Zawodowym DGB Saksonii, Czesko–Morawską Konfederacją Związków Zawodowych CMKOS i Niezależnym Samorządnym Związkiem Zawodowym "Solidarność" Regionu Jelenia Góra. Latem 1992 roku zorganizowano obóz młodzieżowy i seminarium dla młodych polskich i saksońskich związkowców, w październiku tego samego roku – konferencję w Radebeul poświęconą polityce strukturalnej w Euroregionie. Na konferencji tej przyjęta została **deklaracja o współpracy** Czesko–Morawskiej Izby Związkowej, Niemieckiego Związku Zawodowego DGD Kraj Saksonia i NSZZ "Solidarność" Regionu Jelenia Góra. Na podstawie tej *deklaracji* 17 stycznia w Szklarskiej Porębie odbył się Kongres Założeniowy **Międzyregionalnej Rady Związkowej Łaba/Nysa**. W podpisanym na Kongresie dokumencie wymienia się m.in. następujące cele współpracy [Statut 1993, Międzyregionalna 1996]:

- wspieranie dialogu związków zawodowych i wymiana informacji,
- rozwiązywanie problemów uzdrowienia środowiska,
- rozwiązywanie problemów zatrudnienia,
- koordynację współpracy gospodarczej,
- wymianę doświadczeń w pracy związkowej,
- organizowanie spotkań młodych związkowców z trzech państw itp.

Szczególne znaczenie inicjatywy powołania *Rady* wynika stąd, że jest to pierwsza tego typu rada międzyregionalna związków zawodowych, której zasięg wykracza poza obszar Unii Europejskiej. W czerwcu 1993 roku na posiedzeniu Europejskich Związków Zawo-

dowych (EGB) Rada została oficjalnie uznana i przyjęta do grona międzyregionalnych rad związkowych.

4.2. Efekty prac grup roboczych Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa

Merytoryczna praca w Euroregionie realizowana jest w strukturze **grup roboczych Euroregionu**. Grupy te tworzone są przez przedstawicieli **narodowych grup roboczych** – po 3 osoby z każdej strony, w tym przewodniczący narodowej grupy i jego zastępca. Ponadto każda ze stron wskazuje dodatkowe 2 osoby – jako przedstawicieli rezerwowych. Grupy robocze stanowią więc przede wszystkim personalną reprezentację podmiotów komunalnych, uczestniczących w trójstronnej wspólnocie *Euroregionu "Nesse–Nisa–Nysa"*. Do gremiów tych zapraszani są również przedstawiciele środowisk społeczno–zawodowych, a zwłaszcza organizacji fachowych. Grupy w ustalonym składzie personalnym powstają lub są rozwiązywane na podstawie uchwały Rady Euroregionu i działają na zasadach społecznych lub w ramach służbowych obowiązków swoich członków. Liczba członków, struktura fachowa oraz skład osobowy narodowych grup roboczych jest wewnętrzną sprawą każdej z trzech stron uczestniczących w Euroregionie. Grupy robocze spotykają się co najmniej raz na kwartał.

Celem grup roboczych jest aktywne, merytoryczne rozpracowywanie i pilotowanie problemów, jakie – zgodnie z Porozumieniem Ramowym (...) – są do wspólnego rozwiązania w ramach Euroregionu. Grupy robocze są także uprawnione do przedkładania Prezydium i Radzie własnych propozycji i inicjatyw z zaleceniem ich uwzględnienia w programie działania Euroregionu.

W fazie początkowej działania struktur Euroregionu było 7 grup roboczych, obecnie jest ich 11, a jedna w organizacji. Stan obecny **polskich grup roboczych** działających w *Stowarzyszeniu Gmin Polskich Euroregionu "Nysa"* przedstawia poniższe zestawienie:

- I. Ekologia i energetyka (przewodniczący Marian Szymański).
- II. Planowanie regionalne, infrastruktura, komunikacja (przewodniczący Jerzy Bucki).
- III. Kultura, oświata, młodzież i zabytki (przewodnicząca Danuta Maślicka).
- IV. Gospodarka i rolnictwo (przewodniczący Janusz Górski).
- V. Ochrona przed katastrofami i problemy bezpieczeństwa (przewodniczący Marek Radwan).
- VI. Zdrowie i problemy socjalne (Daniel Szatkowski).
- VII. Administracja państwowa i samorządowa. Problemy prawne (przewodniczący Marcin Zawila).
- VIII. Sport (przewodniczący Jan Kunka).
- IX. Turystyka (przewodniczący Maciej Gałęski).
- X. Nauka (przewodniczący Franciszek Adamczuk).

XI. Komisja historyczna (przewodniczący Przemysław Wiater).

XII. Statystyka (w organizacji).

Aktywność grup wykazuje duże zróżnicowanie. Na przykład grupa VII w istocie rzeczy nie została jeszcze faktycznie utworzona. Z kolei duża aktywność środowisk związanych ze sportem i turystyką sprawiła, że Rada Euroregionu postanowiła w marcu 1994 r. powołać samodzielne grupy nr VIII "Sport" (wyodrębnienie z grupy III) i IX "Turystyka" (wyodrębnienie z grupy II). Według ocen Sekretariatu Stowarzyszenia, największe praktyczne efekty działalności grup obserwuje się dziedzinach: planowania regionalnego, infrastruktury i komunikacji, kultury, oświaty, współpracy młodzieży i ochrony zabytków, ochrony przed katastrofami i bezpieczeństwa, sportu, turystyki, nauki, historii i statystyki. Listy tych efektów zostały podane w podrozdziałach 4.1, 4.3 i 4.4. Rozważane są koncepcje powołania kolejnych dwóch grup roboczych: parlamentarnej i organizacji kobiecych. Koordynacji pracy grup roboczych powinno sprzyjać powołane *Forum Grup Roboczych* działające pod przewodnictwem M. Gałęskiego.

4.3. Efekty współpracy organów statystyki

Rosnące zainteresowanie współpracą transgraniczną w Polsce, głównie w środowiskach samorządowych i gospodarczych, postawiło przed służbami statystycznymi, funkcjonującymi na obszarach objętych współpracą, nowe i specyficzne zadania. Związane są one głównie z koniecznością dostarczania tym środowiskom wiarygodnej i porównywalnej wiedzy statystycznej. Jest ona niezbędna ze względu m.in. na dynamicznie rozwijającą się działalność publikacyjną, potrzebę opracowywania różnych ekspertyz i tworzenie planów regionalnego zagospodarowania. Ponadto, w rozwijającej się współpracy regionalnej, statystyka polska dostrzega ważny czynnik umożliwiający systematyczny dopływ informacji i materiałów obrazujących postępy w organizacji i metodyce prac statystycznych za granicą. Obszary współpracy regionalnej można więc uznać za pola pilotażowe w transferze doświadczeń i zbliżania statystyki polskiej do standardów europejskich. Chodzi tutaj o realizację całego kompleksu przedsięwzięć metodologicznych, organizacyjnych, prawnych i etycznych zgodnych z rozwiązaniami międzynarodowymi, które w sposób najbardziej konkretny i pełny zostały sformułowane w Podstawowych Zasadach Oficjalnej Statystyki Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, przyjętej na 47 sesji w Genewie 15 kwietnia 1992 roku.

W okresie ostatnich czterech lat, polska statystyka publiczna poprzez regionalne urzędy statystyczne podjęła różnorodne inicjatywy, których celem jest tworzenie i rozwijanie systemu gwarantującego szerokie i rzetelne zaspokajanie potrzeb informacyjnych instytucji euroregionalnych.

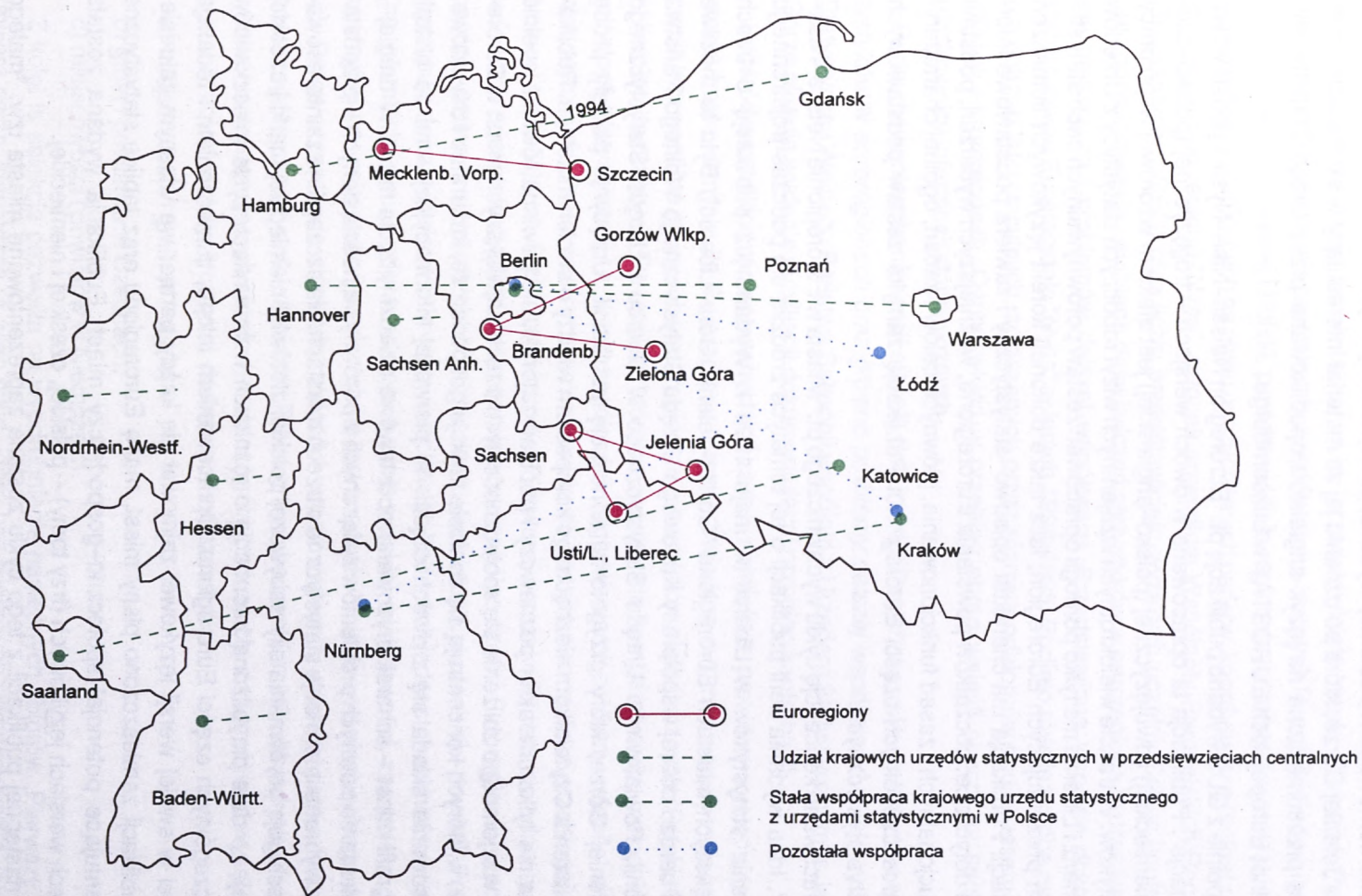
W ramach Euroregionu Nysa, na obszarze objętym współpracą transgraniczną, statystycy Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze, Krajowego Urzędu Statystycznego Wolnego Państwa Saksonii i Powiatowego Urzędu Statystycznego w Libercu nawiązali

kontakty interpersonalne i podjęli pierwsze próby uzgodnień metodycznych oraz w zakresie terminologii statystycznej. Sporządzono wstępne listy priorytetów w badaniach statystycznych.

Rozpoczęto prace nad tworzeniem banku danych dla Euroregionu "Nysa", który oparty na prawnie uregulowanej bazie zasobów danych statystycznych o najwyższej wiarygodności i jednolitości, powinien być efektywnym narzędziem umożliwiającym szybką wymianę informacji pomiędzy stronami współpracującymi. W tym celu utworzono trzy wspólne grupy robocze, składające się z przedstawicieli regionalnych urzędów statystycznych tworzących Euroregion, które zajęły się **komparatystyką metodyki i terminologii statystycznej**, a w szczególności zagadnieniami porównywalności danych statystycznych w wybranych dziedzinach: demografia, kultura i sztuka, oświata i wychowanie, ochrona zdrowia, opieka socjalna, rolnictwo, leśnictwo, budownictwo i mieszkania, transport oraz łączność. Grupy robocze spotkały się na czterech posiedzeniach. Zrealizowane prace miały znaczenie poznawcze i zbliżyły służby statystyczne sąsiadujących państw oraz uwidoczniły rzeczywiste płaszczyzny współpracy m.in. w zakresie tworzenia statystyki regionalnej.

Szersze rozwinięcie współpracy regionalnej statystyków na obszarze Euroregionu Nysa nastąpiło dopiero na początku 1993 roku, po spotkaniu w Berlinie szefów urzędów statystycznych Polski i Niemiec, na którym uzgodniono tematy będące przedmiotem zainteresowania obu stron oraz po opracowaniu programu współpracy zagranicznej GUS pn. **PL-14 "Euroregiony"**, którego realizację wspiera Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich w Luksemburgu (EUROSTAT). Program opracowywany jest każdego roku i obejmuje działania urzędów statystycznych na obszarach objętych współpracą regionalną, ze szczególnym podkreśleniem problematyki euroregionalnej. Od tego momentu prace organizacyjne i merytoryczne w zakresie statystyki euroregionów zaczęły nabierać konkretnych form i obejmować coraz liczniejszą grupę regionalnych urzędów statystycznych w Polsce. Kontakty między polskimi i niemieckimi urzędami statystycznymi przedstawiono na rys. 7.

W Jeleniej Górze zorganizowano konferencję na temat "Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów", w której uczestniczyli kierownicy krajowych urzędów statystycznych Republiki Federalnej Niemiec z Berlina, Saksonii Meklenburgii-Przedpomorza i Brandenburgii, przedstawiciele centralnego i regionalnych urzędów statystycznych Republiki Czeskiej z Pragi, Liberca i Usti nad Łabą, przedstawiciele GUS z Warszawy oraz Dyrektorzy WUS z Poznania, Krosna, Jeleniej Góry, Kalisza, Lublina, Olsztyna, Szczecina, Wałbrzycha, Wrocławia, Opola, Bielska-Białej i Zielonej Góry. W czasie konferencji przedstawiono osiągnięcia i doświadczenia Euroregionu "Nysa", szczególnie w tworzeniu studium rozwoju regionalnego, podjęto próbę uchwycenia rodzących się w Polsce inicjatyw dotyczących tworzenia euroregionów, sprecyzowano sposoby i możliwości szerszego włączenia się organów statystyki publicznej w procesy zaspokajania potrzeb informacyjnych struktur euroregionalnych oraz przedyskutowano

Rys. 7 Transgraniczna współpraca polskich i niemieckich organów statystyki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Statistisches Bundesamt Zweigstelle Berlin Zentrum Mittel- und Osteuropa

kierunki działań statystyki w regionach transgranicznych. Przebieg oraz wyniki konferencji udokumentowano w publikacji wydanej pod tym samym tytułem przez Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze, która po uznaniu jej za materiał interesujący w skali europejskiej została przetłumaczona na język angielski i opublikowana przez Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich EUROSTAT w Luksemburgu.

Wspólnie z GUS wydano publikację pt. "Euroregion Neisse–Nise–Nysa – podstawowe informacje". Publikacja ta opracowana w dwóch wersjach – trójjęzycznej (polsko–czesko–niemieckiej) i dwujęzycznej (polsko–angielskiej) jest efektem wzorowej współpracy statystyków. W trakcie wielokrotnych wzajemnych wizyt roboczych statystycy z Urzędów w Kamenz i Libercu nie tylko pomogli opracować zestaw porównywalnych cech statystycznych prezentujących Euroregion, lecz także dokonali korekt językowych tłumaczeń publikacji. Publikacja ma charakter opisowo–statystyczny i zawiera podstawowe informacje dotyczące: początków powstania Euroregionu, ważniejszych wydarzeń, podstaw instytucjonalnych i zasad funkcjonowania, głównych celów i zadań, ogólnej charakterystyki poszczególnych części Euroregionu. Publikację zamyka zestaw podstawowych danych statystycznych.

Opracowano koncepcję cyklu wydawniczego pt. "Miasta w Euroregionie Neisse–Nisa–Nysa". Idea wydania serii publikacji o tej tematyce zrodziła się podczas trójstronnego spotkania statystyków w Libercu w maju 1994 r. Wydano już publikację o trzech największych miastach Euroregionu "Görlitz–Jelenia Góra–Liberec". Było to możliwe dzięki bardzo dobrej współpracy Krajowego Urzędu Statystycznego Wolnego Państwa Saksonii, Powiatowego Urzędu Statystycznego w Libercu i Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze, który przygotował koncepcję publikacji. Urzędy te podjęły próbę dostarczenia Czytelnikom niezbędnego kompendium wiedzy o swoich miastach. Publikacja ma nie tylko charakter poznawczy i popularyzatorski, ale powinna również spełnić misję wzajemnego zbliżenia się społeczności tych trzech największych miast w Euroregionie, w których koncentrują się doniosłe funkcje gospodarcze, kulturalne i oświatowe. Opracowanie składa się z dwóch części. W pierwszej informacyjnej – na tle historii i geografii miast – scharakteryzowano podstawowe dziedziny życia miast. W drugiej – po pokonaniu pewnych problemów związanych z porównywalnością danych – przedstawiono wybrane informacje statystyczne o trzech miastach. Na szczególne zainteresowanie zasługują porównania siły nabywczej polskiej złotówki, niemieckiej marki i czeskiej korony, co daje przybliżoną informację o różnicach w warunkach życia mieszkańców poszczególnych części Euroregionu. Opracowaniem tekstu, tłumaczeniem i redakcją całości w swojej wersji językowej zajmował się każdy partner we własnym zakresie. W publikacji zamieszczono plany miast, mapę Euroregionu oraz tablice statystyczne prezentujące potencjał społeczno–gospodarczy miast. Publikacja wydana została w trzech wersjach językowych (trzy tomy) – polskiej, czeskiej i niemieckiej.

W następnej publikacji z tego cyklu zostaną zaprezentowane miasta tzw. "małego trójkąta": "Bogatynia – Hrádek nad Nysą – Zittau".

W dniach 28 lutego – 1 marca 1996 r. odbyła się w Dreźnie międzynarodowa sesja metodyczna *"Statystyka euroregionów na przykładzie współpracy polsko-czesko-niemieckiej"*. W spotkaniu wzięli udział m.in. przedstawiciele rządu Wolnego Państwa Saksonii, przedstawiciele centralnych urzędów statystycznych Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Czeskiej i Polski, przedstawiciele regionalnych urzędów statystycznych z terenów przygranicznych na styku naszych trzech państw, koordynatorzy sekretariatów krajowych Euroregionu "Nysa", członek prezydium Wspólnoty Europejskich Regionów Granicznych (AGEG) oraz liczni przedstawiciele wyższych uczelni. Celem konferencji było podsumowanie i wymiana doświadczeń statystyków w euroregionach oraz wskazanie płaszczyzn i problemów dalszej współpracy. Przedstawiono wspólne dokonania statystyków w Euroregionie "Nysa" w latach 1994-1995. Podjęto również próbę określenia potrzeb informacyjnych, zgłaszanych przez różnych odbiorców pod adresem statystyki w euroregionach. Cenny wkład w przebieg obrad wnieśli obecni na spotkaniu użytkownicy informacji statystycznych.

Podsumowaniem konferencji stał się dokument *"Dotychczasowe doświadczenia statystyków w euroregionach oraz główne problemy dalszej współpracy"*. Krajowy Urząd Statystyczny Wolnego Państwa Saksonii wspólnie z Urzędem Statystycznym w Jeleniej Górze planują wydanie publikacji dokumentującej przebieg konferencji.

Spośród wszystkich zaplanowanych już zadań, największe problemy występują w tworzeniu banku danych dla Euroregionu "Nysa". Świadczą o tym materiały opracowane przez trzy wspólne grupy robocze regionalnych urzędów statystycznych (Polski, Czech i Niemiec) tworzących Euroregion, które zajmowały się komparatystyką metodyki i terminologii statystycznej, a w szczególności zagadnieniami porównywalności danych statystycznych. Prace nad tworzeniem banku są kontynuowane, lecz przebiegają zbyt wolno i natrafiają na liczne przeszkody. Pierwszą przeszkodą jest niejednorodność zbiorów jednostek administracyjnych, tworzących poszczególne części Euroregionu (w polskiej części – gmina, w niemieckiej – powiat i miasto wydzielone, w czeskiej – powiat). Ponadto występuje duże zróżnicowanie w powierzchniach badanych jednostek administracyjnych (np. niemiecka gmina odpowiada praktycznie polskiej miejscowości, zaś polska gmina ze względu na zajmowaną powierzchnię jest znacznie mniejsza od niemieckiego powiatu). Drugą przeszkodę stanowią trudności w porównywaniu zakresu przedmiotowego poszczególnych statystyk krajowych. Praca grup roboczych umożliwiła jednak zinventaryzowanie występujących różnic w poszczególnych krajach, co umożliwiło wyselekcjonowanie zbiorów statystycznych, dostępnych na szczeblu:

- a) miejscowości i gmin w Polsce,
- b) gmin i powiatów w Czechach,
- c) miejscowości i powiatów w Niemczech.

Z kolei ta selekcja pozwoliła na wyodrębnienie następujących zbiorów. Pierwszy zbiór zawiera cechy identyczne, a więc takie, które bez większych dodatkowych działań są

porównywalne i mogą być od razu wykorzystane do statystycznej charakterystyki całego obszaru Euroregionu, a także do różnego rodzaju analiz. Przykładem może tu być powierzchnia i ludność. Drugi zbiór – zawiera cechy, w stosunku do których niemożliwa jest unifikacja. Najczęściej w tym zbiorze znajdują się cechy, dla których przyczyna nieporównywalności tkwi w sferze zjawisk realnych. Przykładem mogą tu być niektóre cechy charakteryzujące szkolnictwo i hotelarstwo. Trzeci zbiór – zawiera cechy, co do których istnieje możliwość doprowadzenia do porównywalności. Najczęściej w tym zbiorze występują cechy, których przyczyny nieporównywalności tkwią w metodyce, klasyfikacji lub definicji.

Analiza zbiorów statystycznych, dokonana przez wspólne grupy robocze regionalnych urzędów statystycznych, umożliwiła m.in. przedstawienie w jednej tablicy w publikacji "Euroregion Neisse – Nisa – Nysa – podstawowe informacje" danych statystycznych zbiorczo dla Euroregionu i dla poszczególnych jego części. Materiał przygotowany przez grupy robocze stanowi również podstawę, na której oparto pracę nad tworzeniem banku danych dla Euroregionu "Nysa". Aktualnie zmierzają one w trzech kierunkach:

- **Pierwszy** – zakłada wykorzystanie dla potrzeb banku euroregionalnego spólnego systemu informacji o miejscowościach i gminach w Polsce – Banku Danych Lokalnych. Ideą i istotą podjętego i zaawansowanego już przez Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze i Ośrodek Informatyczny Statystyki w Radomiu przedsięwzięcia, jest stworzenie uporządkowanego, zintegrowanego i zunifikowanego zbioru informacji o sytuacji gospodarczej, demograficznej, społecznej i środowiskowej, opisującego gminy (a także ich części), jako podstawowe podmioty systemu organizacji społecznej i terytorialnej państwa. Z istoty "banku" wynika, że będzie to zarówno system informatyczny umożliwiający gromadzenie ogółu informacji statystycznych o miejscowościach i gminach, jak i oprogramowanie, które zapewni ich przetwarzanie i udostępnianie użytkownikom.
- **Drugi** – zakłada adaptację systemu informatycznego DUVA jako wspólnego narzędzia do obsługi banku danych Euroregionu "Nysa". Z inicjatywą wyposażenia pozostałych partnerów w system wystąpiła strona niemiecka. Na trójstronnym spotkaniu, które odbyło się w Jeleniej Górze w listopadzie 1994 roku, zastępca prezydenta Krajowego Urzędu Statystycznego Wolnego Państwa Saksonii, Ullrich Eichler wraz z grupą informatyków z Kamenz omówił zalety systemu, a następnie zaprezentował jego praktyczne funkcjonowanie. Od listopada 1994 do połowy 1995 roku miały miejsce jeszcze trzy spotkania robocze poświęcone systemowi DUVA. Ich celem było zapoznanie informatyków i statystyków z Jeleniej Góry z możliwościami i zasadami działania systemu. Strona niemiecka przekazała nieodpłatnie Urzędowi Statystycznemu w Jeleniej Górze wersję demonstracyjną, a następnie użytkową systemu DUVA, deklarując jednocześnie stałą pomoc w adaptacji systemu do warunków polskich. Efektem tej współpracy jest opanowanie przez pracowników Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze podstaw funkcjonowania

systemu DUVA, a także stworzenie w nim przykładowych zbiorów danych.

□ **Trzeci** – zakłada współdziałanie w tworzeniu ponadgranicznego systemu informacyjnego Euroregionu "Nysa" o nazwie "ERNIS" (EuroRegion Neisse Informations System). Z inicjatywą stworzenia banku informacji dla Euroregionu "Nysa" wystąpił Sekretariat Niemiecki Euroregionu we współpracy z Wyższą Szkołą Techniki, Gospodarki i Spraw Socjalnych z Zittau. W marcu 1995 roku strona niemiecka przedstawiła ogólną koncepcję funkcjonowania systemu. Głównym jej założeniem jest wykorzystanie krajowych sieci komputerowych i zainstalowanie w każdej części Euroregionu odpowiedniego serwera informacyjnego. Partnerzy niemieccy przedstawili ogólny zarys propozycji zakresu tematycznego informacji tworzonego banku danych z prośbą o opinię. W odpowiedzi Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze zaproponował dostępną w statystyce polskiej listę cech prezentowanych w układzie gminnym, które mogłyby być dostarczane do banku. W toku dalszych kontaktów przekazano stronie niemieckiej listę gmin należących do polskiej części Euroregionu wraz z symbolami terytorialnymi i ich opisem. Celem tego etapu jest stworzenie jednolitego zbioru miejscowości (gmin) dla całego Euroregionu oraz opracowanie rozwiązań technicznych, umożliwiających wykorzystanie danych z wszystkich trzech urzędów statystycznych bez zbędnej przebudowy plików bazowych. Ponadto Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze dostarczył listę adresową ważniejszych organów administracji oraz instytucji użyteczności publicznej, znajdujących się w polskiej części Euroregionu. W najbliższym czasie planowane jest trójstronne spotkanie poświęcone sprawom związanym z budową banku danych ERNIS.

Dotychczasowy postęp prac w tworzeniu bazy informacyjnej dla Euroregionu Nysa wykazuje, że wkrótce zostanie zbudowany system umożliwiający gromadzenie danych o obszarach objętych współpracą transgraniczną. Będą go mogły wykorzystywać, jako rozwiązanie modelowe, różne ośrodki organizujące tę współpracę.

Należy w podsumowaniu podkreślić, że współpraca organów statystyki polskiej w Euroregionie jest realizowana w różnych formach i w zróżnicowanym zakresie. Do podstawowych form tej współpracy zaliczyć można:

- spotkania kierowników poszczególnych urzędów statystycznych z ich odpowiednikami za granicą, które pozwalają nawiązać osobiste kontakty, skonkretyzować wzajemne oczekiwania i sprecyzować główne kierunki współpracy,
- wymianę (na zasadach wzajemności) publikacji i opracowań statystycznych, umożliwiających wstępną identyfikację zakresu dostępnych danych statystycznych i ich wzajemną porównywalność,
- działania w zespołach konsultacyjnych, które określają szczegółowe zadania do realizacji w ramach współpracy, ustalają priorytety w ramach tych zadań i wykonują funkcje związane z koordynacją realizowanych wspólnie zadań,
- wydawanie wspólnych, ujednoczonych publikacji o charakterze statystyczno-opisowym,

- prowadzenie wspólnych badań statystycznych,
- tworzenie euroregionalnego banku danych,
- dokonywanie analiz porównywalności danych statystycznych pod kątem obowiązujących definicji, klasyfikacji, nomenklatur i kodów oraz przedstawienie propozycji dotyczących możliwości harmonizacji danych,
- ustalenie możliwości jednolitej statystycznej prezentacji zjawisk z zakresu demografii, rynku pracy, warunków życia, gospodarki, ruchu turystycznego i przygranicznego, ochrony środowiska, infrastruktury technicznej, społecznej itd.

Przedstawione doświadczenia i efekty w dziedzinie statystyki regionalnej dowodzą, że rola statystyki publicznej w Euroregionie określona jest niemałym już dorobkiem Głównego Urzędu Statystycznego i Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze, a także rosnącym zaangażowaniem pozostałych urzędów statystycznych, działających w województwach przygranicznych [Żurawski 1995].

4.4. Efekty współpracy w opinii samorządów lokalnych i mieszkańców

Efektów współpracy dotyczyło pytanie 2 przeprowadzonego badania. Gminy wskazywały efekty w różny sposób – od ogólnikowych określeń po przedstawienie ich w sposób bardzo konkretny. Kompletna lista efektów, ustalona na podstawie uzyskanych odpowiedzi, przedstawia się następująco:

- dodatkowa możliwość promocji i prezentowania walorów turystycznych i gospodarczych na obszarze Euroregionu i poza jego granicami,
- wyraźne rozszerzenie wymiany turystycznej,
- udział w zgrupowaniu młodzieży z Czech, Niemiec i Polski (zbliżenie ludzi i kultur),
- nawiązanie kontaktów kulturalnych, sportowych i w zakresie ochrony przeciwpożarowej z sąsiadami zza granicy (zorganizowanie wspólnych imprez sportowych, kulturalnych i turystycznych),
- nawiązanie kontaktów między szkołami podstawowymi,
- zorganizowanie spotkań i warsztatów nauczycieli w zakresie nauczania początkowego, matematyki i wychowania fizycznego,
- zorganizowanie konferencji na temat systemów komunikacyjnych w Euroregionie oraz konferencji na temat dróg lokalnych i komunikacji (budowa drogi do granicy – gmina Leśna),
- opracowanie planu szlaków rowerowych,
- wydanie wspólnej mapy turystycznej,
- uruchomienie przejścia granicznego w małym ruchu pieszym (gmina Podgórzyn),
- wydanie trójstronnego informatora o ważniejszych imprezach kulturalnych i sportowych,

– uruchomienie na szerszą skalę działań i przedsięwzięć związanych z ochroną środowiska.

W ankietach 13 gmin stwierdziło, że dotychczas nie dostrzega żadnych efektów współpracy euroregionalnej. Przy tym z całego kontekstu wypowiedzi w ankiecie można było wywnioskować, że większość z tych gmin zawęziła zagadnienie efektów współpracy do wyników działań prowadzonych z zewnątrz na rzecz rozwoju gminy.

Na uwagę zasługują też zmiany poziomu recepcji i akceptacji idei euroregionalizacji w opinii mieszkańców województwa jeleniogórskiego. Wyniki przeprowadzonych na ten temat badań ankietowych ilustruje tablica 6.

Tablica 6. Recepcja i akceptacja idei euroregionalizacji wśród mieszkańców województwa jeleniogórskiego (na podstawie badań ankietowych).

Lp.	Wyszczególnienie (treść pytania ankietowego)	% respondentów		
		1992/93	1993	1994
1	Idea euroregionalizacji nie jest im znana (Odp.: Nic nie słyszałem o Euroregionie "Nysa")	40,0	37,0	30,0
2	Uważają tę ideę za próbę podporządkowania sobie terenów przygranicznych przez Niemcy (Odp.: Mam stosunek neutralny do tej idei – jest mi znana – to próba uzależnienia Polski przez Niemcy)	30,0	28,8	27,0
3	Popierają tego typu współpracę (Odp.: Słyszałem wiele i popieram tę ideę)	15,0	23,8	34,5
4	Jawnie przeciwni współpracy w Euroregionie "Nysa" (Odp.: Słyszałem o tej idei i jestem jej jawnie przeciwny)	10,0	8,8	8,5
5	Nie ujawniają swego poglądu (Odp.: Nie mam nic do powiedzenia)	5,0	1,6	1,0

Źródło: [Adamczuk 1994a, s. 60]

Niewątpliwie czynnikiem wywierającym wpływ na wyniki sondażu jest krótki okres funkcjonowania Euroregionu oraz niska świadomość regionalna mieszkańców. Pomimo różnic interpretacyjnych badanych odpowiedzi wydaje się, że o sytuacji zdecydował brak obiektywnego odczuwania korzyści ze współpracy przygranicznej. **Rosnący, choć nieznacznie, poziom akceptacji społecznej świadczy o nadziejach na wymierne korzyści ze współpracy transgranicznej.** I dopiero wtedy, gdy korzyści te zostaną dostrzeżone przez wszystkich, nastąpi oczekiwane identyfikowanie się z Euroregionem przeciętnego mieszkańca województwa [Przybyła 1995].

5. MOŻLIWOŚCI WSPÓŁPRACY GMIN STRONY POLSKIEJ

Możliwości współpracy dotyczyło pytanie 6. ankiety. Na pytanie to odpowiedziało wprawdzie 21 gmin, ale większość z nich ograniczyła się jedynie do wskazania dziedzin możliwej współpracy, bez wymienienia konkretnych przedsięwzięć czy działań, które mogłyby być w jej ramach realizowane. Trzy gminy ograniczyły się wręcz do ogólnikowego tylko stwierdzenia, że widzą możliwość i potrzebę współpracy we wszystkich dziedzinach.

W ankiecie gminy wskazywały następujące dziedziny współpracy:

– przemysł	8 gmin,
– turystyka	13 gmin,
– gospodarka komunalna	10 gmin,
– edukacja	7 gmin,
– kultura	10 gmin,
– sport	4 gminy,
– handel	4 gminy,
– służba zdrowia	2 gminy.

Bardziej skonkretyzowane oferty współpracy przedstawiło 6 gmin.

Gmina Kamienna Góra (miasto) oferuje:

- 1) współpracę gospodarczą w przemyśle (wymiana doświadczeń i ewentualne wejście w układy kooperacyjne – gmina podaje przy tym pełny wykaz przedsiębiorstw przemysłowych funkcjonujących na terenie miasta, ich adresy i podstawowy profil produkcji);
- 2) wymianę doświadczeń w zakresie turystyki i handlu, podając wykaz 7 wybranych podmiotów prowadzących działalność handlową oraz zakres tej działalności, a także 3 podmioty związane z turystyką (PTTK, biuro turystyczne i hotel);
- 3) współpracę kulturalną w zakresie wymiany doświadczeń z takimi instytucjami jak Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji, Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego, Kamiennogórskie Towarzystwo Regionalne, Miejska Biblioteka Publiczna i Ognisko Muzyczne;
- 4) współpracę w zakresie gospodarki komunalnej, dotyczącą wymiany doświadczeń z Przedsiębiorstwem Wodociągów i Kanalizacji, Zakładem Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Przedsiębiorstwem Energetyki Ciepłej;
- 5) współpracę między szkołami;
- 6) współpracę w zakresie służby zdrowia ze Szpitalem Rejonowym i ze Szpitalem Specjalistycznym Chorób Narządów Ruchu.

Gmina Lubań zaproponowała współpracę w zakresie wydania katalogu firm oraz utworzenia centrum wymiany informacji gospodarczych.

Gmina Lubawka widzi możliwość współpracy:

- 1) w dziedzinie kultury – w ramach "Domu Trzech Kultur" w Niedamirowie;
- 2) w dziedzinie sportu – organizacja międzynarodowych otwartych zawodów w kolarstwie górskim oraz inwestowanie w kompleks sportowo–rekreacyjny i ośrodek sportów zimowych w sąsiedztwie skoczni narciarskiej w Podlesiu;
- 3) w dziedzinie turystyki – zagospodarowanie zbiornika wodnego "Bukówka" oraz utworzenie parku krajobrazowego Gór Kruczych i Zaworów;
- 4) w ramach przedsięwzięć gospodarczych – utworzenie centrum wspierania małej przedsiębiorczości.

Gmina Lubomierz chce nawiązać współpracę z konkretnym miastem. Widzi możliwość współpracy szczególnie przy realizacji programu turystycznego zagospodarowania gminy (propagowanie istniejących i tworzenie nowych gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych, zorganizowanie pola namiotowego i usług towarzyszących temu obiektowi, urządzenie dróg rowerowych). W zakresie współpracy kulturalnej proponuje udział w plenerach malarskich Dariusza Milińskiego we wsi Pławna Górna. Zależy jej także na zapoznaniu się z nowymi technologiami w zakresie gospodarki komunalnej.

Gmina Łęknica chce współpracować w zakresie:

- budowy hotelu i pensjonatów;
- wykorzystania zbiorników pokopalnianych oraz ciekawie ukształtowanych terenów pokopalnianych na sporty wodne i motorowe;
- wykorzystania obrzeży i terenów Parku Mużakowskiego pod lokalizację pól golfowych;
- zagospodarowania dla celów produkcyjnych nieruchomości (hale produkcyjne, zaplecze techniczne i socjalne) zlikwidowanego zakładu DOZAMET.

Gmina Marciszów oferuje współpracę w zakresie zagospodarowania turystycznego znajdujących się na jej terenie kolorowych jeziorzek, stanowiących unikat w skali kraju, a także zagospodarowanie zbiornika wodnego. Ponadto wymianę doświadczeń szkół podstawowych i wymianę młodzieży szkolnej. Zakwaterowanie odbywałoby się na zasadach gościnnych – w rodzinach.

Gmina Siekierzyn chce nawiązać kontakty z jedną z gmin niemieckich i rozpocząć współpracę szkół oraz wymianę dzieci i młodzieży w celu lepszego wzajemnego poznania się oraz podniesienia poziomu znajomości języka niemieckiego.

Z pytaniem 6. łączyło się pytanie 7. ankiety, dotyczące form, w jakich możliwa jest współpraca we wskazanych przez gminy dziedzinach. Na to pytanie konkretnie odpowiedziało 12 gmin. Wymieniały one następujące formy współpracy:

- wzajemna wymiana specjalistów,
- szkolenia w różnych dziedzinach,
- wspólne inwestycje,

- wzajemna promocja turystyki,
- wzajemna promocja osiągnięć kulturalnych,
- wymiana informacji w zakresie funkcjonowania gospodarki komunalnej,
- kolonie i obozy lingwistyczne młodzieży szkolnej,
- konferencje i seminaria dotyczące różnych dziedzin,
- uczestnictwo w zawodach i konkursach,
- spotkania w ramach imprez kulturalnych,
- wymiana doświadczeń w grupach specjalistów,
- kontakty indywidualne przedsiębiorców, firm, instytucji, szkół itp.,
- bezpośrednie kontakty rad miejskich,
- indywidualne spotkania mieszkańców.

Informacje uzyskane w wyniku przeprowadzonego badania ankietowego – mimo że odpowiedziało na nie niespełna 2/3 respondentów – wykazały, iż wiele gmin aktywnie uczestniczy we współpracy euroregionalnej, podejmując wiele inicjatyw i realizując różnorodne działania. Niektóre gminy dostrzegają również już pierwsze – niekoniecznie wymierne – efekty współpracy. Wiele samorządów ma też jasny i często konkretnie sprecyzowany pogląd na cele i zadania, jakie powinny być przedmiotem współpracy w ramach Euroregionu "Nysa". Niektóre samorzady mają też konkretne propozycje dotyczące ofert współpracy i form, w jakich może się ona odbywać. Są także gminy, które z różnych powodów nie włączyły się do współpracy, mimo że są członkami Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu "Nysa".

ANEKS

Część adresowa

A. Organizacje międzynarodowe

Arbeitsgemeinschaft Europaischer
Grenzregionen – AGEG
(Stowarzyszenie Europejskich
Regionów Granicznych – SERG)
Sekretariat
Enscheder Strasse 362
D – 48599 Gronau/Deutschland

EUROSTAT
Information Office
L–2920 Luksemburg
tel. (352) 430–134–567 fax. (352) 436–404

B. Instytucje centralne

Urząd Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej
Biuro do spraw Współpracy Transgranicznej
Al. Ujazdowskie 1/3
00–583 Warszawa

Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Departament Instytucji Europejskich
Wydział Współpracy Transgranicznej
Al. Szucha 23
00–580 Warszawa

C. Stowarzyszenia i związki komunalne oraz sekretariaty Euroregionu

EUROREGION NISA – Regionální komunální
sdružení měst a obcí severních Čech
regionální sekretariát
Nám. Dr. E. Beneše 1
46059 Liberec
tel. 0042 – 48 – 237 50
fax. 0042 – 48 – 208 70

Kommunalgemeinschaft
EUROREGION NEISSE, Sektion BR
Deutschland
Landesbüro und Sekretariat der Euroregion
Bahnhofstr. 30
02763 Zittau
tel. 0049 – 3583 – 512524
fax. 0049 – 3583 – 512517

Stowarzyszenie Gmin Polskich
EUROREGIONU NYSA
biuro krajowe
58 – 500 Jelenia Góra
ul. Wolności 2
tel./fax. 220–45

D. Inne organizacje i instytucje polskiej części Euroregionu

D.1. Władze i instytucje regionalne

Urząd Wojewódzki
Plac Ratuszowy 58
58–500 Jelenia Góra
Tel. 260–01, fax 222–99

Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze
ul. 1 Maja 1
58–500 Jelenia Góra
tel. 64–64–71 do 6, fax 64–64–77

Komenda Wojewódzka Policji
ul. Nowowiejska 43
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 250–80 do 9, Fax 260–46

Kuratorium Oświaty
ul. Piłsudskiego 12
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 262–21

Izba Skarbowa
Wzgórze Kościuszki 2
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 269–20, Fax 269–20

Prokuratura Wojewódzka
ul. Muzealna 9
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 232–12, Fax 232–13

Sąd Wojewódzki w Jeleniej Górze
ul. Wojska Polskiego 56
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 224–34, Fax 251–13

Wojewódzki Urząd Pracy w Jeleniej Górze
ul. Wojska Polskiego 18
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 20–69–66 Fax 227–54

Sejmik Samorządowy Gmin Województwa
ul. 1 Maja 27
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 266–40

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
ul. Warszawska 28
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 230–37, Fax 219–89

Wojewódzki Konserwator Zabytków
ul. 1 Maja 23
58–500 **Jelenia Góra**
Tel. 268–65

D. 2. Szkoły wyższe

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu,
Wydział Gospodarki Regionalnej
i Turystyki w Jeleniej Górze
ul. Nowowiejska 3
58–500 **Jelenia Góra**
tel./fax 257–50

Filia Politechniki Wrocławskiej
Pl. Piastowski 27
58–560 **Jelenia Góra**
tel./fax 515–99

Punkt Konsultacyjny
Uniwersytetu Wrocławskiego
ul. 1 Maja 43
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 220–57

E. Adresy urzędów gmin należących do Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu "Nysa"

Urząd Miasta
ul. Piłsudskiego 1
59–700 **Bolesławiec**
tel. 36–41, fax 25–38

Urząd Miasta
ul. Świerczewskiego 2
68–130 **Gozdnica**
tel. 77–41–11

Urząd Miasta
Rynek 1
59–400 **Jawor**
tel. 70–20–21

Urząd Miasta
ul. Sudecka 29
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 260–11, fax 267–04

Urząd Miasta
Plac Grunwaldzki 1
58-700 **Kamienna Góra**
tel. 24-30, fax 29-24

Urząd Miasta
ul. 1 Maja 1
58-530 **Kowary**
tel. 214-16; fax 25-47

Urząd Miasta
ul. Żurawska 1
68-208 **Łęknica**
tel. 75-30-94

Urząd Miasta
ul. Piłsudskiego 15
59-640 **Świeradów Zdrój**
tel. 553

Urząd Miasta
Plac Zwycięstwa 21-22
59-840 **Zawidów**
tel. 282

Urząd Miasta i Gminy
ul. Daszyńskiego 1
59-920 **Bogatynia**
tel. 323-41

Urząd Miasta i Gminy
Rynek 19
59-820 **Leśna**
tel. 239; fax 2168

Urząd Miasta i Gminy
Plac Wolności 1
58-536 **Lubomierz**
tel. 166, 167

Urząd Miasta i Gminy
Plac Wolności 39
59-870 **Mirsk**
tel. 386

Urząd Miasta i Gminy
ul. Bolesławecka 29
59-930 **Pieńsk**
tel. 511

Urząd Miasta
ul. Konstytucji 3 Maja 54
58-540 **Karpacz**
tel. 201; fax 221

Urząd Miasta
ul. Mickiewicza 14
59-800 **Lubań**
tel 40-86; fax 40-01

Urząd Miasta
ul. Buczka 2
58-800 **Szklarska Poręba**
tel. 205-54; fax 218-72

Urząd Miasta
ul. Pocztowa 1
58-579 **Wojcieszów**
tel. 230; fax 280

Urząd Miasta
ul. Domańskiego 7
59-900 **Zgorzelec**
tel. 235-03; fax 64-21

Urząd Miasta i Gminy
Plac Wolności 1
59-620 **Gryfów Śląski**
tel. 552

Urząd Miasta i Gminy
Plac Wolności 1
58-420 **Lubawka**
tel. 588

Urząd Miasta i Gminy
ul. Wojska Polskiego 25a
59-600 **Lwówek Śląski**
tel. 479

Urząd Miasta i Gminy
Rynek 1
59-730 **Nowogrodzic**
tel. 311

Urząd Miasta i Gminy
ul. Kochanowskiego 8
59-949 **Węglińiec**
tel. 104

Urząd Miasta i Gminy
Plac Bohaterów Nysy 7
59–610 **Wierń**
tel. 438

Urząd Gminy
ul. Długa 63
58–521 **Jeżów Sudecki**
tel. 22–54

Urząd Gminy
ul. Główna 86
58–410 **Marciszów**
tel. 208

Urząd Gminy
ul. Wolności 6
59–830 **Olszyna**
tel. 427

Urząd Gminy
Plac Partyzantów 1
68–132 **Przewóz**
tel. 751–048

Urząd Gminy
ul. Kolejowa 2
58–520 **Janowice Wielkie**
tel. 185

Urząd Gminy
Al. Wojska Polskiego 10
58–400 **Kamienna Góra**
tel. 40–31; fax 29–57

Urząd Gminy
ul. Szkolna 5
58–533 **Myslakowice**
tel. 251–14; fax 241–52

Urząd Gminy
59–724 **Osiecznica 30**
tel. 107

Urząd Gminy
ul. Żołnierska 13
58–562 **Podgórzyn**
tel. 530–93

F. Wybrane podmioty gospodarcze

Przedsiębiorstwo "Telkom – Simet"
Spółdzielnia Inwalidów
ul. Konstytucji 3 Maja 21
58–506 **Jelenia Góra**
tel. 254–36, fax 429–69

Przedsiębiorstwo Przemysłu Mięsnego
"Jelmes" Sp. z o.o.
ul. Wincentego Pola 23
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 260–61, fax 248–49

Zakłady Chemiczne "Jelchem" S.A.
ul. K. Miarki 42
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 240–21, fax 269–23

Jeleniogórskie Przedsiębiorstwo
Budownictwa Miejskiego Sp. z o.o.
ul. Wolności 150
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 240–41, fax 262–93

Jeleniogórskie Zakłady Optyczne Sp. z o.o.
ul. Waryńskiego 10/12
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 228–31, fax 256–61

Zakłady Przemysłu Odzieżowego "Confex"
ul. Mostowa 2
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 240–92, fax 249–50

Przedsiębiorstwo Państwowe
"Uzdrowisko Cieplice"
ul. P. Ściegiennego 5/7
58–560 **Jelenia Góra**
tel. 510–03, fax 525–57

"Zakład Energetyczny Jelenia Góra"
Spółka Akcyjna w Jeleniej Górze
ul. Bogusławskiego 32
58–500 **Jelenia Góra**
tel. 232–51, fax 243–70

"Beloit" Spółka Akcyjna
ul. Fabryczna 1
58-560 **Jelenia Góra**
tel. 510-61, fax 510-60

Zakłady Bawełniane "Doltex" S.A. w Bogatyni
ul. 1 Maja 35
59-920 **Bogatynia**
tel. 321-62, fax 322-70

Kopalnia Węgla Brunatnego "Turów"
59-916 **Bogatynia 3**
tel. 357-72, fax 330-00

Bolesławiecka Fabryka Materiałów
Medycznych "Polfa" S.A.
ul. B.Chrobrego 15
59-700 **Bolesławiec**
tel. 20-71, fax 20-77

Giebułtowskie Zakłady Przemysłu
Bawełnianego w Giebułtowie
59-813 **Giebułtów**
tel. 13-44-88

Zakłady Przemysłu Odzieżowego
"Kamodex" w Kamiennej Górze
ul. Waryńskiego 13
58-400 **Kamienna Góra**
tel. 20-51, fax 38-15

"Len" Spółka Akcyjna
ul. Świerczewskiego 10
58-400 **Kamienna Góra**
tel. 30-11, fax 41-62

Zakłady Przemysłu Jedwabniczego
"Dolwis" S.A.
ul. Świerczewskiego 10
59-820 **Leśna**
tel. 211, fax 379

"Lubańska Bawełna" Lubań Spółka Akcyjna
ul. Armii Krajowej 31
59-800 **Lubań**
tel. 30-61, fax 30-66

Przedsiębiorstwo Farmaceutyczne "Jelfa" S.A.
ul. Wincentego Pola 21
58-500 **Jelenia Góra**
tel. 228-21, fax. 244-55

Elektrownia "Turów"
ul. Mł. Energetyków 12
59-916 **Bogatynia**
tel. 340-00, fax 340-02

Zakłady Ceramiczne "Bolesławiec" Sp. z o.o.
ul. T. Kościuszki 11
59-700 **Bolesławiec**
tel. 36-51, fax 49-96

Zakłady Chemiczne "Wizów" S. A.
59-700 **Bolesławiec**
tel. 20-21, fax 20-25

Zakłady Przemysłu Odzieżowego
"Gryfex" Spółka Akcyjna
ul. Polna 7
59-860 **Gryfów Śląski**
tel. 364, fax 369

Zakłady Przemysłu Skórzanego
"Karkonosze" S.A.
ul. M. Fornalskiej 6
58-400 **Kamienna Góra**
tel. 40-11, fax 20-75

Fabryka Dywanów "Kowary" S.A.
ul. Zamkowa 9
58-530 **Kowary**
tel. 18-20-32, fax 18-29-12

Zakłady Naprawcze Taboru Kolejowego
w Lubaniu S.A.
ul. Gazowa 4
59-800 **Lubań**
tel. 40-31, fax 2228

Zakłady Wyrobów Azbestowych "Gambit"
ul. Wojska Polskiego 16
58-420 **Lubawka**
tel. 438, fax 233

"Elektrim-Mysłakowice" Spółka z o.o.
ul. Jeleniogórska 4
58-533 **Mysłakowice**
tel. 13-10-26, fax 13-13-52

Olszyńskie Fabryki Mebli Sp. z o.o.
ul. Wolności 20
59-830 **Olszyna**
tel. 388, fax 33-87

Fabryka Tkanin Meblowych "Fatma"
ul. Nowomiejska 2
58-814 **Pobiedna**
tel. 446, fax 546

Fabryka Maszyn Górnicstwa
Odkrywkowego "Famago" S.A.
ul. Groszowa 3
59-900 **Zgorzelec**
tel. 102-00, fax 102-05

Zakłady Lniarskie "Orzeł" Spółka Akcyjna
ul. Daszyńskiego 16
58-533 **Mysłakowice**
tel. 13-14-91, fax 13-14-87

Pieńskie Huty Szkła
ul. Kościuszki 39
59-930 **Pieńsk**
tel. 457, fax 403

Jeleniogórskie Kopalnie
Surowców Mineralnych S.A.
ul. B. Czecha 2
58-580 **Szklarska Poręba**
tel. 25-15, fax 25-15

Źródła cytowane oraz rejestr polskich publikacji związanych z Euroregionem

A. Książki, artykuły i materiały powielane

- Adamczuk F.: *Wybrane elementy marketingu regionalnego*. (w:) *Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń*. "Biuletyn PAN IGiPZ" nr 7, 1994a.
- Adamczuk F.: *Euroregion Nysa – o co chodzi?* "Rynek Jeleniogórski" nr 3, 1993.
- Adamczuk F.: *Euroregion Nysa – szanse i zagrożenia*. "Rynek Jeleniogórski" nr 4, 1993.
- Adamczuk F.: *Koncepcja rozwoju Euroregionu Nysa – blaski i cienie*. "Biuletyn Informacyjny ERN" nr 6, 1994b.
- Adamczuk F.: *Rozwój gospodarczy Euroregionu Nysa – uwagi na temat koncepcji opracowanej przez firmę Dornier GmbH*. (w:) *Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów*. GUS–WUS. Warszawa – Jelenia Góra 1994c.
- Adamczuk F.: *Współpraca naukowa w euroregionie Nysa*. (w:) *Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń*. "Biuletyn PAN IGiPZ" nr 7, 1994d.
- Aspekty prawne współpracy transgranicznej*. (w:) *Samorządy terytorialne a współpraca transgraniczna*. Europejska Agencja Wspierania Samorządów Lokalnych (maszynopis powielony), 1993.
- Baczyński J. *Ministerstwa drżą w posiadach*. "Polityka" nr 8, 1994.
- Barcz J.: *Współpraca regionów przygranicznych na przykładzie RFN. Wnioski dla polsko–niemieckiej współpracy przygranicznej. Problemy prawne i strukturalne*. MSZ. Warszawa 1991 (maszynopis powielony).
- Black Triangle – Czarny Trójkąt: European Commission. PHARE Regional Environmental Programme. 1995.
- Bobowski Z. (i in.): *Metodyczne problemy statystyki obszarów transgranicznych*. (w:) *Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów*. GUS–WUS. Warszawa – Jelenia Góra 1994.
- Borys T.: *Regionalna polityka ekologiczna*. "Ekonomia i Środowisko" nr 1, 1993.
- Borys T., Mazurski K.: *Air pollution in the border areas of the Euroregion–Neisse*. Wyd. Sudety. Wrocław 1993.
- Borys T., Przybyła Z.: *Procesy euroregionalizacji na obszarach przygranicznych na przykładzie Euroregionu "Nysa"*. "Wrocławski Biuletyn Gospodarczy" nr 5, 1993.
- Borys T., Panasiewicz Z.: *Euroregion Neisse–Nisa–Nysa. Podstawowe informacje*. GUS–WUS Warszawa–Jelenia Góra 1994a.
- Borys T., Panasiewicz Z.: *Kierunki działań statystyki w regionach transgranicznych*. (w:) *Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów*. GUS–WUS. Warszawa – Jelenia Góra 1994b.

- Borys T., Sej-Kolasa M.: Czy "Czarny Trójkąt" może być zielony? "Biuletyn Informacyjny ERN" nr 6, 1994c.
- Borys T., Sej-Kolasa M.: *Problemy ekologiczne Euroregionu Nysa na tle sytuacji w Czarnym Trójkącie*. (w:) "Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń." Biuletyn PAN IGiPZ" nr 7, 1994d.
- Borys T.: *Koncepcje wspólnej polityki energetycznej na obszarze przygranicznym Polski i Niemiec w Euroregionie Nysa*. (w:) *Rozwój Euroregionu Nysa – wybrane problemy*. Materiały II seminarium polsko-niemieckiego DAAD, Jelenia Góra marzec 1994e.
- Bukowska-Floreńska I.: *Pogranicze jako kategoria wewnątrzspołeczna i wewnątrzkulturowa* (w:) "Pogranicze jako problem kultury". UP Opole 1994.
- Ciok S.: *Problematyka obszarów przygranicznych Polski południowo-zachodniej*. Studium społeczno-ekonomiczne. Warszawa-Wrocław. PWN 1990.
- Ciok S.: *Zmiany funkcji granicy i jej wpływ na przeobrażenia w strefie przygranicznej (na przykładzie rejonu Zgorzelca)*. (w:) *Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów przygranicznych*. Materiały na konferencję PAN. Wrocław 1979.
- Co ustalono w Görlitz?* "Nowiny Jeleniogórskie" nr 9, 1991.
- Czas na konkrety*. "Nowiny Jeleniogórskie" nr 32, 1992.
- Denisiuk Z.: *Karpaty Wschodnie* (w:) "Rezerваты biosfery w Polsce". MaB. Warszawa 1994.
- Eberhardt P.: *Euroregiony na wschodzie Polski*. "Rzeczpospolita" nr 81, 1993.
- Eckert M.: *Problemy rozwoju obszarów przygranicznych. Środkowe Nadodrze regionem transgranicznym*. Związek Gmin Zachodnich. Zielona Góra. 1991.
- Europa regionów*. "Gazeta Wyborcza" nr 249, 1992.
- "Euroregio Glacensis" nabiera kształtów. "Magazyn Tygodniowy Gazety Robotniczej", nr 2, 1996
- Euroregion "Bug" w liczbach*. WUS Lublin 1995.
- Euroregion Neisse-Nisa-Nysa. Informator*. Wyd. Stowarzyszenie Miast i Gmin. Jelenia Góra – Liberec – Zittau 1993a.
- Euroregion Neisse – Nisa –Nysa*. Konferentz der Schuler und Lehrer. Przesieka 26–30.10.1992. Wyd. CSL Jelenia Góra 1993b.
- Euroregion Neisse-Nisa-Nysa – historia – dzień dzisiejszy – wizja*. Wyd. ERN Liberec 1994 a.
- Euroregion Nysa – organizacja i finansowanie – materiały informacyjne*. Jelenia Góra 1994b (maszynopis powielony).
- Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń*. PAN IGiPZ nr 7, 1994.
- Euroregiony nadal w modzie*. "Gazeta Przemysłowa i Handlowa" nr 9, 1994.

- Falstarty i opóźnienia.* "Nowiny Jeleniogórskie" nr 42, 1993.
- Fic M.: *Obszary przygraniczne w badaniach statystycznych.* Materiały seminarium "Regionalna Statystyka Transgraniczna". Jachranka listopad 1995.
- Freman O.: *Samorządy terytorialne a współpraca transgraniczna.* Europejska Agencja Wspierania Samorządów Lokalnych (b.d.i m.w.).
- Gadania już dosyć.* "Nowiny Jeleniogórskie" nr 23, 1993.
- Gałęski M.: *Problemy komunikacji i przejść granicznych w euroregionie Nysa.* (w:) *Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń.* "Biuletyn PAN IGiPZ" nr 7, 1994.
- Gęsicki J.: *Strach przed obcym.* "Polityka" nr 43, 1992.
- Glott A.: *Euroregion – piąte koło u wozu czy piąta kolumna?* "Jeleniogórski Kurier Prowincjonalny" nr 4, 1994.
- Golak J.: *Czy będzie Polsko–Czeski Euroregion? Ekorestrukturyzacja na pograniczu.* "Ziemia Kłodzka" nr 53, 1994.
- Grabowski R.J.: *Eurosąsiedzi.* "Wspólnota" nr 5, 1996.
- Grzeszczak J.: *Euroregiony z udziałem Polski.* (w:) *Współczesna geografia polityczna.* PAN Warszawa 1993.
- Henzler M.: *Granice interesów – z euroregionów nie popłyną do Polski impulsy wzrostu.* "Polityka" nr 30, 1994.
- Henzler M.: *Zaliczka na integrację.* "Polityka" nr 40, 1991.
- Herman S.: *Badania i planowanie przestrzenne regionów pogranicznych w Europie Zachodniej.* Warszawa. luty 1991.
- Informationsbroschure.* AGE G Gronau. Marz 1991.
- Informacje o euroregionie Nysa:* "Nowiny Jeleniogórskie" 1992 nr 9 (z 26 II), nr 18 (z 29 V), nr 28 (z 8 VI), nr 26 (z 2 IX), nr 38 (z 16 IX), nr 52 (z 16 XII).
- Iwanek M.: *Zarys dziejów obszarów wchodzących obecnie w skład euroregionu Nysa.* (w:) *Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń.* "Biuletyn PAN IGiPZ" nr 7, 1994.
- Jadach H.: *Problemy planowania przestrzennego we współpracy przygranicznej na przykładzie Euroregionu Nysa.* Praca magisterska. Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze. 1994.
- Jakubiec J.: *Euroregion Nysa – geneza, struktura, funkcjonowanie.* "Biuletyn Informacyjny Euroregionu Nysa" nr 9–10, 1994a.
- Jakubiec J.: *Euroregion Nysa – stan i główne problemy* (w:) *Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów.* GUS–WUS. Warszawa – Jelenia Góra 1994b.
- Jakubiec J.: *Quo vadis Euroregionu Nysa?* "Biuletyn Informacyjny Euroregionu Nysa" nr 7, 1994c.
- Jakubiec J.: *Szansa czy utopia?* "Nowiny Jeleniogórskie" (21.12.1992).
- Jakucki P.: *Euroregiony: piąty rozbiór Polski.* "Gazeta Polska" nr 2, 1993.

- Jałowiecki B.: *Kwestia regionalna*. "Wspólnota" nr 15–16, 1992.
- Jedlińska M.: *Gospodarka turystyczna – specjalność euroregionu Nysa?* (w:) Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń. "Biuletyn PAN IPIZK" nr 7, 1994.
- Kachniarz M.: *Funkcje ekonomiczne Euroregionu Nysa*. (w:) Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń. "Biuletyn IPIZK" nr 7, 1994.
- Kalivoda P.: *Poprawa stanu środowiska Euroregionu Nysa w nawiązaniu do dokumentów planowania przestrzennego*. (w:) Euroregion Czechy – Saksonia – Śląsk. Görlitz. 1992.
- Kiraga E.: *Euroregion Nysa*. "Przegląd Rządowy", nr 127. 1993.
- Koćwin L.: *Czynniki integrujące i dezintegrujące polsko–niemiecką współpracę przygraniczną*. (w:) Polska i jej współdziałanie transgraniczne z sąsiadami "Biuletyn PAN IZGiPZ", nr 10, 1995.
- Koncepcja rozwoju gospodarczego dla Euroregionu Neisse–Nisa–Nysa*. Dornier GmbH, Tom I –grudzień 1993, tom II – styczeń 1994a.
- Koncepcja rozwoju i działania Euroregionu "Sprewa–Nysa–Bóbr"*. Dornier GmbH, listopad 1993b.
- Koncepcja rozwoju i działania Euroregionu "Pro Europa Viadrina"*. Dornier GmbH, październik 1993c.
- Kończot B.: *Nie bójmy się euroregionów*. "Wieczór Wrocławia" (5–7.03.1993).
- Korzeń J.: *Doświadczenia z prac nad Koncepcją rozwoju gospodarczego Euroregionu Nysa*. (w:) Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów. GUS–WUS. Warszawa – Jelenia Góra 1994.
- Kosierkiewicz M.: *Restrukturyzacja przemysłu w Euroregionie Nysa a ochrona środowiska*. Praca magisterska.. Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze. 1994.
- Krzemiń E.: *Europa regionów*. "Gazeta Wyborcza" (22.10.1992).
- Kulik Z.: *Z wizytą w euroregionie Maas–Rhein*. (w:) Euroregion Nysa. "Biuletyn Informacyjny" nr 11 i 12, 1994.
- Kuźniar R.: *Euroregiony – kaprys czy konieczność*. "Pan" październik 1993.
- Markowska R.: *Problemy współpracy społeczno–gospodarczej gmin przygranicznych na przykładzie gmin woj. jeleniogórskiego i Górnych Łużyc (Saksonia)*. Praca magisterska. Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze 1992.
- Maślička D.: *Problemy rozwoju kultury w euroregionie Nysa*. (w:) Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń." Biuletyn PAN IPIZK" nr 7, 1994.
- Mazurski K.: *Razem ku przyszłości – Euroregion Nysa i jego kłopoty z przyrodą*. "Poznaj Swój Kraj" nr 10, 1992.
- Mering K.: *Jak w Trójkącie?* "Życie Gospodarcze" nr 17, 1995.

- Międzyregionalna Rada Związkowa. Pierwszy rok międzyregionalnej współpracy związkowej nad Łabą i Nysą. Materiał NSZZ "Solidarność" Region Jelenia Góra, luty 1996.*
- Miros K.: *Euroregion Nysa. (w:) Węzłowe problemy współpracy przygranicznej. "Biuletyn PAN IGiPZK" nr 5, 1994.*
- Miszczuk A.: *Zarys koncepcji nadbużańskiego regionu transgranicznego. (w:) Problematyka wschodniego obszaru pogranicza, IGiPZ PAN Warszawa 1993.*
- Mudrich G.: *Rada Europy i przygraniczna współpraca w Europie. Rada Europy. Strasburg. 16 września 1991, (maszynopis powielany).*
- Obrębalski M., Strahl D.: *Infrastruktura Euroregionu Nysa. (w:) Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń. "Biuletyn PAN IPIZK" nr 7, 1994.*
- Pawłowski W.: *Unia opłotków. "Polityka" nr 9, 1993.*
- Persz T.: *Euroregion "Pomerania" – zamierzenia i współpraca statystyków. Materiały seminarium "Regionalna Statystyka Transgraniczna" Jachranka listopad 1995.*
- Piasek P.: *Koalicja dwóch światów: co się komu z euroregionami kojarzy? "Gazeta Wyborcza" (22.02.1993).*
- Projektowanie i planowanie Euroregionu Nysa. "Biuletyn Informacyjny Euroregionu Nysa" nr 1, 1991.*
- Propozycje działań na rzecz rozwoju regionów przygranicznych Polski, Czechosłowacji i Niemiec. CUP, Warszawa, wrzesień 1991.*
- Przybyła Z.: *Dylematy rozwoju euroregionu Nysa. (w:) Planowanie przestrzenne i rozwój regionalny – współpraca przygraniczna. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnych. Jelenia Góra 1994a.*
- Przybyła Z.: *Euroregiony w Polsce. (w:) Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów. GUS–WUS. Warszawa – Jelenia Góra 1994b.*
- Przybyła Z.: *Koncepcja rozwoju gospodarczego dla euroregionu Nysa (próba oceny). (w:) Euroregion Nysa – trzy lata doświadczeń. "Biuletyn PAN IPIZK" nr 7, 1994c.*
- Przybyła Z.: *O Euroregionie Nysa – nieco inaczej. "Rynek Jeleniogórski" nr 6, 1993.*
- Przybyła Z.: *Problemy rozwoju współpracy ekonomicznej regionów przygranicznych (np. Euroregionu Nysa). Wyd. AE Wrocław 1995.*
- Raport o sytuacji wyjściowej do koncepcji zagospodarowania przestrzennego polsko-niemieckiego obszaru granicznego. IGPiK. Warszawa czerwiec 1993.*
- Region ujścia Odry. Wyd. Mecklenburg–Vorpommern 1993.*
- Rezerwy biosfery w Polsce. MaB Warszawa 1994.*
- Rola Z.: *Furtka Europy. "Wprost" styczeń 1994.*
- Rola gmin w programie budowy autostrad. "Biuletyn SSGWJ" nr 1, 1996.*
- Rozłat J.: *Bój o spalarnię. "Nowiny Jeleniogórskie" nr 11, 1994a.*

- Rozlał J.: *Euroregion z rodowodem*. "Nowiny Jeleniogórskie" nr 51, 1993.
- Rozlał J.: *Wszystko będzie Europą*. "Nowiny Jeleniogórskie" nr 2, 1994b.
- Rybiński M.: *Wyścig do kasy*. "Polityka" nr 9, 1995.
- Samorząd terytorialny na półmetku – kadencja 1990-1994*. Wojewódzki Urząd Statystyczny, Sejmik Samorządowy Gmin Województwa Jeleniogórskiego. Jelenia Góra październik 1992.
- Siwek S.: *Euroregiony – UD – PC – Polska*. "Rzeczpospolita" (3.03.1993).
- Skrzydło A.: *Euroregiony z udziałem podmiotów polskich jako forma współpracy transgranicznej*. "Sprawy Międzynarodowe" nr 3, 1994 (wersja skrócona); styczeń 1996.
- Stasiak A.: *Współpraca przygraniczna w koncepcji strategicznego rozwoju kraju* (w:) Polska i jej współdziałanie transgraniczne z sąsiadami. "Biuletyn PAN IGiPZ" nr 10, 1995.
- Stasiak A.: *Wybrane procesy rozwoju ludnościowego przygranicznego regionu zachodniego Polski*. (w:) Problematyka zachodniego obszaru pogranicza. "Biuletyn PAN IGiPZ" nr 1, 1989.
- Strahl D., Obrębalski M.: *Sieć osadnicza i ludność Euroregionu "Nysa"* "Wiadomości Statystyczne" nr 3, 1995.
- Strzemiecki R.: *Inflanty nad Odrą*. "Wprost" styczeń 1994.
- Studium Zagospodarowania Przestrzennego woj. jeleniogórskiego*. Urząd Wojewódzki. Jelenia Góra wrzesień 1995.
- Sumień T.: *Racja stanu czy emocje?* "Rzeczpospolita" (18.05.1993).
- Syntetyczna informacja o Euroregionie Nysa*. Biuro koordynatora ERN w Jeleniej Górze 1994 (maszynopis powielony).
- Szczegóła H.: *Polsko-niemieckie kontakty przygraniczne w latach 1945–1990*. (w:) Środkowe Nadodrze. Problemy rozwoju i współpracy z Niemcami. Związek Gmin Zachodnich. Zielona Góra. 1992.
- Szumowski A.: *Procesy tworzenia się euroregionów na zachodniej granicy Polski*. (w:) Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów. GUS–WUS. Warszawa – Jelenia Góra 1994.
- Ulmann M.: *Euroregion Nisa*. Informacni obcasnik ceske casti Euroregionu Nisa. nr 7, 1995.
- Valasek J.: *Energetik und Umwelt. Energie – anwendung und Energietechnik*. Heft 2, 1993.
- Warczak T.: *Strach ma wielkie oczy: czy euroregiony doprowadzą do rozbioru Polski?* "Słowo Polskie" (9.03.1993).

- Winiarski B.: *Problematyka zagospodarowania zachodnich obszarów przygranicznych Polski*. (w:) *Rozwój społeczno–ekonomiczny obszarów przygranicznych*. Materiały Konferencji PAN. Wrocław 1979.
- Wiśniewski R.: *Informacja o Euroregionie "Bug"*. (w:) Euroregion "Nysa" – trzy lata doświadczeń. "Biuletyn PAN IGiPZ" nr 7, 1994.
- Witkowski Z., Cichy Pazder E.: *Ochrona środowiska i przyrody w strefach przygranicznych*. PAN Kraków 1996.
- Współpraca transgraniczna*. Materiały konferencji. Wiśła 23–24 lutego 1996.
- Wykaz regionów współpracy transgranicznej z udziałem polskich władz i samorządów terytorialnych*. Wydział Współpracy Transgranicznej MSZ. Warszawa 1994 (nowa wersja styczeń 1996).
- Z myślą o przyszłości – kontrowersje wokół euroregionów*. "Wieczór Wrocławia" (2.02.1993).
- Zwoździak J.: *Ochrona atmosfery Euroregionu. Perspektywy zmniejszenia zanieczyszczeń*. (w:) Euroregion Czechy – Saksonia– Śląsk. Görlitz 1992.
- Żukowska B.: *Sami swoi (euroregiony)*. "Życie Gospodarcze" nr 6, 1995.
- Żukowska B.: *Wpław się nie da*. "Życie Gospodarcze" nr 32, 1992.
- Żurawski K.: *Problemy statystyki euroregionów w Polsce*. "Gospodarka Narodowa" nr 11, 1994a.
- Żurawski K.: *Założenia i cele statystyczne programu PL–14 "Euroregiony"*. (w:) *Metodyczne i praktyczne problemy statystyki euroregionów*. GUS–WUS Warszawa–Jelenia Góra 1994b.

B. Akty prawne i inne postanowienia o charakterze normatywnym

B.1. Ustawy i rozporządzenia krajowe

- Ustawa z dnia 28 grudnia 1989 r. Prawo celne*. Dz.U. 1994, nr 71, poz. 312.
- Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych*, Dz.U. z 1975, nr 16, poz. 91.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym*. Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw*. Dz.U. 1989, nr 20, poz. 198.
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach*, Dz.U. 1989 nr 20, poz. 104 z późniejszymi zmianami.
- Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Niemiecką Republiką Demokra-*

tyczną o stosunkach prawnych na wspólnej granicy państwowej oraz współpracy i wzajemnej pomocy granicznej, sporządzona w Berlinie dnia 28 października 1969 r., Dz.U. 1970, nr 21, poz. 170.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 maja 1991 r. w sprawie określenia zakresu obowiązków organów obowiązanych do utrzymywania przejść granicznych oraz źródeł finansowania tych przedsięwzięć, a także określenia organów zobowiązanych do osadzania i utrzymywania znaków granicznych na morskich wodach wewnętrznych, Dz.U 1991, nr 49, poz. 215.

B.2. Umowy międzynarodowe i dwustronne

Europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi (tzw. Karta Madrycka) sporządzona w Madrycie 21 maja 1980 r.

Europejskie Ramowe Porozumienie o współpracy na terenach przygranicznych przyjęte przez Radę Europy w końcu 1980 r.

Europejska Karta Regionów Przygranicznych uchwalona przez Radę Europy 19 listopada 1981r.

Europejska Karta Samorządu Terytorialnego uchwalona przez Radę Europy 15 października 1985 r.

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy z 14 listopada 1990 r.

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991a.

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a ČSFR o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjaznej współpracy z 6 października 1991 b.

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych z 19 maja 1992 r.

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską o małym ruchu granicznym, sporządzona w Pradze dnia 17 stycznia 1995 r.

B.3. Statuty, porozumienia, memoranda itp.

Statut Gmin Zachodnich. "Wspólnota" 1990 nr 37.

Statut Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa uchwalony przez I Krajową Konferencję Gmin Polskich Euroregionu Nysa 3.10.1992 r. Uchwałą nr 1/I/92. Jelenia Góra.

- Statut Regionalnego Komunalnego Stowarzyszenia Miast i Gmin Północnych Czech* uchwalony 28.08.1991 a. Liberec.
- Statut Komunalnego Stowarzyszenia Euroregionu Nysa, Sekcja Niemiecka* uchwalony 10.12.1991b. Görlitz.
- Statut Międzyregionalnej Rady Związkowej* uchwalony w Szklarskiej Porębie 17 kwietnia 1993 r.
- Porozumienie Ramowe Euroregionu Nysa* uchwalone przez Radę Euroregionu w Libercu 29.02.1992 uchwałą nr 4/1/92 i przedłużone 24.10.1992 uchwałą nr 1/2/92.
- Porozumienie Ramowe o współpracy Euroregionu Nysa* uchwalone przez Radę Euroregionu w Jabloncu n/Nisou 19.03.1994 r (unieważniające porozumienie z 19.02.1992 r.).
- Porozumienie o współpracy między Obwodem Brzeskim a województwem białoskopodlaskim* zawarte 29 kwietnia 1995 r.
- Projekt utworzenia Związku Transgranicznego "Euroregion Niemen" na obszarach przygranicznych Polski, Rosji (Obwód Kaliningradzki), Litwy i Białorusi.* Biuro Euroregionu "Niemen". Suwałki 1996.
- Memorandum uczestników "Dreiländereck" 23–25 V 1991.* Zittau 1991 (maszynopis powielany).
- Communication C/90/1562/3: *Etats membres fixant les orientations pour des programmes operationnels que les E'tats membres sont invites a etabliir dans le cadre d'une initiative communautaire concernant les zones frontaliere (Interreg).* "Journal Officiel des Communantes Europeenes" NC 215/4, 30 VIII 1990.
- Regulamin Rady Euroregionu Nysa* uchwalony przez Radę Euroregionu w Libercu 29.02. 1992a.
- Regulamin Grup Roboczych Euroregionu Nysa* uchwalony przez Radę Euroregionu w Jeleniej Górze 24.10.1992b.
- Regulamin Sekretariatu Euroregionu Nysa* uchwalony przez Radę Euroregionu w Libercu 29.02.1992 c.

Spis tablic i rysunków

– tablice

Tablica 1. Gminy polskie wchodzące w skład Euroregionu Neisse–Nisa–Nysa (stan na dzień 31.12.1995)	51
Tablica 2. Przynależność gmin do związków i porozumień międzygminnych	52
Tablica 3. Współpraca zagraniczna gmin	54
Tablica 4. Schemat organizacji gospodarki	71
Tablica 5. Podstawowe dane o gminach polskich Euroregionu "Neisse–Nisa–Nysa"	74
Tablica 6. Recepcja i akceptacja idei regionalizacji wśród mieszkańców województwa jeleniogórskiego (na podstawie badań ankietowych)	125

– rysunki

Rys. 1. Relacje między pojęciami: współpraca międzynarodowa (zagraniczna, z zagranicą) – współpraca transgraniczna	7
Rys. 2. Relacje między terminami: współpraca międzynarodowa (zagraniczna, z zagranicą) – współpraca transgraniczna – współpraca euroregionalna	16
Rys. 3. Obszary współpracy transgranicznej w Polsce	21
Rys. 4. Euroregion Neisse – Nisa – Nysa	50
Rys. 5. Różnice i podobieństwa w strukturze transgranicznych planów regionalnych	99
Rys. 6. Koncepcja metodyczna budowy transgranicznej planu regionalnego	100
Rys. 7. Transgraniczna współpraca polskich i niemieckich organów statystyki	119

Cena 10,- zł